

**National Library
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

1941 ÅRS LÄRARLÖNESAKKUNNIGA
BETÄNKANDE MED FÖRSLAG
TILL
REGLERING AV ANSTÄLLNINGS-
OCH AVLÖNINGSFÖRHÅLLANDENA
FÖR FOLKSKOLANS ÖVER-
LÄRARE M. M.

S T O C K H O L M

1 9 4 4

Statens offentliga utredningar 1944

Kronologisk förteckning

1. Jordbruksbefolkningens levnadskostnader. Av E. Lindahl och L. Lemne. Marcus. 71 s. Jo.
2. Betänkande med förslag angående långtjänstunderbepäl m. m. Beckman. 91 s. Fö.
3. Betänkande angående nykterhetstillståndet under krigsåren. Marcus. 336 s. Fi.
4. Promemoria med förslag till lag med bestämmelser om allmänna behörighetsvillkor för vissa kommunala uppdrag m. m. Heggström, 66 s. S.
5. Betänkande med förslag till civilförsvarslag m. m. Beckman. 262 s. S.
6. Betänkande med förslag till byordningar och instruktioner för ordningsmännen i lappbyarna. Marcus. 85 s. Jo.
7. Utredningar angående ekonomisk efterkrigsplanering. 1. Marcus. 215 s. Fi.
8. Betänkande med förslag angående revision av riksdagens arbetsformer. Norstedt. 114 s. Ju.
9. Processlagberedningens förslag till lag om införande av nya rättegångsbalken m. m. 1. Lagtext. Norstedt. viij, 192 s. Ju.
10. Processlagberedningens förslag till lag om införande av nya rättegångsbalken m. m. 2. Motiv m. m. Norstedt. 500 s. Ju.
11. Statsmakterna och folkhushållningen under den till följd av stormaktskriget 1939 inträdda krisen. Del 4. Tiden juli 1942—juni 1943. Idun. 559 s. Fo.
12. Utredningar angående ekonomisk efterkrigsplanering. 2. Investeringsutredningens betänkande med förslag till investeringsreserv av statliga, kommunala och statsunderstödda anläggningsarbeten för budgetåret 1944/45. Marcus. 272 s. Fi.
13. Utredningar angående ekonomisk efterkrigsplanering. 3. Bilagor till investeringsutredningens betänkande med förslag till investeringsreserv av statliga, kommunala och statsunderstödda anläggningsarbeten för budgetåret 1944/45. Marcus. 77 s. Fi.
14. Utredningar angående ekonomisk efterkrigsplanering. 4. Marcus. 153 s. Fi.
15. Socialvårdskommitténs betänkande. 7. Utredning och förslag angående lag om allmän sjukförsäkring. Beckman. 360 s. S.
16. Socialvårdskommitténs betänkande. 8. Kostnadsberäkningar angående lag om allmän sjukförsäkring. Beckman. 91 s. S.
17. Betänkande med förslag till åtgärder för främjande av litterærtjänsten inom de tekniska fackområdena. Heggström. 165 s. E.
18. Betänkande med förslag till vägtrafikstadga m. m. Beckman. 84 s. K.
19. Om inrättande av ett samhällsvetenskapligt forskningsråd. Heggström. 23 s. E.
20. 1940 års skolutrednings betänkanden och utredningar. 1. Skolan i samhällets tjänst. Frågeställningar och problemläge. Idun. 138 s. E.
21. 1940 års skolutrednings betänkanden och utredningar. 2. Sambandet mellan folkskola och högre skola. Idun. 354 s. E.
22. 1940 års skolutrednings betänkanden och utredningar. 3. Utredning och förslag angående vidgade möjligheter till högre undervisning för landsbygdens ungdom. Idun. 104 s. E.
23. 1940 års skolutrednings betänkanden och utredningar. Bilaga 3. Förhållandena vid sammanträdet den 15—den 17 juni 1943 med 1940 års skolutrednings rådgivande nämnd. Idun. (2), 148 s. E.
24. Betänkande med förslag rörande revision av lagstiftningen om kvinnas behörighet att innehåva stats-tjänst och annat allmänt uppdrag. Norstedt. 65 s. Ju.
25. Utredningar angående ekonomisk efterkrigsplanering. 5. Promemoria angående yrkesutbildning för arbetslösa m. m. Heggström. 92 s. E.
26. Befolkningspolitik i utlandet. Beckman. 239 s. S.
27. Betänkande med utredning och förslag angående rätten till vissa uppfinningar m. m. Marcus. 83 s. H.
28. 1941 års reumatikervårdssakkunnigas betänkande. Del 2. Utredning och förslag rörande behovet av och formen för statligt understöd till utbyggande inom landets sjukvårdsväsen av efterbehandling och konvalescentvård. Sv. Tryckeri AB. 101 s. 6 ribn. S.
29. Socialutbildningssakkunniga. 1. Utredning och förslag rörande den högre socialpolitiska och kommunala utbildningen. Heggström. 192 s. E.
30. Ungdomsvårdskommitténs betänkande 1 med utredning och förslag angående psykisk barn- och ungdomsvård. Norstedt. 277 s. Ju.
31. Ungdomsvårdskommitténs betänkande 2 med utredning och förslag angående stöd åt ungdomens föreningsliv. Norstedt. 195 s. Ju.
32. Slututlåtande avgivet av besparingsberedningens järnvägssakkunniga. Marcus. 169 s. Fi.
33. Socialvårdens omfattning och kostnader efter 1930. Beckman. 69 s. S.
34. Socialvårdskommitténs betänkande. 9. Utredning och förslag angående revision av lagstiftningen om barnavårdsanstalter och fosterbarnsvård. Beckman. 296 s. S.
35. Betänkande med förslag till lag om skyldighet för innehavare av järnväg eller spårväg att hålla stängsel. Norstedt. 76 s. Ju.
36. Utredningar angående ekonomisk efterkrigsplanering. 6. Marcus. 130 s. Fi.
37. Kommunindelningskommittén. 1. Den lantkommunala författningsregleringens historia. Av E. Schalling. Marcus. 108 s. S.
38. Betänkande angående ordnandet av civilanställning för avgående fast anställt manskap vid försvaret. Beckman. 160 s. Fö.
39. Betänkande med förslag i anledning av utredning rörande tillstånd för juridiska personer att utöva yrkesmässig automobiltrafik. Idun. 122 s. K.
40. Promemoria angående socialvården under krig. Idun. 115 s. S.
41. Förslag till handledning i sexualundervisning för lärare i folkskolor. Heggström. 70 s. 4 pl. E.
42. 1943 års riksteaterutrednings betänkande och förslag angående riksteaterns omorganisation m. m. Blom. 117 s. E.
43. Betänkande med förslag till inrättande av ett forskningsråd på jordbrukets område. Heggström. 108 s. Jo.
44. Betänkande med förslag rörande utnyttjandet av ingenjörstekniskt utbildad personal inom försvarsväsendet och därmed sammanhängande frågor. Idun. 169 s. Fö.
45. Betänkande med förslag till åtgärder för den jordbrukstekniska forskningens och upplysningsverksamhetens ordnande. Idun. 75 s. Jo.
46. Betänkande med förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 18 juni 1926 om delning av jord å landet samt lag om sammanläggning av fastigheter å landet. m. m. Norstedt. 294 s. Ju.
47. Statens sjukhusutredning av år 1943. Betänkande 1. Utredning och förslag rörande den förvaltningsekonomiska statistiken vid kroppssjukhusen. Beckman. 95 s. S.
48. Betänkande med förslag till allmän ordningsstadga m. m. Beckman. 184 s. S.
49. Betänkande angående organisationen av garnisons-sjukvården i Stockholm. Beckman. 92 s. Fö.
50. Strafflagberedningens betänkande angående verkställigheten av frihetsstraff m. m. Marcus. 388 s. Ju.
51. Betänkande i abortfrågan. Beckman. 351 s. S.
52. Folkbokföringskommitténs betänkande med förslag till omorganisation av folkbokföringen. Marcus. iv, 413 s. Fi.
53. Betänkande med förslag till förstärkande av polis-väsendet i riket och åklagarväsendet i rikets städer. Del 1. Allmänna grunder. Norstedt. 408 s. 2 bil. S.
54. Betänkande med förslag till förstärkande av polis-väsendet i riket och åklagarväsendet i rikets städer. Del 2. Organisationens utformning, avlöningsfrågor m. m. Norstedt. 248 s. S.
55. Betänkande rörande organisatoriska åtgärder för den medicinska forskningens främjande. Heggström. 214 s. E.
56. Betänkande med förslag angående den statsunderstödda torrlägningsverksamheten. Heggström. 307 s. 3 bil. Jo.
57. Utredningar angående ekonomisk efterkrigsplanering. 7. Framställningar och utlåtanden från kommissionen för ekonomisk efterkrigsplanering. 1. Marcus. 159 s. Fi.
58. Utredning och förslag angående förhållandet mellan arbetsuppgifter och löneställning för personal vid statens järnvägars smalspåriga bandelar. Beckman. 103 s. K.
59. Betänkande med förslag till ändrad semesterlagstiftning. Beckman. 354 s. Fi.
60. Fångvårdsstyrelsens utredning angående fångvårdspersonalens utbildning och rekrytering m. m. Marcus. 46 s. Ju.
61. Betänkande med utredning och förslag angående tandvården vid försvarsväsendet. Beckman. 231 s. Fö.
62. 1944 års allmänna skattekommitté. 1. Betänkande med förslag till förfarande vid arvveckling av krigskonjunkturbeskattningen. Marcus. 97 s. Fi.
63. Betänkande med förslag till det militära uppskovsväsendets ordnande. Beckman. 143 s. Fö.
64. 1941 års lärarlönesakkunniga. Betänkande med förslag till reglering av anställnings- och avlöningsförhållandena för folkskolans överlärare m. m. Marcus. 86 s. Fi.

Ann. Om särskild tryckort ej anges, är tryckorten Stockholm. Bokstäverna med fetstil utgöra begynnelsebokstäverna till det departement, under vilket utredningen avgivits, t. ex. E. = ecklesiastikdepartementet, Jo. = jordbruksdepartementet. Enligt kungörelsen den 3 febr. 1922 ang. statens offentliga utredningars yttre anordning

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1944:64
FINANSDEPARTEMENTET

1941 ÅRS LÄRARLÖNESAKKUNNIGA
BETÄNKANDE MED FÖRSLAG
TILL
REGLERING AV ANSTÄLLNINGS-
OCH AVLÖNINGSFÖRHÅLLANDENA
FÖR FOLKSKOLANS ÖVER-
LÄRARE M. M.

STOCKHOLM 1944
ISAAC MARCUS BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG
448801

1914 ÅRS LÖNHÖJNING

BETÄNKANDE MED FÖRSLAG

AV

REGERINGEN AV ANSTÄLLNING

ÖCH AV LÖNINGSFÖRHÅLLANDENA

FÖR FOLKSKOLAN ÖVER

LJERNE M. M.

—

Till Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Finansdepartementet.

1941 års lärarlönesakkunniga få härmed vördsamt överlämna »Betänkande med förslag till reglering av anställnings- och avlöningsförhållandena för folkskolans överlärare m. m.».

De sakkunniga ha haft överläggningar med representanter för Sveriges överlärarförbundet, vilka avgivit yttrande, som fogats vid betänkandet såsom bilaga.

Undervisningsrådet Karl Gustaf Eskil Källquist förordnades den 3 januari 1944 till ledamot av de sakkunniga. Grundlinjerna till förevarande betänkande hade då utarbetats och förhandlingar hade ägt rum med överlärarförbundets representanter. På grund härav har Källquist icke deltagit i behandlingen av betänkandet.

Stockholm den 30 november 1944.

JOSEF WEIJNE

DAVID ANDERSSON

VIKTOR ARVIDSSON

ERIK SWARTLING

GUSTAF TAMM

/ John Ulne.

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY

ASTOR LENOX TILDEN FOUNDATION
155 E. 42ND STREET
NEW YORK 17, N.Y.
The following is a list of the books
owned by the library, and the date
of their acquisition. The books are
listed in alphabetical order of the
author's name. The date of
acquisition is given in parentheses.
The books are listed in the order
in which they were acquired.

NEW YORK PUBLIC LIBRARY

JOSEPH W. WINE

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY

JOSEPH W. WINE

DAVID A. WINE

JOSEPH W. WINE

JOHN WINE

Historik och gällande bestämmelser m. m.

Historik.

Skoldistriktet ha sedan lång tid tillbaka med stöd av bestämmelser i folkskolestadgan kunnat anställa kommunala skolledare. Kommunala folkskolinspektörers och överlärares skyldigheter skulle angivas i särskilda instruktioner, som för att bli gällande skulle fastställas av skolöverstyrelsen. Överstyrelsen skulle vidare granska ansökningshandlingarna vid tillsättande av sådan befattning. Endast den, som överstyrelsen förklarat lämplig, kunde skolstyrelsen förordna till inspektör eller överlärare. Tillsättning skulle ske efter kungörande utom i de fall, då befattningen enligt skoldistriktets reglemente var bunden vid ordinarie lärartjänst inom distriktet.

Vid flera tillfällen har skolöverstyrelsen gjort framställning om statsbidrag till avlöning åt överlärare vid folkskolor, vilka framställningar icke föranlett någon Kungl. Maj:ts åtgärd. Senast i skrivelse den 30 augusti 1930 med framställning angående anslagsbehoven för budgetåret 1931/32 upptog överstyrelsen frågan om statsbidrag till överlärare till ingående behandling. Överstyrelsen framhöll därvid, att vårt moderna skolväsen även ute i de särskilda distriktet, som i många fall inom sig rymde ett 20-tal eller ännu flera skolor och då givetvis ett flerdubbelt större antal lärarkrafter, på grund av omöjligheten för skolstyrelsens ordförande att kunna ägna skolväsendet ingående omvårdnad krävde icke blott sammanhållning och ledning av mera administrativ art utan även, att skolans närmaste ledare vore en verklig pedagogisk fackman, som kunde giva lärarpersonalen erforderlig hjälp och ledning i det dagliga skolarbetet. Överstyrelsen förordade, att distriktet fortfarande själva finge bestämma om överlärare skulle anställas samt överlärararvodets storlek, men att statsbidrag efter Kungl. Maj:ts prövning i varje särskilt fall skulle kunna utgå med två tredjedelar av överlärararvodet, dock med högst 800 kronor. Statsbidraget borde icke utgå till andra överlärartjänster än sådana, som avsåges i folkskolestadgan och i fråga om vilka staten således ägde ett visst kontrollerande inflytande. Vidare borde i samband med statsbidragsfrågans lösning grunderna för tillsättande av överlärare ändras. Som villkor för statsbidrag förordade överstyrelsen, att inom överlärarområdet skulle finnas minst sex läraravdelningar.

Skolöverstyrelsens framställning föranledde icke något Kungl. Maj:ts förslag till riksdagen.

I sitt yttrande den 12 maj 1933 över skatteutjämningsberedningens i de-

cember 1932 framlagda principbetänkande framhöll skolöverstyrelsen bland annat, att om skäl tidigare talat för att kostnaderna för avlöning åt kommunala folkskolinspektörer och överlärare övertoges av staten, än starkare skäl talade för att staten bekostade utgifterna för lokal tillsyn och ledning, därest staten i större utsträckning än hittills komme att påtaga sig utgifterna för folkskoleväsendet.

Frågan om åtgärder för utveckling av överlärarinstitutionen upptogs slutligen enligt givna direktiv till behandling av 1934 års folkskolesakkunniga, som i sitt den 27 november 1934 avgivna betänkande (SOU 1934: 47) bland annat anförde följande (s. 98 o. f.):

»Enligt de sakkunnigas mening är önskemålet om statligt bidrag till bestridande av kostnaderna för den lokala skolledareinstitutionen värt beaktande. I äldre tider med ett relativt ringa antal skolor och lärarkrafter och med jämförelsevis enkla krav i fråga om skolornas utrustning och undervisningens beskaffenhet ställde folkskoleväsendets administrering icke så stora krav på dess ledare. I flertalet skoldistrikt kunde då prästerna såsom självskrivna ordförande i de lokala skolstyrelserna på ett tillfredsställande sätt fullgöra funktionen såsom skolväsendets styresmän och nedlade för övrigt på denna uppgift i mångtaliga fall ett ytterst värdefullt arbete. Senare tillkom den statliga folkskolinspektionen, vilken nödvändiggjordes såväl av de stegrade kraven på en förbättrad undervisning som av behovet för staten att i och med dess ökade deltagande i kostnaderna för folkskolan kunna på ett verksamt sätt öva kontroll och tillsyn över statsanslagens användning. Med den utveckling, folkskoleväsendet numera nått i såväl inre som yttre avseende, har uppgiften för den lokala skolstyrelsen avsevärt försvårats, särskilt i skoldistrikt med ett större antal skolor och läraravdelningar. Förutom att den rent pedagogiska sidan av denna uppgift kräver speciella förutsättningar i långt högre grad än tidigare, ställer det alltmera ökade och komplicerade administrativa arbetet stora fordringar på den lokala skolledningen. Härtill hava icke minst bidragit de senare årens strävanden mot vad man kallat folkskoleväsendets rationalisering. Skolstyrelserna ställas här inför problem, vilkas bemästrande — även med den hjälp, statens folkskolinspektörer kunna och äro skyldiga att lämna — tager mycken tid och arbete i anspråk och som endast med svårighet kunna föras till en gynnsam lösning utan ingående kännedom om distriktsorganisationens detaljer, förbunden med översikt över denna organisation såsom en helhet betraktad. Det kan heller icke förnekas, att avskaffandet av prästernas självskrivenhet såsom skolstyrelsernas ordförande i samband med folkskoleväsendets kommunalisering på sina håll kommit nu antyd- da svårigheter att framträda med större skärpa, därigenom att icke alltid lämplig ersättare på ordförandeplatsen stått till buds.

Av ovan anförda skäl har det för många skoldistrikt framstått såsom ett ofrånkomligt behov att överlämna den närmaste ledningen av och tillsynen över skolväsendet åt särskilda personer. Då denna anordning tillkommer i syfte att befrämja skolans bästa och är ägnad att underlätta genomförandet av en rationell skolorganisation samt innebär ökade garantier för att de av staten till distriktets förfogande ställda anslagsmedlen komma till sin rätta användning, synes det, principiellt sett, befogat, att staten, där ett verkligt behov av anordningen provas föreliggande, lämnar bidrag till kostnaderna härför. Det bör i detta sammanhang erinras om att i fråga om andra slag av skolor staten i stor utsträckning vidtagit åtgärder för tillgodoseende av effektiv lokal tillsyn och ledning. För att taga endast ett exempel har varje högre folkskola, även med det obetydligaste elevantal, sin rektor, till vars avlönande staten bidrager, under det att intet härutinnan från statens sida åtgjorts

beträffande folkskoleväsendet, huru vittomfattande och svåradministrerat ett skoldistrikt än må vara. Man kan invända, att staten bekostar folkskolinspektionen, men denna har ju en annan funktion än den här avsedda. Dess uppgift är att bevaka de statliga intressena, och för övrigt kunna folkskolinspektörerna, med de många skoldistrikt, de hava att övervaka, endast jämförelsevis sällan besöka varje särskild skola och läraravdelning. Under sådana förhållanden är det givetvis omöjligt för dem att utöva någon mera fortlöpande lokal tillsyn och ledning i administrativt och pedagogiskt hänseende. Att behov av särskild sådan ledning mångenstädes föreligger, lär vi redan framgå av det faktum, att, såsom vi sett, överlärartjänster på kommunernas bekostnad inrättats i ett stort antal skoldistrikt. Behovet av överlärare framträder, på sätt förut framhållits, starkast i skoldistrikt med ett stort antal läraravdelningar. Men även i mindre skoldistrikt med ett flertal lärare, där dessa ofta hava sin verksamhet på vitt skilda ställen, kan behov av överlärare göra sig gällande. I en hel del fall hava ekonomiska skäl hindrat införande av överlärarinstitutionen, oaktat behov därav otvivelaktigt förelegat. De sakkunniga tänka därvid närmast på vissa norrländska skoldistrikt av betydande utsträckning, i fråga om vilka år efter år framställningar gjorts om statsbidrag till avlönande av överlärare, då sådant bidrag med hänsyn till distriktens svaga ekonomi ansetts såsom en ofrånkomlig förutsättning för åvägabringande av den för distriktens skötsel nödiga ledningen genom inrättande av överlärartjänster.»

Med anledning av vad de sakkunniga sålunda anfört förordade de, att staten i viss utsträckning lämnade understöd för bestridande av kostnaderna för de lokala skoledarnas avlönande, samt framlade detaljerat förslag i detta hänseende.

I fråga om prövningen av statsbidragsfrågor anförde 1934 års folkskole-sakkunniga följande (s. 100 o. f.):

»Då det här gäller en verksamhet, för vilken statsunderstöd hittills icke utgått, synes det de sakkunniga lämpligast att, på sätt jämväl skolöverstyrelsen på sin tid föreslagit, frågan, huruvida statsunderstöd bör utgå, första gången underkastas prövning av Kungl. Maj:t för varje särskilt fall. Däremot torde det icke vara erforderligt, att Kungl. Maj:t sedermera årligen prövar behovet av statsbidrag. Har Kungl. Maj:t en gång medgivit statsbidrags utgående, torde sedermera sådant bidrag böra utgå automatiskt efter rekvisition av skoldistriktet.

Vid prövningen av frågan, huruvida statsunderstöd skall utgå, bör hänsyn tagas först och främst till skolväsendets omfattning och beskaffenhet i övrigt samt det härav betingade behovet av överlärare. Då det här gäller en icke obligatorisk anordning, synes vidare berättigat att vid prövningen fästa ett visst avseende vid kommunens ekonomiska ställning. Ett förhållande, som även bör beaktas vid nämnda prövning, är den inverkan på lärarantalet, som anställandet av överlärare kan medföra. Som regel gäller, att överlärarna samtidigt tjänstgöra som folkskollärare. Deras tjänstgöring i sistnämnda hänseende är emellertid — — — mycket olika i olika distrikt. I vissa fall är sålunda tjänstgöringsskyldigheten inskränkt till ett fåtal timmar, medan i andra distrikt överläraren har ända till full tjänstgöring som folkskollärare. I de förra fallen kan det inträffa, att inrättandet av överlärartjänst medför sådan inskränkning i befattningshavarens undervisningstid som folkskollärare, att en ny lärarkraft måste anställas. Därmed följer då, att staten får vidkännas kostnaden för den nya lärarkraften. En inskränkning av tiden för undervisningsskyldigheten behöver emellertid icke alltid medföra inrättande av en ny lärartjänst. I många fall torde förutsättningar finnas att på andra lärare fördela det antal undervisningstimmar, varmed överlärarens tjänstgöring minskats. Lämp-

ligt synes vara, att Kungl. Maj:ts beslut i hithörande ärenden så avfattas, att, där överläraren har sig ålagd undervisningsskyldighet, av beslutet framgår, vilket minimum antal undervisningstimmar förutsättes för statsbidragets utgående.»

Vidare föreslogo 1934 års folkskolesakkunniga (s. 102 och 133) vissa ändringar i tillsättningsförfarandet. Skulle staten i föreslagen utsträckning bidra till kostnaderna för överlärares arvoden, funne de sakkunniga starka skäl tala för, att statsmyndigheterna tillerkändes ett ökat inflytande vid tillsättandet av överlärartjänster. Befattningar såsom kommunal inspektör eller överlärare borde som regel kungöras lediga med samma ansökningsrätt, som gällde för lärarbefattningar i allmänhet. Då ledig lärartjänst att förena med överlärartjänst ej stode till buds, borde dock skolöverstyrelsen efter särskild ansökan av skoldistriktet äga bestämma, att vid förordnande av överlärare någon av de vid distriktets skolor anställda ordinarie lärarna därtill utsåges. I sitt yttrande över inkomna ansökningar borde överstyrelsen angiva de tre sökande, som främst borde ifrågakomma jämte ordningen dem emellan. Skolrådet skulle därefter meddela förordnande för den bland dessa tre sökande, som skolrådet fann för befattningen lämpligast.

Emot förslaget angående statsbidrag till arvoden åt överlärare anförde en av de sakkunniga, herr Gustaf Henning Andersson i Rasjön, reservation under motivering bland annat, att den kommunala skolledarinstitutionen borde få växa fram till större utbildning och stadga, innan staten ingrep och med ekonomiskt bidrag påskyndade utvecklingen. Vidare anfördes i reservationen följande:

»Av utredningen framgår jämväl, att arvodesbeloppen till kommunala skolledare variera inom vida gränser, och att desamma tydligen icke äro bestämda efter rationella och enhetliga grunder. Berörda omständighet beror givetvis till en del på olikheterna i skoldistriktens storlek, men sammanhänger även i hög grad med omfattningen av de åligganden, som anförtratts åt de kommunala skolledarna. I åtskilliga fall torde dessa utföra funktioner av rent kommunal natur, varigenom arbete och besvär avlastas från de kommunala förtroendemännen eller från å de kommunala expeditionerna anställda tjänstemän. Att uppdraga så bestämda gränser för en kommunal skolledares åligganden, att nyssnämnda eventualitet förebygges, kan heller icke vara lämpligt. Ofta kan det bero på personalförhållanden inom kommunen, huruvida vissa expeditionella uppgifter rörande skolväsendet handläggas av skolstyrelsens ordförande respektive skolkassören eller kommunalkontoret eller överlåtes åt en överlärare. Om däremot statsbidrag ställes i utsikt för avlönande av kommunala skolledare, kommer det naturligt nog att ligga i skoldistriktens intresse att anställa dylika för att bereda lättnad i arbetet för de enbart kommunalt avlönade funktionärerna. När en del skoldistrikt ändock icke kunna komma i åtnjutande av statsbidrag till ifrågavarande ändamål på grund av ett alltför ringa antal lärare, kan en orättvisa uppstå emellan distrikten i så måtto, att vissa distrikt erhålla bidrag till honorering av rent kommunalt arbete, andra icke.

I de fall, då skolledarebefattningen är betingad av ett verkligt behov för skolan, torde skoldistriktet i fortsättningen lika som hittills komma att anställa överlärare på egen bekostnad.»

Sakkunnigmajoritetens förslag framlades med obetydliga ändringar av Kungl. Maj:t (propositionen nr 174) för 1935 års riksdag, som biföll det-

samma (skrivelse nr 359). I fråga om tillsättningsförfarandet anförde dock riksdagen följande (s. 28):

»Riksdagen finner det önskvärt, att det kommunala initiativet vid tillsättande av överlärartjänster starkare betonas och att skolrådets personkännedom i större omfattning tages i anspråk än vad som skulle bliva fallet vid ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag oförändrat. Med hänsyn härtill anser sig riksdagen böra vidtaga den jämkning i Kungl. Maj:ts förslag, att, då fråga är om tillsättande av överlärartjänst, skolrådet skall med eget yttrande insända ansökningshandlingarna till skolöverstyrelsen, som har att upprätta tjänsteförslag, varefter skolrådet skall inom det av överstyrelsen upprättade förslagets ram meddela förordnande å överlärartjänsten. Härvid förutsätter riksdagen, att begreppet överlärare skall i förevarande hänseende även anses innefatta kommunal folkskolinspektör. I de fall, då lärartjänst är förenad med överlärartjänst, lärar i tillämpliga delar det av riksdagen nu angivna förfaringssättet böra komma till användning. Riksdagen förutsätter härvid, att skolöverstyrelsen vid upprättande av förslag tager särskild hänsyn till de sökandes kvalifikationer som överlärare.

I detta sammanhang anser sig riksdagen böra fästa uppmärksamheten vid att, i de fall då lärartjänst är förenad med överlärartjänst, enligt gällande bestämmelser och även enligt riksdagens nu fattade beslut lärartjänsten — där ej folkskolestyrelse handhar dessa frågor — tillsättes av kyrkostämman, under det att överläraren förordnas av skolrådet. Denna splittring av tillsättningsproceduren synes föranleda betydande omgång och andra praktiska olägenheter. Riksdagen anser sig därför böra till Kungl. Maj:ts övervägande förorda, att sådan ändring vidtages i gällande bestämmelser, att i dessa fall såväl lärar- som överlärartjänsten tillsättes av skolrådet.»

De sålunda beslutade ändringarna trädde i kraft den 1 juli 1936 (kungörelserna 1936: 305 och 307) och äga alltjämt tillämpning.

Gällande bestämmelser.

Föreskrifter angående kommunala folkskolinspektörer, överlärare och tillsyningslärare äro införda i folkskolestadgan, väsentligen under §§ 8, 19 och 21. De innebära i huvudsak följande.

Där skolväsendets omfattning eller förhållandena i övrigt inom skoldistrikt göra det behövt, att åt särskild person uppdrages att närmast under skolstyrelsen utöva ledningen och tillsynen över distriktets skolor eller vissa av dem, har skolstyrelsen att för sådant ändamål, så snart kyrkstämman (kommunal- eller stadsfullmäktige) därtill beviljat medel, för viss tid antaga folkskolinspektör eller, i det fall att skolledaren tillika skall inneha folkskollärartjänst, överlärare. Ytterligare erforderligt antal överlärare må av skolstyrelsen utses, i den mån medel därtill beviljats. (§ 8 mom. 3 st. 1.)

Folkskolinspektör och överlärare, som inom distrikt uppehållit sådant förordnande under minst tre år, må kunna beredas en fastare anställning, där-est bestämmelse härom införts i distriktets reglemente. (§ 8 mom. 3 st. 3.)

Då fråga är om förordnande av ny kommunal folkskolinspektör, skall ledigheten, så snart ske kan, genom skolstyrelsens försorg minst en gång kun-

göras i Post- och Inrikes Tidningar. Lönevillkor och andra bestämmelser, som gälla för befattningen, skola därvid meddelas. Ansökningstiden är trettio dagar. Om endast en eller två sökande anmält sig, må skolstyrelsen kunna ånyo ledigförklara befattningen. (§ 8 mom. 4.)

Vid förordnande av ny överlärare skall ledigheten likaledes kungöras i Post- och Inrikes Tidningar, varvid samtidigt skall ledigförklaras den ordinarie folkskollärartjänst, med vilken överlärarbefattningen skall förenas. Ansökningstiden är 30 dagar. Efter skolöverstyrelsens medgivande kan överlärare i vissa fall även anställas såsom extra ordinarie folkskollärare. (§ 8 mom. 5 st. 3.)

Efter ansökan av skoldistrikt må skolöverstyrelsen, därest skäl därtill provas föreligga, kunna bestämma, att vid förordnande av överlärare någon av de vid distriktets skolor anställda ordinarie lärarna därtill skall utses. De som önska komma i fråga, skola därvid beredas tillfälle att inkomma med nödiga handlingar. (§ 8 mom. 5 st. 2.)

I samtliga nu nämnda fall skall skolstyrelsen med eget yttrande översända ansökningshandlingarna till skolöverstyrelsen, som på förslag uppför högst tre sökande i den ordning, de böra komma i åtanke. Finner skolöverstyrelsen, att ingen av de sökande är lämplig för ledigförklarad inspektörsbefattning, skall denna ånyo kungöras ledig. Skolstyrelsen skall därefter utse någon av de av skolöverstyrelsen föreslagna till innehavare av befattningen i fråga. (§ 8 mom. 4, § 19 mom. 7, § 21 mom. 2.)

Detta förfarande avviker från det, som eljest tillämpas, då ordinarie folkskollärare tillsättes. I sistnämnda fall upprättas förslaget av skolstyrelsen under medverkan — utom i stad befriad från statlig inspektion — av statens folkskolinspektör och eventuellt domkapitlet. I skoldistrikt, där lagen om skolstyrelse i vissa kommuner icke gäller, väljes ordinarie lärare av kyrkostämman.

Besvär över förordnande av kommunal folkskolinspektör eller överlärare anföras hos domkapitlet, vars beslut må kunna överklagas hos Kungl. Maj:t. (§ 8 mom. 6.)

Fråga om förlängt förordnande för inspektör eller överlärare provas av skolstyrelsen.

Det tillkommer skolstyrelsen att förordna vikarie vid ledighet å inspektörs- eller överlärarbefattning. (§ 8 mom. 6.)

De skyldigheter, som åvila kommunal folkskolinspektör och överlärare, angivas dels i folkskolestadgan och dels i särskilda av skolstyrelserna fastställda instruktioner, vilka för att bliva gällande skola fastställas av skolöverstyrelsen, efter det att vederbörande domkapitel lämnats tillfälle yttra sig (§ 8 mom. 3 st. 2.). I folkskolestadgan angives om inspektörs och överlärares åliggande följande.

Är inspektör eller överlärare anställd såsom ledare för distriktets skolor, skall han vara tillstädes vid skolstyrelsens sammanträden och därvid äga att deltaga i överläggningarna men ej i besluten, med rätt för honom att få sin uttalade mening antecknad i protokollet. Även annan överlärare äger på

angivet sätt deltaga i skolstyrelsens sammanträden, såvida bestämmelser där-
om intagits i skolans reglemente samt i för honom gällande instruktion. (§ 8
mom. 7.)

Inspektör eller överlärare, som är ledare för distriktets skolväsen, skall
vid skolstyrelsens behandling av fråga om upprättande av förslag till tillsätt-
ning av lärartjänst deltaga i överläggningarna men ej i besluten. (§ 19 mom. 11.)

Inspektör eller överlärare skall föredraga ärenden angående tjänstgörings-
betyg och föreslå betyg samt vara sekreterare i betygsnämnden, där sådan
inrättats. (§ 8 mom. 2.)

Inspektör äger sammankalla lärarna till överläggningar rörande undervis-
ning, ordning och tukt. Överlärare må kunna hålla dylika sammankomster
efter skolstyrelsens uppdrag. (§ 8 mom. 11.)

Inspektör skall i vissa fall taga befattning med upprättande av arbets-
ordning för skolorna i distriktet. (§ 14 mom. 2.)

Inspektör eller överlärare äger i enlighet med fastställd instruktion lämna
distriktets lärare föreskrifter med avseende på undervisning, ordning och
tukt inom skolan. (§ 29 mom. 7.)

Förteckningen över skolpliktiga barn bör förvaras hos skolrådets ordfö-
rande eller inspektören (§ 39 mom. 1.)

Skolstyrelsens ordförande eller inspektör eller överlärare bestämmer när
nyinflyttat skolpliktigt barn skall inställa sig till skolgång. (§ 40 mom. 3.)

Inspektör och överlärare skola med avseende å tillsynen över barnens
skolgång lämna det biträde, som i för dem utfärdade instruktioner före-
skrivas. (§ 44 mom. 6.)

Prästerskapet äger framställa vissa anmärkningar rörande undervisningen
till skolstyrelsens ordförande eller distriktets folkskolinspektör. (§ 63.)

Överlärare skall avlämna vissa statistiska uppgifter till skolstyrelsens ord-
förande. (§ 66 mom. 1.)

De för inspektörer och överlärare utfärdade instruktionerna ha till stora
delar samma sakliga innehåll. Ett flertal instruktioner ha i huvudsak föl-
jande lydelse.

§ 1.

Överläraren tillkommer att närmast under skolstyrelsen utöva ledningen och till-
synen av distriktets folkskoleväsen, och har han att i sin tjänst ställa sig till efter-
rättelse folkskolestadgan, distriktets reglemente och ordningsstadga ävensom övriga
i laga ordning givna föreskrifter.

Sitt uppdrag bör han fullgöra i samarbete med skolans lärare och under strävan
efter samförstånd med barnens målsmän.

§ 2.

1. I fråga om skolarbetets ledning åligger det överläraren särskilt:
att med uppmärksamhet följa folkundervisningens allmänna utveckling, främja
arbetet för barnens uppfostran och undervisning samt i övrigt befordra allt, som
kan lända distriktets skolväsen till gagn;

att vaka över att skolpliktiga barn inom distriktet erhålla undervisning i enlighet
med folkskolestadgans föreskrifter;

att tillse, att undervisningen ändamålsenligt fortgår enligt för skolan gällande läroplan och arbetsordning samt andra i vederbörlig ordning givna bestämmelser och att lärarna samvetsgrant fullgöra sina åligganden;

att verka för att bland lärjungarna flit, ordning, tukt och goda seder äro rådande;

att vidtaga behövliga anordningar för undervisningsutflykter;

att jämlikt § 8 i reglementet till skolstyrelsen göra anmälan om särskild undervisning åt barn, som på grund av efterblivenhet, sjukdom, sinnesslöhet, lyte eller vanart icke lämpligen kunna delta i folkskolans vanliga undervisning;

att, om lärjunge genom dåligt uppförande utövar skadligt inflytande på sina kamrater och icke av vederbörande lärares förmaning och bestraffning eller åtgöranden i övrigt låter sig rätta, i samråd med avdelningsläraren vidtaga de åtgärder han finner lämpliga och, om dessa visa sig fruktlösa, anmäla förhållandet hos skolstyrelsen;

att, därest lärjunge visar svårare vanart eller brottslighet därom göra anmälan hos skolstyrelsen;

att till behandling upptaga sådana framställningar från barnens målsmän, som angå lärarnas förhållande till barnen, och därvid söka rätta möjligen föreliggande missuppfattningar samt befordra samförstånd mellan lärare och barnens målsmän; samt

att beträffande barn, som på grund av fattigdom icke kan tillgodogöra sig skolans undervisning, vidtaga de åtgärder, skolstyrelsen för dylikt fall bestämt.

2. För fullgörande av sina här nämnda åligganden skall överläraren tid efter annan besöka skolans olika avdelningar, därvid åhöra undervisningen, taga kännedom om lärjungarnas skriftliga arbeten, göra sig underrättad om deras seder och uppförande, flit och framsteg samt om andra omständigheter, vilka inverka på arbetet i skolan. Då därtill finnes anledning, må han samråda med vederbörande lärare om de förhållanden han iakttagit samt lämna erforderliga råd och anvisningar.

Med särskild uppmärksamhet bör överläraren taga kännedom om förhållandena i de läraravdelningar, som förestås av lärare, vilka äro mindre erfarna i skolarbetet, samt meddela dessa de råd och anvisningar, som kunna vara av nöden.

I sitt förhållande till lärarna såväl som eljest bör han låta sig angeläget vara att befordra samförstånd mellan skolans ledning och skolans lärare samt mellan dessa senare inbördes.

3. Då så visar sig lämpligt, bör överläraren, efter medgivande i varje särskilt fall av skolstyrelsen och i samråd med vederbörande lärare, i lämplig utsträckning anordna försök såväl beträffande undervisningsmetoder som i fråga om bruket av läro- och läseböcker samt andra undervisningsmedel, och bör han till skolstyrelsen avgiva redogörelse för dessa försök.

§ 3.

Över skolgången skall överläraren hava noggrann tillsyn. Uteblir lärjunge från skolan utan anmält giltigt förfall och kan rättelse icke vinnas genom avdelningslärarens och överlärarens bemödanden, skall överläraren påkalla vederbörande tillsyningsmans ingripande samt, om även dennes åtgöranden bliva fruktlösa, anmäla förhållandet till skolstyrelsen.

§ 4.

Överläraren skall vaka över att skolornas sundhetsförhållanden äro tillfredsställande ordnade samt vidtaga behövliga anordningar för läkarbesiktningar och skolbad.

Han skall meddela behövliga föreskrifter om ordning och snygghet i lärorum och skolornas övriga lokaler samt å skolgårdarna.

§ 5.

Beträffande inskrivning, flyttning, examen och avgång åligger det överläraren: att efter bestämmande av skolstyrelsen kungöra tiderna för inskrivning, för års-examen samt för terminernas början och slut;

att med erforderligt biträde av skolans övriga lärare verkställa den årliga inskrivningen av nybörjare i skolorna;

att, då fråga uppstått om inskrivning av barn, som icke under kalenderåret uppnår sju års ålder, eller om uppskov med barns inskrivning i skola, i sådant avseende göra framställning hos skolstyrelsen;

att efter samråd med vederbörande lärare bestämma, vilken avdelning varje lärjunge skall tillhöra, varvid han bör tillse, att lärjunge, så länge det utan olägenhet kan ske, får handledas av samma lärare;

att i god tid upprätta och till skolstyrelsen inlämna förslag till plan för avgångsprovning och årsexamen;

att på sätt i reglementet angives deltaga i flyttnings- och avgångsprovningar;

att till skolstyrelsen avgiva yttrande och förslag rörande framställning om lärjunges avgång enligt § 48 i folkskolestadgan; samt

att vid varje läsårs början anordna provning av lärjungar, som vid vårterminens slut icke erhållit uppflyttning.

§ 6.

1. Före början av läsåret skall överläraren vidtaga nödiga anordningar och förberedelser för skolarbetets ändamålsenliga bedrivande under läsåret, bland annat avseende lärjungarnas uppdelning i läraravdelningar samt slöjd- och skolköksavdelningar ävensom plan för lärarnas tjänstgöring. Därvid har överläraren även att i förekommande fall efter vederbörande lärares hörande tillse, huru behöfliga ämnesutbyten mellan olika avdelningslärare må kunna ske ävensom huru ämnesutbyten, som betingas av övningslärares tjänstgöring, lämpligen skola ordnas.

I samband med berörda planläggningsarbete bestämmer överläraren i vilka läro- rum de olika avdelningarna skola undervisas.

2. Vid läsårets början skall överläraren efter samråd med lärarna i distriktets olika skolor upprätta förslag till arbetsordningar för skolorna.

§ 7.

1. Då lärare av sjukdom eller annan anledning tillfälligtvis är urståndsatt att tjänstgöra, skall överläraren sörja för att undervisningen på lämpligt sätt uppehålls, till dess skolstyrelsen hunnit vidtaga erforderliga åtgärder.

2. Överläraren äger, då han finner skäl därtill föreligga, medgiva lärare tillfälliga utbyten av lektioner samt har att lämna anvisning om återläsning av tid, som gått förlorad för läraravdelning till följd av kortare tillfälligt förfall för lärare.

3. Om lärares frånvaro och om orsaken därtill ävensom om återläsning av undervisningstimmar, som inställts och böra återläsas, samt undervisningens uppehållande medelst tillfälliga förordnanden skall överläraren göra anteckning i särskild liggare.

4. Rörande tillfälliga tjänstledigheter och förordnanden skall överläraren vid närmast följande sammanträde med skolstyrelsen avlämna redogörelse.

§ 8.

Överläraren har att sammankalla lärarna inom distriktet till sådana sammanträden, som omförmälas i reglementet, att därvid leda förhandlingarna samt att ombesörja, att, då så erfordras, protokoll vid sammanträdena föras och justeras.

§ 9.

I fråga om lokaler, inventarier, undervisningsmateriel och skolbibliotek åligger det överläraren särskilt:

att hava tillsyn över skolornas fastigheter och inventarier, lekplatser och skolgårdar samt ombesörja smärre reparationer och underhållsarbeten å desamma ävensom att till skolstyrelsen anmäla behövliga förbättringar i berörda hänseenden;

att tillse, att skolornas lokaler och andra tillhörigheter ej användas till annat ändamål än skolstyrelsen medgivit;

att delta i de i ordningsstadgan omförmälda besiktningarna av skolhusen samt före sådan besiktning bereda lärarpersonalen tillfälle att anmäla brister å skollokaler och inventarier;

att föra förteckningar över skoldistriktets tillhörigheter samt att övervaka, att förteckningar över undervisningsmateriel och inventarier föras vid varje skola på sätt i ordningsstadgan angives;

att verkställa årlig inventering av undervisningsmateriel och inventarier och där- om till skolstyrelsen avlämna redogörelse;

att i samråd med övriga lärare upprätta och till skolstyrelsen inlämna förslag till inköp av undervisningsmateriel;

att övervaka, att barnen bliva tillhållna att aktsamt vårda böcker och andra vid undervisningen använda hjälpmedel;

att i god tid rekvirera förbrukningsartiklar, läro- och läseböcker samt annan ma- teriel, som anskaffas genom skolstyrelsen, ävensom att härför å bestämd tid av- lämna redovisning;

att till skolstyrelsen avgiva förslag rörande barn, som böra erhålla fri skolmateriel; samt

att i samråd med övriga lärare upprätta och till skolstyrelsen inlämna förslag till inköp av böcker till distriktets skolbibliotek samt att upprätta och föra katalog över detsamma.

§ 10.

Överläraren skall tillse, att vaktmästare och annan betjäning vid skolorna ordent- ligt fullgöra sina tjänsteåligganden.

§ 11.

1. Vid skolstyrelsens sammanträden åligger det jämlikt § 8 mom. 7 i folkskole- stadgan överläraren att vara tillstädes och lämna nödiga upplysningar samt före- draga ärenden, som det enligt reglementet eller denna instruktion tillkommer ho- nom att föredraga eller som av skolstyrelsen eller dess ordförande kunna vara ho- nom härför anförtrodda.

2. Efter uppdrag av skolstyrelsen har överläraren att ombesörja verkställandet av skolstyrelsens beslut.

§ 12.

1. Överläraren ansvarar för skötseln av folkskolexpeditionen och skall å för den- na avsedd lokal hava mottagning på av skolstyrelsen bestämda tider.

2. Överläraren åligger att i distriktets förteckning över barn i skolåldern verk- ställa föreskrivna anteckningar.

3. Överläraren har att tillse, att i de särskilda skolornas inskrivningsböcker in- föras alla lärjungar, som intagas i skolan, samt att i motsvarande utskrivningsböcker antecknas lärjungar, som från skolan avgå.

4. Rörande lärjunge, som avflyttar till annat skoldistrikt, skall av överläraren skriftligt meddelande sändas till vederbörande skolråds (folkskolestyrelses) ordförande.

Överläraren skall, på sätt i reglementet närmare angives, till vederbörande över- sända uppgifter om i skolan undervisade barn från andra skoldistrikt.

5. Över den vid distriktets skolor anställda personalen skall överläraren föra lig-gare och däri göra anteckningar angående examina, anställning, tjänstgöring, tjänst-göringsbetyg samt åtnjuten tjänstledighet.

6. Överläraren skall uppsätta och inom föreskriven tid till skolstyrelsens ordfö-rande överlämna erforderliga ansökningar om stats- och landstingsbidrag till di-striktets skolor.

7. Överläraren skall årligen före den 15 september till skolstyrelsen inlämna nö-diga uppgifter för uppgörande av förslag till utgifts- och inkomststat för folkskole-väsendet för nästföljande år.

8. Överläraren skall uppgöra avlöningslistor ävensom granska och attestera till skolstyrelsen inkommande räkningar.

9. Till vederbörande statens folkskolinspektör skall överläraren i enlighet med gällande föreskrifter insända föreskrivna eller av honom begärda uppgifter.

10. Överläraren har att med biträde av övriga lärare uppräta och till skolstyrel-sens ordförande avlämna de årliga statistiska uppgifterna.

11. Efter varje läsårs slut skall överläraren, om skolstyrelsen så beslutar, till skolstyrelsen avgiva berättelse om verksamheten och tillståndet i distriktets skolor.

§ 13.

Överläraren skall till offentliga myndigheter avgiva de yttranden och lämna de uppgifter, som av dem infordras.

§ 14.

Överläraren åligger att, enligt närmare bestämmande av skolstyrelsen med hän-syn till omfattningen av hans övriga göromål, meddela undervisning timmar i veckan.

Skolstyrelsen må även utse särskild tillsyningslärare. Denne skall såsom biträde åt den kommunala inspektören eller överläraren utöva tillsynen över den dagliga ordningen vid särskilt skolhus eller särskild skola, där två eller flera lärare tjänstgöra, ävensom fullgöra andra i skoldistriktets reglemente närmare angivna uppgifter i fråga om skolarbetets yttre anordning. Tillsy-ningslärare må även utses för nyssnämnda uppgifter beträffande skolorna i sådana skoldistrikt, där antalet lärare är så litet, att överlärare icke er-fordras. (§ 8 mom. 9.)

Statsbidrag (kungörelsen 1936:307) utgår endast för överlärare. Kom-munal folkskolinspektör, som tillika är anställd såsom folkskollärare, anses härvid såsom överlärare. Ett och samma skoldistrikt kan icke erhålla bi-drag för mer än en överlärarbefattning, där ej Kungl. Maj:t finner skäl medgiva undantag. Statsbidraget utgår med högst hälften av den på redo-visningsåret belöpande arvodeskostnaden, dock med högst ettusen kronor.

Fråga om statsbidrag prövas av Kungl. Maj:t. Vid ansökan om sådant bidrag skall skoldistriktet bland annat uppgiva överlärarens arvodesförmå-ner, det antal undervisningstimmar överläraren har att bestrida, och det sätt, varpå återstoden av den med lärartjänsten förbundna undervisnings-skyldigheten fullgöres.

Har Kungl. Maj:t medgivit, att statsbidrag må utgå, äger skoldistriktet efter rekvisition åtnjuta sådant bidrag enligt de grunder, som angivits i Kungl. Maj:ts beslut. Där ej Kungl. Maj:t för särskilda fall annorlunda be-

stämmer, utgår bidraget jämväl för vikarie, därest denne ensam eller tillsammans med den tjänstledige överläraren uppbär arvode med lägst det belopp, som eljest för samma tid skulle hava tillkommit i tjänst varande innehavare av befattningen.

Enligt uppdrag av Kungl. Maj:t har skolöverstyrelsen i juni 1940 beslutat att från och med läsåret 1940/41 tillsvidare öka undervisningsskyldigheten för ett antal överlärare. Samtidigt tillämpas restriktivare grunder för statsbidrag till överlärararvoden. De nu tillämpade grunderna framgå av följande tabell.

Lärarydelningarnas antal	Undervisningsskyldighet per vecka	Statsbidrag
under 10.....	full tjänstgöring	100
10—14.....	25—30	200
15—19.....		300
20—24.....	20—25	400
25—29.....		500
30—39.....	15—20	600
40—49.....	10—15	800
över 50	5—10	800—1 000

Då särskilda skäl kunna anföras, medgivas smärre avvikelser.

Nuvarande kommunala skolledarorganisation.

De sakkunniga ha nedan sammanställt en del uppgifter angående de kommunala skolledarna *höstterminen 1942*. De grunda sig i huvudsak på upplysningar infordrade från statens folkskolinspektörer.

Kommunala folkskolinspektörer, vilka *icke* tillika äro folkskollärare, finnas till ett antal av 15 i 13 skoldistrikt, samtliga städer. Stockholm har nämligen tre inspektörer. För deras avlöning erhålla skoldistriktet icke något statsbidrag liksom icke heller för arvoden till de överlärare, som dessutom äro anställda i samma distrikt. Skolledarorganisationen i dessa städer framgår av följande uppställning.

Skoldistrikt	Lärarydelningar	Inspektörer	Överlärare	Skoldistrikt	Lärarydelningar	Inspektörer	Överlärare
Borås	131	1	4	Lund	60	1	2
Gävle	115	1	3	Malmö.....	377	1	9
Göteborg.....	754	1	11	Norrköping	196	1	6
Halmstad	83	1	4	Stockholm	1 110	3	21
Hälsingborg	193	1	5	Västerås	96	1	—
Jönköping	108	1	4	Örebro	98	1	4
Karlskrona.....	75	1	—	Summa	3 396	15	73

Vissa kommunala folkskolinspektörer äro med stöd av övergångsstadgande till 8 § folkskolestadgan *tillika* anställda som folkskollärare. De kunna jämsställas med överlärare. Sålunda äro de skyldiga meddela undervisning visst antal veckotimmar, och skoldistriktet kunna få statsbidrag för dem efter samma grunder som för överlärare. Däremot utgår icke statsbidrag för arvoden till mer än en överlärare i samma distrikt, där ej Kungl. Maj:t annolunda förordnar. 12 städer ha inspektörer av ifrågavarande slag. Ett distrikt, Linköping, har fyra överlärare men icke någon inspektör. Skolledarorganisationen i nämnda städer framgår av följande uppställning.

Skoldistrikt	Läraravdelningar	Inspektörer	Överlärare	Skoldistrikt	Läraravdelningar	Inspektörer	Överlärare
Eskilstuna	102	1	—	Solna	67	1	—
Karlstad	75	1	2	Södertälje.....	45	1	—
Kristianstad	71	1	—	Trelleborg	46	1	—
Kristinehamn	38	1	—	Trollhättan	49	1	—
Landskrona	59	1	—	Uppsala	70	1	—
Linköping	99	—	4	Ystad	30	1	—
Luleå.....	47	1	—	Summa	798	12	6

Överlärare i slöjd eller vid fortsättningsskolan ha icke medräknats i ovanstående uppställningar.

Övriga distrikt ha endast en överlärare anställd utom ett skoldistrikt, som har 2 överlärarbefattningar. I en del distrikt finnes utom överläraren även en eller flera tillsyningslärare.

I följande uppställning anges antalet skoldistrikt med och utan överlärare eller inspektörer.

Antal avdelningar	Antal skoldistrikt			
	med inspektör avlönad helt av kommunen	med överlärare eller inspektör, tillika folkskollärare	utan överlärare eller inspektör	Summa
högst 9	—	73	1 710	1 783
10—14.....	—	88	198	286
15—19.....	—	53	75	128
20—24.....	—	62	26	88
25—29.....	—	21	13	34
30—39.....	—	50	13	63
40—49.....	—	21	2	23
50—59.....	—	18	1	19
60—74.....	1	16	—	17
lägst 75	12	8	—	20
Summa	13	410	2 038	2 461

I vissa distrikt är frågan om inrättande av överlärarbefattning under prövning.

Slutsumman 2 461 distrikt, som avser antalet den 1 januari 1942, har legat till grund för beräkningen av antalet distrikt med mindre än 10 avdelningar, som icke ha överlärare.

Storleken av arvodena till de överlärare, som redovisats i sist intagna uppställning, framgår av följande tabell. I arvodena ha inräknats höstterminen 1942 utgående dyrtidstillägg o. d.

Arvode till överlärare eller inspektör som tillika är folkskollärare	antal skoldistrikt med följande antal läraravdelningar										S:a
	högst 9	10-14	15-19	20-24	25-29	30-39	40-49	50-59	60-74	lägst 75	
lägst 3 000.....	—	—	—	—	1	3	3	3	5	1	16
2 700—2 999.....	—	—	2	1	—	1	1	1	1	—	7
2 400—2 699.....	—	—	1	—	—	2	1	—	1	1	6
2 100—2 399.....	—	—	1	1	—	2	—	—	—	2	6
1 800—2 099.....	—	—	1	3	3	8	7	5	3	3	33
1 500—1 799.....	—	1	2	8	4	13	3	2	2	1	36
1 200—1 499.....	1	4	3	12	8	9	4	4	4	—	49
900—1 199.....	1	12	13	16	3	10	2	3	—	—	60
600— 899.....	13	24	21	14	2	2	—	—	—	—	76
400— 599.....	12	35	7	7	—	—	—	—	—	—	61
200— 399.....	43	12	2	—	—	—	—	—	—	—	57
under 200.....	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3
Summa	73	88	53	62	21	50	21	18	16	8	410

De i tabellen infogade linjerna angiva de sakkunnigas i det följande framlagda förslag till minimiarvoden.

Sedan höstterminen 1942 ha arvodena i en del distrikt höjts, vanligen i form av dyrtidstillägg o. d.

Utöver arvode såsom överlärare utgår i vissa distrikt särskilt arvode till överläraren för arbete med fortsättningsskolan, såsom sekreterare i skolstyrelsen eller såsom skolkassör eller ersättning med fastställda belopp för år för resor, porto, skrivhjälp o. d. I en del fall ha överlärarna fri bostadstelefon eller tjänstebostad utökad med ett rum.

Sveriges överlärarförbund har på begäran lämnat de sakkunniga vissa upplysningar. Av dessa framgår bland annat, att *dyrtidstillägg* utgår å överlärararvudet i 48 distrikt och efter följande grunder:

i 19 distrikt såsom å lärarlönen,

» 1 » » » » å kommunens andel av arvudet,

» 6 » » för oreglerade verk,

» 11 » efter det s. k. ramavtalet,

» 2 » fasta belopp å 200 respektive 400 kronor, och

» 9 » visst procenttal (från 10 till 41 procent).

Summa 48 distrikt

I 15 distrikt ha överlärarna tillförsäkrats *pension* å överlärararvodet och i 41 distrikt *semester*, som i flertalet distrikt utgör omkring 1 månad. I 18 distrikt har dessutom anvisats särskilt arvode för semestervikarien.

Den undervisningsskyldighet, som åvilar de i sist intagna tabell redovisade överlärare och inspektörer framgår av följande uppställning:

Antal avdelningar i skoldistrikt	Antal överlärare med undervisningsskyldighet följande antal veckotimmar					
	25—30	20—25	15—20	10—15	5—10	Summa
högst 9	71	2	—	—	—	73
10—14	78	10	—	—	—	88
15—19	35	18	—	—	—	53
20—24	11	47	4	—	—	62
25—29	—	11	10	—	—	21
30—39	—	2	33	12	3	50
40—49	—	—	—	7	14	21
50—59	—	—	—	3	15	18
60—74	—	—	—	—	16	16
lägst 75	—	—	—	—	8	8
Summa	195	90	47	22	56	410

Överlärarnas framställningar.

Sveriges överlärarförbund har i skrivelse till Kungl. Maj:t den 4 januari 1938 anfört bland annat följande.

»Sveriges folkskola är stadd i hastig utveckling. En mängd reformer under de senaste åren har ställt ökade krav på folkskolan, på dess ledare och lärare. Det må i detta sammanhang erinras om 1927 års skolreform, som i betydligt vidgad utsträckning gjort folkskolan till bottenskola för den högre undervisningen, om införandet av obligatoriskt sjunde skolår, om utsträckning av den årliga undervisningstiden i en mångfald skoldistrikt, om centralisering av folk- och fortsättningsskolväsen, bl. a. genom ökad användning av skolskjutsar, om inackordering av skolbarn och därmed sammanhängande spörsmål m. m. Folkskolan får i vår tid en alltmer betydelsefull ställning både i pedagogiskt och socialt hänseende. Själva undervisningsmetoderna ha undergått en beaktansvärd förnyelse, innebärande ökad individualisering och större hänsynstagande till skolbarnets förutsättningar och behov. Nya tekniska hjälpmedel för undervisningen ha kommit till användning.

Folkskolan har också fått nya sociala uppgifter. Som exempel härpå må nämnas bestämmelserna i folkskolestadgans 49 §. Allt flera skoldistrikt ha infört fria läroböcker och fri undervisningsmateriel för barnen, och enhetliga bestämmelser härutinnan ha beåtdats. Åtskilliga skoldistrikt ha påtagit sig sådana socialpedagogiska uppgifter som barnbespisning, skoltandvård och skolläkarverksamhet, varjämte förekommer yrkesrådgivning och visst omhändertagande av ungdomen efter skoltidens slut. Bestämmelser ha beåtdats angående en betydande utvidgning av skolans hygieniska verksamhet. Alltmera tenderar folkskolan att bli ett organ även för en mångfald sociala uppgifter, vilket för skolledarna medför en starkt ökad arbetsbörda och ett alltmer vidgat ansvar.

Ehuru överlärarna med glädje och tillfredsställelse se den ökade omvårdnaden från statens sida om det uppväxande släktet, fyllas många med bekymmer för den

arbetsbörda och den alltmer utsatta ställning, som överlärarna få genom dessa i och för sig nyttiga reformer. Denna känsla har i icke ringa mån stegrats genom den starkt ökade undervisningsskyldighet, som ålagts överlärarna i mindre och medelstora skoldistrikt i samband med beviljandet av statsbidrag till deras avlöning.

Det synes överlärareförbundet oundgängligt, att överlärarna i likhet med skolledarna vid andra läroanstalter erhålla en ställning så fast, att deras arbete icke hindras av ängsligt hänsynstagande till olika meningsriktningar å verksamhetsorten och att deras avlöningsförhållanden icke bli beroende av enskilda skoldistrikts vilja eller förmåga att lämna dem en rättvis lön för arbetet.»

Förbundet har med anledning av det anförda hemställt, att överlärare i skoldistrikt måtte tillsättas av skolöverstyrelsen och helt avlönas av statsmedel samt inordnas i det statliga lönesystemet i löneklass, som allt efter antalet läraravdelningar inom distriktet låge från 3 till minst 7 löneklasser högre än deras löneklass såsom folkskollärare.

Överlärareförbundet har härvid förutsatt, att de överlärare, vilka av skoldistriktet redan tillförsäkrats högre löneförmåner än de av förbundet föreslagna, genom personlig lönefyllnad skulle hållas skadeslösa för eventuell löneminskning.

Vidare har förbundet hemställt, att de föreslagna slutlönerna för överlärarna skulle bilda underlaget för deras pension i likhet med vad som vore fallet för skolledare vid statliga läroanstalter samt att förslaget måtte föreläggas 1938 års riksdag.

Nämnda framställning remitterades till skolöverstyrelsen för utlåtande. I skrivelse den 6 december 1938 till överstyrelsen har överlärareförbundet närmare motiverat sin framställning. I fråga om tillsättning av överlärare har förbundet anförut följande:

»Beträffande den påyrkade reformen, att tillsättningen av överlärare skulle överflyttas från den lokala skolstyrelsen till en central myndighet, i detta fall Kungl. Skolöverstyrelsen, torde så starka skäl härför föreligga, att eventuella svårigheter av formell art beträffande en sådan reform icke böra få hindra dennas genomförande. Vid flertalet andra läroanstalter, såsom lärlings- och yrkesskolor, högre folkskolor, kommunala mellanskolor, realskolor m. fl. tillsättes ju skolledaren av central myndighet, varjämte statsmakterna för att ytterligare stärka skolledarens ställning och inflytande på skolans ledning i dessa fall föreskrivit, att skolledaren skall vara självskriven ledamot av den lokala skolstyrelsen.

Mot förslaget, att Skolöverstyrelsen skulle tillsätta överlärare, har anförts den svårighet, som i något fall skulle kunna uppstå, därest Överstyrelsen icke skulle anse sig kunna förnya förordnandet för en överlärare. Härtill kan invändas, att samma svårighet föreligger beträffande tillsättningen av rektorer vid högre folkskolorna och kommunala mellanskolorna. Men härom yttrar 1928 års lönekommitté i sitt betänkande (SOU 1930: 20 s. 200):

»Svårigheten vore fast mera att, då rektorsförordnande icke förnyades, bereda den som rektor avgående ordinarie lärarens anställning. Dels torde emellertid sådana fall, såsom sagts, bliva sällsynta, dels torde svårigheten icke vara oöverkomlig, dels torde fördelarna för undervisningsväsendet i sin helhet av den föreslagna anordningen med rektors tillsättning (rektorstjänsten förenad med ordinarie lärartjänst) vara så betydande, att en svårighet i sällsynta undantagsfall icke borde överskygga gagnet av anordningen i de talrika och normala fallen.»

Detta yttrande torde lika väl kunna anföras och vara giltigt beträffande förslaget, att Skolöverstyrelsen skulle tillsätta överlärarebefattningarna vid folkskolan.

För den händelse förflyttning av ordinarie folkskollärare, som innehaft överlärareförordnande, skulle behöva tillgripas, torde sådan kunna äga rum utan någon lagändring eller andra praktiska nyordningar. Kungl. Maj:ts kung. den 11 februari 1938 §§ 2 och 3 talar om 'med hänsyn till undervisningsväsendets bästa synnerliga skäl' för förflyttning, och dessa bestämmelser torde i allt kunna tillämpas i sådana fall, varom fråga är.

Det är förbundsstyrelsens bestämda uppfattning, att det finns *större garanti för rättvisa* vid överlärareval, om Kungl. Skolöverstyrelsen förordnar, sedan den lokala skolstyrelsen och statens folkskolinspektör givits tillfälle att yttra sig i ärendet. Den lokala skolstyrelsen måste motivera sin främsta kandidats företräde och torde därvid anstränga sig att få fram de reella meriterna, varemot ovidkommande personliga och politiska hänsyn bortfalla. Som det nu är, kan den av Överstyrelsen i tredje rummet placerade väljas utan någon som helst motivering, även om han skulle vara mycket underlägsen de övriga på förslag uppförda.

På samma sätt skapas garantier mot godtycke och ovidkommande synpunkter vid förnyade förordnanden. Skolstyrelsen måste ordentligt motivera sin önskan om eventuellt ombyte av överlärare. Medvetandet härom skapar hos överläraren större trygghet i utöandet av den dagliga gärningen. Psykologiskt sett är det också mycket betydelsefullt, att lärarpersonal, skolstyrelse och barnens målsmän veta, att skolledaren förordnats i fri och öppen konkurrens av en central myndighet, som därtill är ett kollegialt ämbetsverk. Med stor sannolikhet skulle överlärareinstitutionen bli betydligt populärare bland lärarpersonalen, om den av överlärareförbundet föreslagna reformen rörande tillsättningsförfarandet bleve genomförd.»

Vidare har överlärarförbundet i sin skrivelse till skolöverstyrelsen framhållit, att överlärarebefattningarna vore av stor ekonomisk betydelse ur allmän förvaltningssynpunkt. Det kunde därför antagas, att det allmänna vore bäst betjänt av att överläraren finge fungera som statens ämbetsman och att överlärarens avlöningsförmåner icke borde bestämmas efter kommunalt gottfinnande. För en rationell lösning av frågan visade det sig måhända nödvändigt att avveckla de minsta skoldistriktet och genom sammanslagning åstadkomma större enheter. Där en sådan förändring komme till stånd, borde den självfallet genomföras med största varsamhet och hänsyn. Viktigt vore emellertid, att en reglering och normering komme till stånd, innan alltför många av de minsta skoldistriktet hunnit ordna sin skolledarfråga. I samband med statlig lönereglering borde skoldistrikt av viss omfattning åläggas att anställa överlärare.

Skolöverstyrelsen anförde i yttrande den 27 december 1938 över Sveriges överlärarförbunds framställning den 4 januari 1938 bland annat följande.

»De av Sveriges överlärarförbund i förevarande framställning gjorda yrkandena beröra frågor, som för kort tid sedan varit föremål för statsmakternas prövning. De av överlärarförbundet nu framlagda förslagen, som i vissa avseenden synas kunna vara värda beaktande, torde näppeligen kunna förverkligas utan föregående mera ingående utredning. Sålunda framhåller överlärarförbundet bl. a., att frågan om den nuvarande skoldistriktsindelningens ändamålsenlighet borde i detta sammanhang omprövas, då det måhända kan visa sig nödvändigt att avveckla de minsta skoldistriktet och genom sammanslagning åstadkomma större enheter. Även om det är uppenbart, att en sådan förändring skulle bli till gagn för skolväsendet, måste givetvis

ett så allvarligt ingripande i den kommunala indelningen föregås av en omfattande utredning. Förslaget att ställa de lokala folkskolestyrelserna utan direkt inflytande på valen av skolledare väcker sannolikt starka betänkligheter och detta inte minst därför, att det berör det ömtåliga problemet om gränserna för den kommunala självstyrelsen. Särskilt framträdande blir denna sida av saken, om man erinrar sig, att överlärartjänsterna oftast äro förenade med ordinarie folkskolläraryrken och att bägge tjänsterna tillsätts i ett sammanhang. Svårigheten för ett centralt ämbetsverk att inom ett så vidsträckt verksamhetsområde som folkskoleväsendet förvärva tillräcklig personkännedom för ett bedömande av sökandes lämplighet såsom skolledare bör icke heller förbises. Det kan även ifrågasättas, om ett statligt övertagande av hela överlärararvodet vore ägnat att främja en önskvärd utveckling av överlärarinstitutionen.

På grund av det ovan anförda och under erinran om den korta tid, som förflutit, sedan de nu gällande författningarna på detta område utfärdades, anser överstyrelsen sig icke kunna tillstyrka, att Sveriges överlärarförbunds underdåniga yrkanden göras till föremål för framställning till 1939 års riksdag.»

Framställningen anmäldes för 1939 års riksdag (propositionen nr 252, s. 63), därvid föredragande departementschefen anförde, att det ur olika synpunkter vore önskvärt, att överlärarinstitutionen fastare inordnades i skoladministrationen. Frågan syntes emellertid böra närmare utredas, varför åtgärder i anledning av framställningen för det dåvarande icke påkallades. Riksdagen (skrivelse nr 370 s. 7) förklarade, att riksdagen icke ville motsätta sig, att nämnda fråga bleve föremål för en förutsättningslös utredning.

Den 15 juni 1939 anbefallde Kungl. Maj:t skolöverstyrelsen att verkställa utredning och framlägga förslag rörande överlärarinstitutionens fastare inordnande i skoladministrationen. I yttrande den 11 januari 1941 anförde överstyrelsen, att då uppdraget måste utmynna i förslag, vilkas realiserande för statsverket skulle medföra kostnadsökningar, syntes det överstyrelsen med hänsyn till det statsfinansiella läget lämpligt, att med utredningen tills vidare finge anstå. Överstyrelsen hemställde tillika om befrielse från uppdraget att för det dåvarande verkställa den anbefallda utredningen. Den 28 juni 1941 befriade Kungl. Maj:t skolöverstyrelsen från uppdraget, som i stället överlämnades till 1941 års lärarlönesakkunniga.

I skrivelse till Kungl. Maj:t den 28 januari 1941 har Sveriges överlärarförbund i anledning av den av skolöverstyrelsen i juni 1940 beslutade höjningen av överlärarnas undervisningsskyldighet anført bland annat följande.

»På grund av de ytterst heterogena förhållanden, som äro rådande beträffande överlärarnas tjänste- och arbetsuppgifter på olika platser har den av Kungl. skolöverstyrelsen anbefallda höjningen av undervisningsskyldigheten också blivit synnerligen skiftande. Följande tablå visar hur denna höjning gestaltar sig i de c:a 350 skoldistrikt, som åtnjuta statsbidrag till överlärararvodet:

Överlärare, som redan förut hade 28—30 veckotimmars undervisning och för vilka höjning var omöjlig	71
» i övrigt, som ej anbefallts höjning.....	111
» som ålagts höjning med 1 timme.....	8
» » » » » 2 timmar	16
» » » » » 3 »	32

Överlärare, som ålagts höjning med 4 timmar	14
» » » » » 5 »	69
» » » » » 6 »	6
» » » » » 7 »	3
» » » » » 8 »	2
» » » » » 9 »	1
» » » » » 10 »	4

Undervisningsskyldigheten har höjts i ca 55 % av de skoldistrikt, där höjning överhuvud taget varit möjlig. Höjningen har i många fall varit högst betydande: i 69 distrikt 5 timmar pr vecka, i 4 distrikt ända till 10 timmar.

När man frågar sig efter orsakerna till att skolans myndigheter sett sig nödsakade att utkräva denna ökade undervisningsskyldighet av överlärarkåren framträder i första hand det allmänna krisläget, som framtvingar största sparsamhet från statens sida. Det kan då vara av intresse att få klarhet i vad denna åtgärd betytt ur sparsamhetssynpunkt. Överlärarförbundet har genom en enquête till de olika skoldistrikten i denna fråga uttrönt följande:

I 13 distrikt ha lika många tjänster kunnat indragas....	Besparing c:a 26 000 kr
I 63 » ha sammanlagt 235 veckotimmar, för vilka timlärarvode utgått, kunnat indragas	» » 34 000 kr.
I 33 » ha sammanlagt 128 veckotimmar, för vilka slöjdarvode utgått kunnat indragas	» » 6 400 kr.
I 26 » har höjningen ej medfört någon besparing, då övriga lärares maximitjänstgöring ej uttagits.	

Den sammanlagda besparingen för staten utgör således ca 70 000 kronor. Av enquëten framgår emellertid, att på flera håll den stegrade tjänstgöringsskyldigheten måste kompenseras genom ökade kommunala anslag för skrivhjälp på folkskoleexpeditionerna, varför den verkliga vinsten blir åtskilligt mindre.

I detta sammanhang kan man inte undgå att göra jämförelser mellan den ökade tjänstgöringsskyldighet, som på grund av kristiden ålagts överlärare, och den höjning av tjänstgöringstiden, som av samma orsak kommit övriga lärare vid kommunala och statliga skolor till del. Man finner därvid, att, så vitt bekant, ingen annan lärarkategori ålagts tjänstgöring utöver den i samband med lönereglering eller genom särskild instruktion fastställda maximitjänstgöringstiden. För överlärarnas del utgör höjningen utöver vad i fastställd instruktion bestämts i vissa fall ända till 10 timmar pr vecka.

Även bortsett från denna höjning av undervisningsskyldigheten torde ingen lärargrupp i större utsträckning än överlärarna fått sin arbetsbörda utökad just genom kristidsförhållandena. I många skoldistrikt har arbetet med förberedelser för skolbarnsevakueringen varit synnerligen omfattande för överlärarna i egenskap av utrymningsledare, och detta arbete är långt ifrån avslutat. Genom utrymningskommissionens nya anvisningar för skolbarnsutrymning måste under vårterminen 1941 de under förra året uppgjorda planerna helt omarbetas, varjämte sedan årligen återkommande nyplaneringar föreskrivas. — Många skolor ha tagits i bruk för militära ändamål, och överläraren har haft att skaffa provisoriska lokaler på olika håll, lägga om läsordningarna, ordna duplicering o. s. v. — De många beredskapsinställelserna ha medfört täta lärarbyten med därmed följande ökat arbete för överläraren. Till detta har kommit högst väsentligt ökade svårigheter med ordnandet av skolskjutsar och inackordering av skolbarn, med utverkande av licenser för barnbispisningens olika förnödenheter, med anskaffande av bränsle och renhållningsmedel av olika slag. Samtidigt forceras i besparingssyfte indragningar av skolor —

särskilt på landsbygden — med allt vad därtill hör av reglementsändringar och utredningar.

Som slutomdöme må sägas, att förbundet ej kan finna annat, än att överlärarna hårdare belastats än någon annan lärarkategori såväl genom på grund av kristiden i stort sett ofrånkomliga svårigheter som genom bestämmelserna om ökad undervisningsskyldighet.

En andra tänkbar anledning till den nu företagna höjningen av överlärarnas undervisningsskyldighet är önskvärdheten av att bringa densamma i bättre överensstämmelse med den undervisningsskyldighet, som åligger rektorer vid läroverken. Enligt läroverksstadgan skall rektor vid högre allmänt läroverk tjänstgöra i klass 12—16 timmar i veckan, rektor vid femklassig realskola 18—20 timmar och rektor vid fyorklassig realskola 18—22 timmar, en tjänstgöring, som alltså i viss utsträckning ligger över vad som tidigare varit bestämt för överlärare. Härvidlag måste emellertid uppmärksammas en hel rad av synnerligen tidskrävande uppgifter, som tillkomma överlärarna vid folk- och småskolor, men endast i ringa utsträckning rektorerna vid allmänna läroverken.

Medan läroverken oftast äro starkt centraliserade, oftast till ett enda skolkomplex, ligga de under överläraren ställda skolorna och klasserna ofta vitt skilda. Särskilt är detta förhållandet i Norrland, där distrikt med över 20-talet skolor och milslånga avstånd icke äro sällsynta. Även i det övriga Sverige äro liknande förhållanden vanliga. Icke mindre än 86 överlärardistrikt ha 10 eller flera skolor inom sitt område. — I nära samband härmed stå de åtgärder, som av statsmakterna vidtagits för sammanslagning av skolor, och som haft till följd skolskjutsar och inackordering av skolbarn i ständigt stigande utsträckning. Dessa åtgärder ha givetvis medfört vissa besparingar men samtidigt också ökat arbete för skolans ledning. Skolskjutsar förekomma nu i mer än hälften av alla överlärardistrikt och inackordering av barn i ungefär tredjedelen. — Ett par exempel må anföras för att visa, vad de långa avstånden, skolskjutsar och inackordering av barn måste betyda i ökad arbetsbörda för överlärarna: Överläraren i Hammerdal (Jämtlands län), som fått sin undervisningsskyldighet ökad från 10 till 15 timmar, har 16 skolor att se till, av vilka två på 28 resp. 31 km:s avstånd från centralskolan. Han har att ordna skolskjutsar för 39 elever och inackordering för 57. Överläraren i Stöde (Västernorrlands län), vars tjänstgöring också ökats från 10 till 15 timmar, har 19 skolor på i medeltal 12 km:s avstånd från sin bostad. Överläraren i Öckerö (Göteborgs och Bohus län) har 16 skolor på 9 olika öar och 20 timmars undervisningsskyldighet. I Sävar (Norrbottnens län), där tjänstgöringen i klass ökats från 16 till 20 timmar, finnas 12 skolor, — avståndet mellan de mest avlägsna är 63 km — 111 elever transporteras med skolskjutsar och 31 äro inackorderade.

Folkskolans karaktär av bottenskola, obligatorisk för alla, har framtvingat en hel rad av socialpedagogiska anordningar, läkarvård, tandvård, skolbad, barnbispisning, beklädnad, fri undervisningsmateriel m. m., som var för sig kräver ett omfattande arbete för organisation, för prövning av huruvida ifrågavarande förmån bör vara fri eller av eleven betalas o. s. v. Denna socialvård har under senare år befunnit sig i ständig ökning inte bara i städerna utan också på landsbygden, där den förhållandevis är än mer arbetskrävande. Så är t. ex. barnbispisning ordnad i ca 150 överlärardistrikt, ofta för ett mycket stort antal barn (Jokkmokk 1 000 barn; Nederkalix 1 935). — Bestämmelserna om understöd enligt § 49 folkskolstadgan och § 28 fortsättningsskolstadgan vålla också en myckenhet arbete, som befinner sig i ständig stegring, allt efter som den möjlighet till hjälp, som dessa paragrafer ge, uppmärksammas.»

Överlärarförbundet hemställde med anledning av det anförda, att vid fastställande av överlärarnas undervisningsskyldighet följande synpunkter borde vara ledande:

1. att höjning över instruktionens maximisiffra ej bör förekomma;
2. att större hänsyn tages till distriktets ytvidd och antalet skolor än som tidigare skett;
3. att i distrikt med flera överlärare endast dessas sammanlagda undervisningsskyldighet må fastställas, men att det må ankomma på vederbörande skolstyrelse att fördela denna undervisningsskyldighet på distriktets överlärare;
4. att i varje fall höjning ej anbefalles, där staten ej gör någon besparing genom åtgärden.

I anslutning till ett den 9 september 1942 av de sakkunniga hållet sammanträde med representanter för Sveriges överlärarförbund sammanfattade dessa sina yrkanden i en den 24 september 1942 dagtecknad skrivelse, vari bland annat anfördes följande.

Det synes kåren trängande nödvändigt, att överlärarnas löne- och anställningsvillkor snarast givas önskvärd stadga och enhetlighet genom statliga bestämmelser. Lämpliga förebilder kunna sökas i de bestämmelser, som nu gälla för läroverkens och mellanskolornas rektorer. Dessas ställning som skolledare är i mångt och mycket likartad med överlärarnas. I all synnerhet gäller detta om mellanskolornas rektorer, då ju mellanskolorna liksom folkskolorna äro kommunala läroanstalter. De i följande punkter framförda önskemålen ansluta sig också i stort sett till de bestämmelser, som äro gällande för dessa befattningshavare.

Överlärarlönen bör bli beroende av distriktets storlek, varvid hänsyn bör tagas ej endast till antalet läraravdelningar utan också till antalet skolor, liksom till de socialvärdande uppgifternas omfattning. Överlärarförbundet har tänkt sig att arvodet skulle utgå i huvudsak enligt följande gruppering:

I	Under 11 läraravdelningar		834 kr.
II	11—15	»	1 314 »
III	16—25	»	1 804 »
IV	26—40	»	2 304 »
V	41—60	»	2 779 »
VI	över 60	»	3 294 »

De föreslagna arvoden äro lika med resp. 2, 3, 4, 5, 6 och 7 löneklasstillägg utöver 21. löneklassen i folkskolans avlöningsreglemente (dyrortsgrupp A).

Till överlärarens fastare inordnande i skoladministrationen torde också böra räknas reglerandet av överlärarens ställning i skolstyrelsen. Enligt nuvarande bestämmelser äger överläraren närvara vid skolstyrelsens sammanträden och har rätt att deltaga i överläggningarna, men inte i besluten. Rektor vid högre kommunal skola är däremot ledamot av vederbörande skolstyrelse. Det torde icke kunna anföras några bärande skäl för att överläraren skall ha en annan ställning i sin skolstyrelse än rektor i sin. Det bör fastställas, att överläraren skall vara självskriven ledamot av skolstyrelsen.

På grund av åtskilliga skoldistrikts storlek synes det överlärarförbundet böra stadgas, att i större skoldistrikt med t. ex. över 50 läraravdelningar må flera än en överlärare kunna anställas.

Vidare har Sveriges överläraresförbund i skrivelse till de sakkunniga den 8 februari 1943 kompletterat de av förbundets representanter i skrivelsen den 24 september 1942 framförda synpunkterna. I skrivelsen anföres följande:

»När det i nyssnämnda skrivelse framhölls, att överlärare borde i lönehänseende placeras i olika grupper närmast i anslutning till antalet läraravdelningar, förut-sattes, att denna placering skulle verkställas av Kungl. Maj:t i enlighet med vad som nu sker beträffande de högre kommunala skolornas rektorer. Därvid förbisågs inte, att omplaceringar och växlingar i fråga om löneplaceringen med säkerhet oftare skulle bli nödvändiga för överlärarna än för nyssnämnda rektorer. Antalet läraravdelningar i skoldistriktet är givetvis mera växlande år från år än i de högre kommunala skolorna. För det stora flertalet överlärare torde emellertid denna in-placering i lönegrupper på ett tillfredsställande sätt kunna ske enligt liknande grun-der som för nämnda rektorer tillämpats.

För de större städernas överlärare föreligga emellertid särskilda omständigheter, som synas motivera en annan anordning. Bl. a. genom att nya områden hastigt be-byggas förekomma nämligen i dessa överlärardistrikt i högre grad än annorstädes stora växlingar i antalet läraravdelningar, vilket, om fullständig rättvisa skulle er-nås, måste medföra täta förändringar av löneplaceringen för vederbörande överlä-rare. Sådana omplaceringar äro givetvis i det stora hela inte önskvärda. Med hän-syn härtill och även ur andra synpunkter måste det anses lämpligt, att överlärarna inom samma distrikt i stort sett åtnjuta samma överlärarlön. Så är också nu för-hållandet i de allra flesta skoldistrikt, som ha flera överlärare. Genom att för hela distriktet utanordnades ett med hänsyn till distriktets storlek och överlärarnas an-tal avvägt statsbidrag till överlärarlöner och genom att det sedan finnge ankomma på den lokala skolstyrelsen att fördela detta anslag skulle smidig anpassning och rättvisa bli möjliga beträffande dessa överlärarens löner.

Det torde vidare bl. a. med hänsyn till vad nyss anförts visa sig lämpligt, att skolöverstyrelsen endast bestämmer sammanlagda antalet undervisningstimmar för överlärarna i större distrikt, och att fördelningen av dessa timmar på de olika över-lärartjänsterna överlåtes åt vederbörande skolstyrelse. Härigenom blir det möjligt för skolstyrelsen att snabbt verkställa de justeringar, som kunna visa sig nödvän-diga på grund av hastiga växlingar i avdelningsantalet.

I detta sammanhang kan förbundsstyrelsen inte underlåta att poängtera, att över-lärarnas tjänsteåligganden äro i hög grad skiftande i olika skoldistrikt. De sociala anordningar, som skolan förmedlar, äro mycket olika. I ett distrikt kan t. ex. en omfattande barnbespisning ge överläraren en betydande arbetsbörda, som ej finnes i ett annat. De administrativa uppgifterna äro givetvis långt mera arbetskrävande i ett distrikt, där ett skrivbiträde ej är anställt, än i ett annat, där kanske helanställt sådant finnes. Förbundet anser det därför nödvändigt, att överlärarlönen må kunna utfyllas med kommunala tillägg i de fall, då överlärarens arbetsuppgifter av veder-börande kommunala myndigheter anses överstiga, vad som rimligen kan motsvara den utgående lönen.

De i den tidigare skrivelsen föreslagna lönegrupperna för överlärare följa liksom de högre kommunala skolornas arvodesgrupper avlöningsreglementets löneklasser. Grupp I ligger 2 löneklasser över 21 löneklassen, grupp II 3 löneklasser över o. s. v. Förbundet vill ifrågasätta huruvida det inte ur praktisk synpunkt skulle vara lämp-ligt att låta dessa lönetillägg helt följa löneplanen, vilket skulle betyda, att de skulle vara dyrtorlsgrupperade. Ur ren löneteknisk synpunkt synes det förbundet synner-ligen lämpligt, om överlärarlönen bestämdes utgå med vissa löneklasstillägg ut-över den löneklass, i vilken överläraren är placerad i egenskap av folkskollärare. Summan av folkskollärarlönen och överlärarlönen komme då alltid att exakt sam-manfalla med någon löneklass i det civila avlöningsreglementet vilket i motsvarande lönegrader och löneklasser är lika med det för lärare vid folk- och småskolor gäl-

lande avlöningsreglementet. Detta skulle medföra största praktiska enkelhet bland annat för beräkning av tjänstledighetsavdrag för överlärare, då ju bestämda avdragsbelopp för respektive löneklasser finnas fastställda.

Principen med löneklasstillägg har i visst fall inom folkskolan redan erkänts och godtagits av statsmakterna genom bestämmelserna i § 8 mom. 1 i gällande avlöningsreglemente för lärare vid folk- och småskolor. Enligt ifrågavarande bestämmelser skall lärare vid mindre folkskola och biträdande lärare åtnjuta lön enligt en löneklass, som är en klass högre än den i vilken de eljest skola vara placerade.

Då detta löneklasstillägg enligt för lärare vid folk- och småskolor gällande pensionsreglemente numera är pensionsbildande, d. v. s. får ingå i pensionsunderlaget för vederbörande befattningshavare, synes enligt förbundets mening inga principiella hinder kunna anses föreligga mot att överlärarnas löne- och pensionsförhållanden kunna lösas efter principen med löneklasstillägg.

Ett sådant lönesystem skulle ur ekonomisk synpunkt endast mycket obetydligt skilja sig från ett system likartat med det för de högre kommunala skolornas rektorer föreslagna men synes förbundet ur praktisk och löneteknisk synpunkt avgjort vara att förorda beträffande överlärarna vid folkskolan.

Förbundet anser alltså, att lön för överlärare bör utgå med visst antal löneklasstillägg utöver den löneklass i vilken överläraren är placerad i egenskap av folkskollärare enligt grunderna i nedanstående tablå, samt att pensionsunderlaget må beräknas i proportion till dessa löneklasstillägg.

Grupp:	Antal läraravdelningar	Löneklasstillägg:
I	Under 11	2
II	11—15	3
III	16—25	4
IV	26—40	5
V	41—60	6
VI	över 60	7»

Yttranden från statens folkskolinspektörer.

De sakkunniga ha ansett sig böra bereda statens folkskolinspektörer tillfälle att avgiva yttranden angående ifrågasatta förändringar av folkskolans skolledarinstitution, innan de sakkunniga framlade definitiva och detaljerade förslag i ämnet. I samband med infördandet av vissa uppgifter anhöll där för de sakkunniga, att inspektörerna ville avgiva sådana yttranden. De sakkunniga ifrågasatte därvid preliminärt, att överlärarinstitutionen skulle göras obligatorisk i skoldistrikt med minst tio läraravdelningar och att distrikt med mindre än tio avdelningar skulle få statsbidrag för arvode till en lärare, som ombesörjde administrativa och socialpedagogiska uppgifter. Av sammanlagt 52 inspektörer ha 34 inkommit med yttranden.

I samtliga yttranden förordas en utbyggnad av folkskolans skolledarinstitution. Fördelarna av överlärarinstitutionen ur pedagogisk och administrativ synpunkt understrykas av flera inspektörer. Bland annat ha följande synpunkter framhållits. Överlärarna hade visat sig vara nödvändiga för en ändamålsenlig samorganisation av skolväsendets olika grenar och hade befordrat icke blott undervisningen utan även samarbetet och samhörigheten mellan lärarna i distrikten. Staten lämnade så stora bidrag till folkskoleväsendet, att

statsmakterna måste tillse, att medlen finge effektiv användning genom en god och sakkunnig administration inom de olika skoldistrikt. Ledningen av skolväsendet inom större och medelstora skoldistrikt vore numera av den art, att för dess fullgörande krävdes en fackman. Denna ledning borde ej längre överlåtas såsom en bisysselsättning åt personer, som icke vore närmare insatta i skolfrågor. Överlärarinstitutionen medförde bland annat flera initiativ till skolväsendets förbättring, större enhetlighet i fråga om inköp och fördelning av undervisningsmateriel m. m. samt större noggrannhet vid rekvisition av statsbidrag och beträffande av skoldistrikt lämnade uppgifter av olika slag.

I en del yttranden framhålles, att genom överlärarinstitutionens obligatoriska införande i ett större antal distrikt vissa nu föreliggande olägenheter skulle undanröjas. På en del håll förekomme sålunda täta ombyten å ordförandeposten inom skolstyrelserna, vilket vore till stort men för kontinuiteten och enhetligheten i skolans arbete. Funnes särskilda skolledare, skulle olägenheterna härav minska. Vidare uttala flera inspektörer, att arbetet som skolstyrelsens ordförande i distrikt utan skolledare numera vore så tids- och arbetskrävande, att det i många fall beredde vederbörande ordförande svårigheter att fullgöra detsamma på ett tillfredsställande sätt. För statens folkskolinspektörer skulle en utbyggnad av skolledarinstitutionen i en del fall medföra minskat arbete, som i stället kunde ägnas andra uppgifter. Inspektörerna måste nämligen ofta ägna en oproportionerligt stor del av sin tid åt distrikt, som saknade lokal skolledare, då i dessa distrikt icke alltid funnes tillgång till lämplig person, som ägde förutsättningar att handlägga förekommande administrativa ärenden på ett tillfredsställande sätt.

I några yttranden uppgives, att överlärarinstitutionen mött motstånd särskilt från lärarnas sida men även från kommunalt håll. Motståndet hade emellertid under senare år försvunnit. Sedan överlärare väl anställt, hade både lärarna och de kommunala myndigheterna varit tillfreds därmed.

Flera inspektörer anse, att överlärarinstitutionen borde göras obligatorisk i större utsträckning än de sakkunniga ifrågasatt. I sju yttranden förordas sålunda, att gränsen beträffande distriktens storlek borde sättas lägre än till minst tio läraravdelningar. Förslagen variera här från fem till åtta avdelningar. En inspektör föreslår, att gränsen sättes vid 7 avdelningar för att möjliggöra för skoldistrikt med en sjukklassig A-skola att anställa överlärare. I ett yttrande åter förordas, att skoldistrikt med sex eller sju avdelningar borde få rätt att frivilligt besluta om inrättande av överlärarbefattning. En annan lösning förordas av fem inspektörer, som anse, att flera mindre skoldistrikt borde ha gemensam överlärare. I två av dessa yttranden föreslås, att distrikt inom samma pastorat borde ha gemensam överlärare, och i ett, att överlärarkretsar borde inrättas efter liknande grunder, som skolöverstyrelsen föreslagit i fråga om landets indelning i skolköskretsar. En del inspektörer uttala önskvärdheten av en ändrad kommunal indelning. En inspektör slutligen föreslår, att överläraren i ett distrikt borde ha pedagogisk inspektionsskyldighet beträffande skolväsendet i angränsande mindre distrikt.

Beträffande överlärarnas åligganden framhåller en inspektör önskvärdheten av, att noggrannare föreskrifter än de för närvarande förekommande meddelas angående såväl överlärares som tillsyningslärares uppgifter och åligganden. Ett par inspektörer anse överlärarnas undervisningsskyldighet vara för stor. En av dem understryker särskilt, att landsbygden blivit missgynnad, och en annan förordar, att undervisningsskyldigheten icke i något fall borde överstiga 25 veckotimmar, varigenom överläraren kunde vara ledig från undervisningen en hel dag varje vecka. En inspektör framhåller, att skolstyrelserna icke borde ålägga överlärarna högre undervisningsskyldighet än den av skolöverstyrelsen fastställda. I ett yttrande uttalas, att garantier borde skapas för, att överlärare icke ägnade sig åt annat kommunalt arbete på skolans bekostnad.

I fråga om överlärararvodena understryker en inspektör det uppenbara behovet av en reglering efter enhetliga principer. En inspektör förordar minimiarvoden och en, att rörligt tillägg och kristillägg skulle utgå å arvoden. En inspektör finner det önskvärt, att överlärararvodena bliva pensionsgrundande.

Fyra inspektörer ha uttalat sig för, att statsbidrag borde utgå med hela överlärararvodet eller för större del därav än vad nu är fallet.

De sakkunnigas förslag om statsbidrag till lärare, som handlägga de administrativa ärendena i de mindre distrikten, har tillstyrkts av samtliga inspektörer, som yttrat sig häröver. Två inspektörer ha uttalat sig för att denna anordning borde vara obligatorisk. I ett yttrande förordas, att flera distrikt borde få anställa samma lärare. Vidare föreslår en inspektör, att läraren tillika skulle vara skolstyrelsens sekreterare, och en inspektör, att deras undervisningsskyldighet borde nedsättas.

Beträffande införandet av den ifrågasatta reformen framhålla tre inspektörer, att tillsättandet av överlärare i en del fall, då ingen för överlärarbefattning lämplig lärare finnes inom distriktet, bör anstå, tills ordinarie folkskollärartjänst blir ledig. En inspektör uppger, att det i vissa fall kan möta svårigheter att anskaffa timlärare för de timmar, varmed överlärares undervisningsskyldighet nedsatts.

De sakkunnigas förslag.

Utvidgning av den kommunala skolledarorganisationen.

Enligt folkskolestadgan skall ledningen av skoldistriktens folkskoleväsen handhavas av särskilda skolstyrelser (skolråd eller folkskolestyrelser). Denna uppgift kommer, där skolledare ej finnes, huvudsakligen att åvila skolstyrelsernas ordförande. De statliga folkskolinspektörerna skola visserligen öva tillsyn över distriktens skolväsen och, där så erfordras, lämna råd och anvisningar. Inspektionsområdena äro emellertid mycket stora — de omfatta vanligen mellan 400 och 600 läraravdelningar — och inspektörerna ha ett flertal andra tidskrävande arbetsuppgifter, varför de icke ha möjlighet att närmare följa varje distrikts olika frågor. I folkskolestadgan föreskrives också, att där skolväsendets omfattning eller förhållandena i övrigt inom skoldistriktet göra det behöfligt, att åt särskild person uppdrages att närmast under skolstyrelsen utöva ledningen och tillsynen över distriktets skolor eller vissa av dem, skolstyrelsen har att för sådant ändamål antaga folkskolinspektör eller, i det fall att skolledaren tillika skall inneha folkskollärartjänst, överlärare.

Beträffande de kommunala skolledarna må först erinras om, att endast inspektörer och överlärare ha pedagogisk inspektionsskyldighet över lärarna i distriktet. En sådan skyldighet tillkommer däremot icke tillsyningslärare. Administrativa och socialpedagogiska uppgifter åter kunna handläggas såväl av inspektörer och överlärare som av tillsyningslärare, allt i den omfattning instruktioner och eljest meddelade bestämmelser föreskriva.

Av de sakkunnigas utredning framgår, att antalet skoldistrikt med överlärare eller kommunala inspektörer ökat från 217 år 1929 till 423 år 1942, medan omkring 2 040 distrikt sistnämnda år hade varken överlärare eller inspektör. Nämnda 423 distrikt omfatta emellertid omkring 13 500 av rikets omkring 26 000 läraravdelningar. Förekomsten av distrikt med överlärare eller inspektör är mycket ojämn. Medan exempelvis i övre Norrland samt i Stockholms och Göteborgstraktens inspektionsområden så gott som samtliga distrikt, bortsett från de minsta, ha överlärare, förekomma distrikt med överlärare i vissa andra trakter av landet i vida mindre omfattning. Även stora distrikt sakna inspektörer eller överlärare. Så var år 1942 fallet i ett distrikt med 52 avdelningar, 2 distrikt med 40—49 avdelningar, 13 distrikt med 30—39 avdelningar och 39 distrikt med 20—29 avdelningar. Av distrikt med 10—19 avdelningar saknade 273 inspektör eller överlärare. Antalet distrikt med överlärare ökas emellertid från år till år. En del distrikt utan inspektör eller överlärare ha i stället tillsyningslärare.

I fråga om behovet av skolledare inom folkskolan vilja de sakkunniga framhålla följande.

Kraven på undervisningen vid folkskolan ha under de senare åren stegrats. Antalet skolår har ökat. Hjälpklassundervisning har vunnit större utbredning, och en strävan till mera differentierad och effektiv undervisning gör sig gällande i olika hänseenden. Som följd härav har behovet av en sakkunnig och enhetlig lokal pedagogisk ledning blivit allt större. Detta gäller i lika hög grad landsbygden med dess spridda skolor som städerna. Utöver den tillsyn av undervisningen, som utövas av statens folkskolinspektörer, erfordras enligt de sakkunnigas mening jämväl tillsyn genom lokala skolledare.

Skolstyrelsernas administrativa arbete har under senare år ökat. Detta sammanhänger med, att sedan staten övertagit en allt större del av kostnaderna för folkskolan, det utfärdats mera detaljerade bestämmelser angående skoldistriktens rättigheter och skyldigheter, vilka bestämmelser även tid efter annan ändras och kompletteras. Under de senaste åren ha vidare föreskrifter om rationaliserings- och besparingsåtgärder inom folkskolan utfärdats, vilkas tillämpning kräver ingående kännedom om skolväsendets organisation. Slutligen ha allt flera social-pedagogiska uppgifter tilldelats folkskolan.

Distriktens administrativa och social-pedagogiska uppgifter äro numera mycket krävande. Enbart att sätta sig in i och följa lagstiftningen på hithörande område innebär ett avsevärt arbete. Arbetsuppgifterna taga dessutom så mycken tid i anspråk, att de i större distrikt endast med svårighet kunna fullgöras såsom en bisyssla. I vissa skoldistrikt med kommunalkontor handha dessa en del av folkskolans administrativa ärenden. Nämnda ärenden äro emellertid av sådan natur, att de endast kunna handläggas under samverkan med skolans ledning, varför arbetsbesparingen för skolmyndigheternas del icke kan bli så stor. Enligt vad de sakkunniga under hand inhämtat, föreligger icke heller någon tendens att utvidga kommunalkontorens befattning med skolväsendet utan snarare att inskränka den till att endast avse kassa-utbetalningarna.

Enligt de sakkunnigas uppfattning föreligger numera ett allmänt behov av en effektiv kommunal skolledarorganisation. Då kostnaderna för folkskoleväsendet till största delen bestridas av statsmedel, är det dessutom för statsmakterna av särskild betydelse, att dessa medel få en effektiv användning genom en god och sakkunnig administration i de olika skoldistrikten. De skäl, som föranlett statsmakterna att införa effektiv lokal ledning vid andra skolor, exempelvis vid högre folkskolor med än så ringa elevantal, gälla även för folkskolan. De sakkunniga vilja även erinra om, att flera av statens inspektörer i sina yttranden uppgivit, att skoldistrikt, som icke ha lokal skolledare, ofta bereda inspektörerna en oproportionerligt stor rent administrativ arbetsbörda. Enligt de sakkunnigas mening böra därför åtgärder vidtagas för att åstadkomma en effektivare kommunal skolledning än nu är fallet.

Angående utformningen av en kommunal skolledarorganisation vilja de sakkunniga anföra följande.

Med hänsyn till betydelsen av, att alla läraravdelningar komma under en kontinuerlig lokal pedagogisk tillsyn, skulle det vara önskvärt, om överlärarinstitutionen kunde utsträckas till att omfatta samtliga skoldistrikt. Distriktens administrativa och social-pedagogiska arbetsuppgifter skulle då också komma att utföras av personer, som genom sitt arbete äro väl förtrogna med folkskoleväsendet. Emellertid äro skoldistriktet av synnerligen varierande storlek; de minsta omfatta endast en läraravdelning och det största mer än tusen avdelningar. Att inrätta en överlärarbefattning i varje än så litet distrikt kan ej komma i fråga. Arbetsuppgifterna såsom överlärare skulle där bliva av allt för ringa omfattning.

Överlärarförbundet har också, som nämnts, ifrågasatt, att de minsta skoldistriktet skulle avvecklas för att därigenom ernå en rationell lösning av överlärarfrågan. Frågan om en omläggning av den kommunala indelningen är för närvarande under omprövning. Socialvårdskommittén har sålunda föreslagit (SOU 1942: 56), att där så prövas erforderligt för socialvårdens ändamålsenliga handhavande, Konungen må förordna, att två eller flera kommuner skola tillsammans utgöra en socialvårdskommun. Enligt förslaget skulle den kommunala socialvården alltid handhas av kommunala enheter av viss storlek. Kommittén har på prov indelat vissa län i socialvårdskommuner. En allmän riktlinje har därvid varit, att invånarantalet borde hålla sig omkring 3 500—4 000. För ett län har dock gjorts en alternativ provindelning, där ett invånarantal av omkring 3 000 valts till utgångspunkt. Socialvårdskommitténs förslag har varit föremål för remissbehandling. I remissyttrandena har så gott som enstämmigt givits uttryck åt den uppfattningen, att en sammanslagning av de mindre kommunerna till sådana enheter, som avsåge alla kommunala uppgifter, vore den enda effektiva lösningen av småkommunsproblemet.

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 30 juni 1943 har statsrådet och chefen för socialdepartementet numera utsett en kommitté med uppdrag att utreda frågan om åstadkommande av en mera rationell kommunal indelning och framlägga därav föranledda förslag. Enligt direktiven för kommittén skola samtliga de spörsmål utredas, som äro förutsättning för ett ställningstagande till frågan om en allmän, hela landet omfattande och i ett sammanhang företagen kommunal nyindelning. Nämda utredning synes icke böra hindra en reglering av folkskolans överlärarinstitution. De sakkunniga ha emellertid utarbetat sitt förslag med hänsyn till, att det skall kunna tillämpas även efter en kommunal nyindelning.

De sakkunniga anse, att frågan om en avveckling av de minsta skoldistriktet bör anstå, tills sistnämnda kommitté slutfört sin utredning om en kommunal nyindelning. Till följd härav ha de sakkunniga ansett sig böra bedöma överlärarinstitutionens lämpligaste utformning med utgångspunkt från nuvarande indelning i skoldistrikt, därvid dock hänsyn tagits till möjligheten av, att de minsta skoldistriktet i en nära framtid kunna bliva avvecklade.

En utväg att få till stånd en överlärarinstitution omfattande landets samtliga folkskolor vore, att samma överlärare anställdes för flera mindre distrikt.

Överlärarna äro emellertid kommunalt anställda. Att låta varje distrikt för sig anställa vederbörande som överlärare inom sitt distrikt skulle knappast vara lämpligt, och att få till stånd ett samarbete mellan olika skolstyrelser för inrättande av en överlärarbefattning gemensam för flera distrikt skulle möta stora praktiska svårigheter. Administrativt sett skulle en sådan anordning enklare kunna lösas, om överlärarna erhöles statlig anställning. Överlärarförbundets framställningar syfta närmast till en sådan lösning. Även om pedagogiska skäl tala härför, skulle det emellertid ur principiell synpunkt vara mindre lämpligt att giva överlärarna en statlig anställning, så länge folkskolan bibehålles som en kommunal angelägenhet. Överlärarnas administrativa uppgifter äro i första hand av kommunal natur; bland annat skola de rekvirera statsbidrag och tillvarataga skoldistriktens intressen i olika hänseenden. Därtill kommer, att de folkskollärartjänster, som överlärarna tillika inneha, äro kommunala. Därest överlärarbefattningarna gjordes statliga, finge det tagas under öfvervägande att även ombilda med dem förenade folkskollärartjänster till statliga. Detta skulle dock medföra praktiska olägenheter. De sakkunniga anse sig därför böra förorda, att överlärarnas kommunala anställning bibehålles, samt att deras befattningar, liksom hittills, begränsas till att avse ett skoldistrikt.

En följd härav blir emellertid, att överlärarinstitutionen icke kan utsträckas till de minsta skoldistrikten. Beträffande de större distrikten åter anse de sakkunniga behovet av överlärare vara så stort, att överlärarinstitutionen där bör göras *obligatorisk*. I stället för överlärare böra dock de största distrikten kunna anställa kommunal folkskolinspektör.

Om de mindre distrikten sålunda icke kunna erhålla överlärare, böra de dock för handläggningen av administrativa och social-pedagogiska arbetsuppgifter kunna anlita någon av lärarna. Genom sitt arbete ha dessa sådan förtrogenhet med hithörande frågor, att handläggningen av dylika ärenden icke bör bereda dem större svårigheter. De sakkunniga anse, att statsmakterna böra lämna statsbidrag för särskilt arvode till sådana lärare. Den närmare utformningen härav behandlas å s. 51—53 här nedan. Därest överlärartjänster inrättas i samtliga större distrikt och flertalet mindre distrikt anlita någon lärare för handläggning av de administrativa uppgifterna, torde statens folkskolinspektörer kunna ägna mera tid åt tillsyn av undervisningen.

Var gränsen skall dragas mellan större distrikt, som skola ha överlärare, och mindre distrikt, kan vara tveksamt. Enligt gällande bestämmelser finnes icke någon gräns fastställd, under vilken överlärare icke får anställas. Statsbidrag för överlärare utgår dock för närvarande icke till något distrikt, som har mindre än fyra avdelningar. Vid inhämtande av yttranden från statens folkskolinspektörer hade de sakkunniga, som redan nämnts, preliminärt ifrågasatt, att överlärare skulle vara *obligatorisk* i distrikt med minst tio avdelningar. Sju av inspektörerna ha emellertid föreslagit, att gränsen skulle sättas lägre, i olika yttranden varierande från fem till åtta avdelningar.

De sakkunniga anse, att då överlärarinstitutionen göres *obligatorisk*, densamma icke bör utsträckas till andra distrikt än sådana, där arbetsuppgif-

terna under alla omständigheter äro tillräckliga för att motivera en överlärare. Att göra inrättandet av en överlärarartjänst beroende av en särskild prövning av de speciella förhållandena i varje distrikt bör vidare såvitt möjligt undvikas. Med hänsyn härtill vilja de sakkunniga föreslå, att överlärarinstitutionen göres obligatorisk i varje skoldistrikt med *minst tio* läraravdelningar, medan i distrikt med mindre antal avdelningar överlärare framdeles icke bör få anställas. En sådan bestämmelse är enkel att tillämpa och medför en enhetlighet och jämställdhet mellan skoldistriktet i förevarande hänseende, som nu saknas. Skoldistrikt med tio läraravdelningar ha som regel ett invånarantal av över tvåtusen.

I samband härmed vilja de sakkunniga föreslå, att överlärare, som tillika är skolledare för distriktets skolor, erhåller benämningen *distriktsöverlärare*.

De sakkunnigas förslag innebär, att överlärarinstitutionen skulle erhålla följande omfattning. De anförda talen äro avrundade.

	Antal skol- distrikt	Antal lärar- avdelningar
Överlärarinstitutionens omfattning höstterminen 1942 beträffande skoldistrikt med minst tio läraravdelningar, inklusive distrikt med inspektör.....	350	13 000
ytterligare utvidgning enligt förslaget	330	5 000
Tillhoppa	680	18 000
Distrikt med mindre än tio avdelningar	1 780*	8 000
Summa för hela riket	2 460	26 000

* Häre ingå omkring 70 distrikt med sammanlagt omkring 500 läraravdelningar, som för närvarande ha överlärare. Övergångsbestämmelser böra utfärdas, varigenom dessa överlärare kunna kvarstå, tills de avgå som folkskollärare.

Enligt de sakkunnigas förslag skulle överlärarinstitutionen obligatoriskt omfatta cirka 28 procent av antalet skoldistrikt, vilka dock ha omkring 70 procent av antalet läraravdelningar i riket.

Därest en kommunal nyindelning av hela riket kommer till stånd, varigenom små kommuner sammanslås till större enheter, kommer överlärarinstitutionen automatiskt att utsträckas till de sammanslagna kommunerna, i den mån dessa komma att omfatta minst tio läraravdelningar.

Överlärarnas avlöningsförmåner och statsbidrag härtill.

Enligt gällande bestämmelser utgår statsbidrag i princip endast för en överlärare i varje distrikt och under förutsättning, att överläraren tillika är skolledare för hela distriktet. Med överlärare jämställas de kommunala folkskolinspektörer, som tillika äro anställda som folkskollärare. I 13 skoldistrikt finnas emellertid för närvarande 15 inspektörer, som icke tillika äro anställda som folkskollärare. Dessa inspektörer avlönas helt av kommunala medel utan något statsbidrag. I dessa distrikt finnas tillhoppa omkring 70 överlärare, till vilkas arvoden statsbidrag icke heller kan utgå. I detta sam-

manhang bortses från överlärare vid fortsättningsskolor och överlärare i slöjd. Vidare finnas i ett distrikt fyra överlärare och i ett distrikt utöver kommunal inspektör, som samtidigt är anställd som folkskollärare, två överlärare. I distriktet med fyra överlärare utgår statsbidrag endast för arvodet till en av dem och i det andra distriktet endast för inspektörens arvode. Givetvis utgår statsbidrag enligt vanliga regler för samtliga ifrågavarande överlärares avlöning såsom folkskollärare, och detsamma gäller beträffande de inspektörer, som tillika äro anställda som folkskollärare. Övriga skoldistrikt med överlärare (inspektör), för närvarande något över 400, ha (utom ett) endast en överlärare eller inspektör anställd.

De kommunala inspektörernas och överlärarnas löneförmåner beslutas nu av skoldistriktet. Bestämmelserna om statsbidrag äro utformade så, att de icke hindra beslut om praktiskt taget huru låga arvoden som helst. Den omständigheten, att 50 procent statsbidrag endast kan erhållas för arvoden intill vissa belopp, torde i någon mån verka återhållande på distriktet att besluta om arvoden högre än nämnda belopp.

Ifrågavarande löneförmåner äro mycket oenhetliga. Av tabellen å s. 18 framgår, att skillnaden mellan det högsta och lägsta arvodet för överlärare, som tillika är skolledare, i lika stora skoldistrikt i många fall uppgår till ett å tvåtusen kronor och i vissa fall till ännu större belopp. Dessa stora skillnader kunna icke förklaras av olikheter beträffande arbetsuppgifterna. En del arvoden äro uppenbarligen så låga, att ersättningen icke motsvarar det arbete och ansvar, som åvilar överläraren. Andra arvoden åter synas väl höga. Bland distriktet med 10—14 läraravdelningar är exempelvis det lägsta arvodet 200 kronor medan det högsta uppgår till omkring 1 600 kronor inklusive dyrtidstillägg. Även beträffande andra löneförmåner såsom rätt till pension, semester och arvode under tjänstledighet föreligga stora olikheter.

De sakkunniga anse, att överlärarnas anställnings- och avlöningsförhållanden icke äro ordnade på ett tillfredsställande sätt. Betydande förbättringar särskilt i de avseenden, där olägenheterna för närvarande mest framträda, kunna emellertid ernås utan att medföra mera avsevärda kostnadsökningar för statsverket. De sakkunniga ha ansett sig böra begränsa sitt förslag till sådana åtgärder.

En reglering av överlärarnas anställnings- och avlöningsförhållanden bör i första hand gälla distriktsöverlärarna, då statsmyndigheterna ha särskilt intresse av att sådana befattningar inrättas. Vissa skäl tala för, att regleringen i samma utsträckning borde gälla även de nu helt kommunalt avlönade inspektörerna och övriga överlärare. Detta skulle förutsätta, att staten övertog åtminstone en del av kostnaderna för ifrågavarande befattningshavare. Nämnda kostnader kunna dock icke anses särskilt betungande för de skoldistrikt det här gäller — samtliga äro städer med minst 60 läraravdelningar. De sakkunniga anse sig därför endast böra föreslå en reglering av löneförmånerna beträffande distriktsöverlärare. Med dessa böra jämnställas de övergångsvis kvarvarande kommunala folkskolinspektörer, vilka tillika äro anställda såsom folkskollärare.

Överlärare intar i vissa hänseenden samma ställning som rektorer vid olika skolor. De sakkunniga vilja därför något beröra rektorernas anställningsförhållanden.

Vid de allmänna läroverken finnas särskilda rektorstjänster med viss undervisningsskyldighet. För behörighet till sådan tjänst fordras med visst undantag att inneha ordinarie ämneslärarbefattning. Rektorerna förordnas på viss tid, i regel sex år, och åtnjuta lön enligt löneplan E i civila avlöningsreglementet 63 §, vilken upptar 7 lönegrader. Rektor bibehåller sin ordinarie lärartjänst, oaktat han icke uppehåller denna. Han kan till och med under rektorsförordnandet befordras till annan lärartjänst och tjänsten kan förflyttas till annat läroverk. Upphör rektorsförordnandet före pensionsåldern, återgår rektorn till sin ordinarie lärarbefattning. Rektors ordinarie lärartjänst besättes det oaktat med ny ordinarie innehavare, så snart rektorsförordnande meddelats. I den nye innehavarens fullmakt intages emellertid en bestämmelse om särskild förflyttningsskyldighet, därest den förutvarande ordinarie innehavarens rektorsförordnande skulle upphöra. Rektor äger i stället för ferier åtnjuta semester. Med rektorsförordnandet äro förenade särskilda pensionsförmåner.

De högre kommunala skolorna ha däremot icke såsom de allmänna läroverken särskilda rektorstjänster, utan befattningen som rektor är förenad med lärartjänst vid skolan. Till rektor vid högre kommunal skola skall förordnas en av skolans ordinarie ämneslärare för en tid av sex år, därest icke särskilda förhållanden föranleda, att förordnandet meddelas för kortare tid. Rektor är icke tjänstledig från sin lärarbefattning, utan han skall jämte denna utöva sin rektorsbefattning. Han har dock minskad undervisningsskyldighet. Det har nämligen icke ansetts lämpligt att inrätta självständiga rektorstjänster vid dessa skolor med deras i regel fåtaliga lärare, särskilt som dessa icke kunna förflyttas till annan skola i samma ordning som läroverkslärarna, då de äro kommunalt och icke statligt anställda. Beträffande dessa rektorer ha de sakkunniga i tidigare avgivet betänkande (SOU 1942: 26 s. 15 o. f.) föreslagit, att de i stället för att placeras i särskilda lönegrader skola — utöver lärarlönen — erhålla rektorsarvode. De sakkunniga framhöllo därvid, att redan det skäl, som 1936 års lärarlönesakkunniga år 1938 anförde mot likställighet mellan rektorerna vid de högre kommunala skolorna och realskolorna — nämligen att tillsättningsförfarandet och därmed urvalet vore olika — utgjorde ett bestämt hinder härför. De sakkunniga ansågo icke heller, att det kunde anföras några bärande skäl för att sudda ut gränsen i fråga om avlöning mellan adjunktskompetenta och icke-adjunktskompetenta rektorer. Vad 1941 års lärarlönesakkunniga sålunda föreslagit har numera varit föremål för prövning av riksdagen, som biträtt förslaget, varefter författning i ämnet utfärdats (kungörelsen 1942: 509, 43 §).

Rektorsarvodena utgå efter sju arvodesgrupper med lägst 495 och högst 3 465 kronor och motsvara ungefärligen en höjning av lärarlönen enligt civila avlöningsreglementet med 1—7 löneklasser. Å rektorsarvodet utgår rör-

ligt tillägg och kristillägg, men det är ej dyrortsgraderat. Rektorerna åtnjuta semester i stället för ferier. Deras arvoden äro pensionsgrundande.

Sveriges överlärarförbund har i sin senaste framställning hemställt, att överlärarna allt efter antalet läraravdelningar skulle placeras från 2 till minst 7 löneklasser högre än den löneklasse de tillhöra såsom folkskollärare. Detta skulle innebära, att överlärare — utöver lärarlönen — å A-ort lägst skulle erhålla en ersättning av 834 kronor jämte rörligt tillägg och kristillägg därå eller för nävarande sammanlagt omkring 1 100 kronor. Redan i distrikt med 11—15 avdelningar skulle arvodet å A-ort stiga till 1 314 kronor eller jämte nämnda tillägg till omkring 1 700 kronor.

Enligt de sakkunnigas mening är en sådan ersättning som regel väl hög för överlärare i distrikt av denna storlek. Därtill kommer, att skillnaden mellan två på varandra följande löneklasser enligt överlärarförbundets förslag uppgår till omkring 500 kronor, bortsett från rörligt tillägg och kristillägg. Antalet läraravdelningar samt arbetsuppgifternas art och omfattning äro emellertid så växlande inom olika distrikt, att man bör ha möjlighet att fastställa överlärararvoden med mindre intervaller än 500 kronor. Vidare ha de sakkunniga, såsom nedan närmare utvecklas, icke ansett det vara lämpligt att för närvarande liksom för rektorerna fastställa ersättningen till överlärarna till bestämda belopp, som skoldistriktet icke skulle äga höja. De sakkunniga anse därför, att det beträffande överlärarna föreligga ännu starkare skäl att bibehålla arvodesformen än beträffande rektorerna vid de högre kommunala skolorna.

Av nyss anförda skäl kan det icke heller vara lämpligt att inrätta särskilda överlärartjänster i olika lönegrader på samma sätt som rektorstjänster vid de allmänna läroverken. Härtill kommer, att en sådan anordning skulle — därest den begränsades till distriktsöverlärare — medföra alltför olika anställningsförhållanden för dylika överlärare samt överlärare, vilka icke äro kommunala skolledare. De sakkunniga anse alltså, att varje överlärarbefattning alltjämt bör vara förenad med folkskollärartjänst inom det skoldistrikt, där överlärarbefattningen är placerad.

Vid utformningen av ett lönesystem för överlärarna bör beaktas, att deras arbete visserligen i vissa avseenden är likartat med rektorers vid andra skolor. Emellertid föreligga även stora olikheter; bland annat ha de ofta ledningen över ett flertal olika skolenheter, och deras social-pedagogiska uppgifter äro i regel av vida större omfattning än rektorernas. I andra hänseenden åter ha rektorerna mera betungande uppgifter.

De arbetsuppgifter, som äro förenade med uppdraget som överlärare, kunna i stort sett sägas stå i förhållande till skoldistriktets storlek. Arbetet i landsbygdsdistrikt är dock mera betungande än i stadsdistrikt. I landsbygdsdistrikt ha sålunda överlärarna ofta arbetsuppgifter, som knappast förekomma i städerna, såsom att handlägga frågor om skolväsendets centralisering, förflyttning av lärare inom skoldistriktet och lärarnas tjänstebostäder samt att vid-

taga erforderliga åtgärder för anordnande av skolskjutsar och inackordering av skolbarn. Andra arbetsuppgifter förekomma visserligen både i land- och stadsdistrikt men kräva mera arbete i de förra såsom beträffande understöd av olika slag och fördelning av undervisningsmateriel. Särskilt om avstånden mellan skolorna äro stora, som oftast är fallet i Norrland, blir överlärarens arbete pressande. En annan orsak till olikheter i överläraruppgdraget även i lika stora skoldistrikt är, att statliga och kommunala initiativ på det social-pedagogiska området genomförts i olika utsträckning i skilda distrikt. Att i sistnämnda hänseende få till stånd större enhetlighet genom att i detalj reglera överlärarnas åligganden torde icke vara lämpligt.

Nämnda olikheter i överläraruppgdragets art och omfattning i skoldistrikt av samma storlek böra enligt de sakkunnigas mening i första hand regleras genom att undervisningsskyldigheten fastställas till ett lägre timtal i mera arbetstyngda distrikt än i andra distrikt. För arbetsuppgifter, som infalla under ferietid eller eljest under en mera begränsad tidrymd av året, t. ex. arbetet med inackordering av skolbarn och åtgärder för anordnande av skolskjutsar m. m., är emellertid minskad undervisning icke en lämplig kompensation. I vissa fall kan det även vara tveksamt, om en sådan minskning bör medgivas för arbetsuppgifter av övervägande kommunal natur, som skoldistriktens tilldelat överlärare. Även om man alltså genom en reglering av överlärarnas undervisningsskyldighet icke till fullo kan åstadkomma en utjämning av överlärarnas arbetsbörda i lika stora skoldistrikt, torde dock olikheterna icke bli större än att överlärararvodena i huvudsak kunna anpassas efter distriktens storlek, vilken brukar bedömas med hänsyn till antalet läraravdelningar. Denna bedömningsgrund synes kunna bibehållas. Det bör emellertid observeras, att lika antal avdelningar icke innebär, att antalet elever i distrikten är lika.

De sakkunniga ha övervägt möjligheten att för överlärarna liksom för de högre kommunala skolornas rektorer fastställa arvodesbelopp, som de kommunala myndigheterna icke skulle äga rätt att höja eller sänka. I så fall torde det icke kunna undvikas, att arvodet måste för varje skoldistrikt fastställas av en central myndighet. Emellertid skulle det stundom möta svårigheter för denna att rättvist avväga arvoden med beaktande av de många och skiftande arbetsuppgifter, som åvila överlärarna. Då överlärarnas åligganden i betydande utsträckning bero på kommunala beslut, kunna de dessutom ändras från år till år. Man skulle icke heller kunna hindra skoldistriktet från att tillerkänna överlärarna särskild ersättning för uppdrag, som avse skolväsendet, exempelvis som skolkassör eller för skrivhjälp o. d. På grund härav anse de sakkunniga, att överlärarnas arvoden icke böra fastställas till belopp, som skoldistriktet skulle vara förhindrade att höja.

Överlärararvodena inom vissa skoldistrikt äro emellertid väl knappt tillmätta. Icke minst ur statens synpunkt är det av vikt, att skälig ersättning utgår för det betydelsefulla arbete, som åvilar överlärarna, då svårigheter eljest kunna uppstå att för uppdraget förvärva de därtill bäst lämpade lärarna. De sakkunniga vilja därför föreslå, att särskilda *minimiarvoden* fast-

ställas, som skoldistriktet icke skola äga sänka. För att undvika en statlig prövning av minimiarvodets storlek i varje särskilt fall, bör detta lämpligen fastställas enbart med hänsyn till antalet läraravdelningar. Det får sedan ankomma på skoldistriktet att tillerkänna överlärarna högre arvoden i den mån så provas skäligt, bland annat med hänsyn till de särskilda arbetsuppgifter, som distriktet tilldela dem.

Vidare ha de sakkunniga övervägt, huruvida rörligt tillägg och kristillägg böra utgå å överlärarnas arvoden eller i varje fall å minimiarvodena. Som regel utgå dylika tillägg endast, då arvodet utgör den huvudsakliga arbetsinkomsten. Beträffande andra arvoden ha genom beslut av 1940 och 1942 års riksdagar deras grundbelopp höjts med tillsammans omkring 14 procent. Å rektorsarvodena vid de högre kommunala skolorna utgå dock rörligt tillägg och kristillägg. Detta sammanhänger med, att man eftersträvat att i förevarande hänseende jämställa dessa rektorer med rektorerna vid de allmänna läroverken, vilka äro placerade i lönegrader och åtnjuta nämnda tillägg å hela lönen, i den mån den icke överstiger 900 kronor i månaden.

Beträffande överlärarna finnas för närvarande icke bestämmelser, att dyrtidstillägg, rörligt tillägg eller kristillägg skola utgå å deras arvoden. En del kommuner utgiva dock sådana tillägg. I motsats till rektorsarvodena äro emellertid överlärararvodena endast avsedda att vara minimiarvoden. Särskilt med hänsyn härtill vilja de sakkunniga föreslå, att dessa arvoden i enlighet med eljest i allmänhet tillämpade principer fastställas till bestämda belopp, varå staten icke lämnar några i förhållande till dyrtiden beräknade tillägg.

I fråga om storleken av överlärarnas minimiarvoden vilja de sakkunniga framhålla, att även de arvoden, som motsvara de högsta belopp, för vilka 50 procent statsbidrag enligt gällande bestämmelser kan erhållas, numera få anses vara väl låga. Sedan nuvarande statsbidragsbestämmelser trädde i kraft den 1 juli 1936, ha överlärarnas arbetsuppgifter betydligt ökat. Dessutom ha levnadskostnaderna under samma tid stigit avsevärt. Då rörligt tillägg och kristillägg icke skulle utgå å minimiarvodena, bör någon hänsyn även tagas härtill. De sakkunniga ha därför ansett sig böra föreslå, att överlärarnas minimiarvoden höjas utöver de belopp, för vilka 50 procent statsbidrag nu kan utgå. Sistnämnda belopp och de sakkunnigas förslag framgå av tabellen å omstående sida. Till jämförelse har medtagits överlärarförbundets förslag.

De sakkunniga vilja föreslå, att överlärare liksom rektorer förordnas för högst sex år. Under tiden för ett och samma förordnande bör minimiarvodet vara oförändrat, även om antalet läraravdelningar skulle variera. För att undvika, att arvodets storlek blir beroende av tillfälliga ändringar i antalet läraravdelningar, bör minimiarvodet bestämmas med hänsyn till medeltalet avdelningar vid höstterminens början de tre sista åren före förordnandet. Härvid bör hänsyn endast tagas till hela tal och ej till överskjutande tredjedelar.

De sakkunnigas förslag innebär, att av de 337 skoldistrikt med minst tio läraravdelningar, som redovisas i tabellen å sid. 18, 208 distrikt skulle be-

Antal avdelningar i skoldistriktet	Nuvarande högsta arvode, varå 50 % stats- bidrag kan utgå kronor	De sak- kunnigas förslag till minimi- arvoden kronor	Överlärarförbundets förslag		
			Antal avdel- ningar	Löne- klasstill- lägg	Motsva- rande i A-ort ¹ kronor
högst 9.....	200	—	—10	2	834
10—14.....	400	600	11—15	3	1 314
15—19.....	600	900	16—25	4	1 804
20—24.....	800	1 200	—	—	—
25—29.....	1 000	1 500	26—40	5	2 304
30—39.....	1 200	1 800	—	—	—
40—49.....	1 600	2 100	41—60	6	2 779
50—59.....	1 600—2 000	2 400	—	—	—
60—74.....		2 700	61—	7	3 294
lägst 75.....		3 000	—	—	—

¹ Å dessa belopp skulle dessutom utgå rörligt tillägg och kristillägg, för närvarande tillhopa 31 procent.

höva höja sina under höstterminen 1942 tillämpade arvoden. En del av dessa distrikt ha dock redan vidtagit vissa höjningar av arvodena.

Vid prövning av frågan, huruvida skoldistrikt visst år fullgjort sin skyldighet att utgiva minimiarvode, bör givetvis hänsyn tagas även till kommunala dyrtidstillägg och dylikt, som under året utbetalats till överläraren. Däremot bör icke medräknas särskilt arvode såsom sekreterare hos skolstyrelsen, såsom skolkassör eller för arbete med fortsättningsskolan. Hänsyn bör icke heller tagas till bidrag till skrivhjälp, telefon o. d. eller till, att distriktet håller överläraren med större bostad än boställsordningen föreskriver.

Enligt de sakkunnigas mening bör en reglering — utom av det kontanta arvodet — även avse vissa *andra förmåner* för distriktsöverlärare samt de kommunala inspektörer, som tillika äro anställda såsom folkskollärare.

Vid *tjänstledighet*, varunder viss del av lärarlönen bibehålles, bör sålunda distriktsöverlärare även äga rätt att uppbära viss del av överlärararvodet. I 21 löneklassen, som är den högsta för ordinarie manlig folkskollärare, utgör A-avdraget å A-ort 20,69 procent av dagavlönen. B-avdraget utgör dubbla A-avdraget. De sakkunniga föreslå, att överlärare, som har att vidkännas A- eller B-avdrag å sin lärarlön, skall å minimiarvodet vidkännas 25 respektive 50 procent avdrag. Vid tjänstledighet med C-avdrag, då hela lärarlönen avstås, bör icke heller något överlärararvode utgå. Har överlärare ett högre arvode än minimiarvodet, bör skoldistriktet äga föreskriva, om och i vad mån vid tjänstledighet avdrag skall ske å det överskjutande beloppet.

Distriktsöverlärare ha åtskilliga tidskrävande administrativa och socialpedagogiska arbetsuppgifter, som infalla under ferietid. Till följd härav få de ofta icke ledighet i samma omfattning, som tillkommer andra skolledare. Enligt uppgifter år 1942 från Sveriges överlärarförbund hade endast 41 distrikt tillförsäkrat överlärarna *semester*. De sakkunniga anse, att distrikts-

överlärare böra tillförsäkras 45 dagars årlig semester och enligt bestämmelser i övrigt, som gälla för rektorerna vid de allmänna läroverken och de högre kommunala skolorna. Det bör ankomma på skolstyrelsen att bestämma, när överlärare skall åtnjuta semester. Skolstyrelsen skall dock icke äga förlägga semester till lästid utan endast till ferietid. De sakkunniga förutsätta, att skolstyrelserna medgiva, att överlärarna uttaga större delen av semestern under sommaren, då eljest syftet med semestern lätt förfelas.

Vissa skäl tala för, att överlärarnas semester helt regleras i folkskolans avlöningsreglemente. Då endast distriktsöverlärare skola erhålla semester, torde det dock vara lämpligare att intaga semesterbestämmelserna i kungörelsen angående statsbidrag till överlärararvoden, medan i reglementet endast införes en hänvisning, att överlärare i vissa fall är berättigad till semester i stället för ferier. Vidare bör överlärare äga rätt att vid sjukdom åtnjuta oavkortad lön visst antal dagar på samma sätt som eljest tillkommer befattningshavare med rätt till semester.

Sveriges överlärarförbund har hemställt, att överlärarna skulle erhålla högre pension än den, som tillkommer dem såsom lärare. De sakkunniga vilja till en början erinra om, att rektorsarvodena vid de högre kommunala skolorna äro pensionsgrundande. Bestämmelser härom äro meddelade i tjänstepensionsreglementet för de högre kommunala skolorna (1943: 510, 21 §). Vid avgång från rektorsbefattningen, som jämväl innefattar avgång med rätt till pension för lärarbefattningen, utgår rektorspensionens grundbelopp med det för befattningen gällande tjänstepensionsunderlaget, där befattningen innehafts minst 12 år eller avgången är föranledd av olycksfall i tjänsten (grundbelopp av hel pension). Eljest minskas tjänstepensionsunderlaget med $\frac{1}{160}$ för varje full fjärdedel av år, varmed tjänstetiden understiger 12 år, dock med högst $\frac{24}{160}$ (grundbelopp av avkortad pension). Under vissa förutsättningar kan rektorspension utgå, även om ordinarie lärare efter frånträdande av rektorsbefattning kvarstår i lärarbefattningen. Tjänstepensionsunderlaget för rektorsbefattning är lika med det tjänstepensionsunderlag, som gäller för befattning i den lönegrad, som för rektorsbefattning vid kommunal flickskola, kommunal mellanskola eller praktisk mellanskola med tre lönegrader och för rektorsbefattning vid högre folkskola med en lönegrad överstiger den, som gäller för innehavaren av rektorsbefattningen i hans egenskap av ordinarie lärare.

De sakkunniga anse, att distriktsöverlärare liksom nämnda rektorer böra tillförsäkras större pensionsförmåner genom statens pensionsanstalt än som tillkomma dem såsom lärare. Därvid böra tillämpas minst två olika pensionsunderlag allt efter minimiarvodets storlek. Överlärarnas arvoden äro visserligen icke avsedda att motsvara olika löneklasser, men arvodena torde vara av sådan natur, att de kunna bliva pensionsgrundade enligt de principer, som uttalats av 1938 års pensionssakkunniga (SOU 1941: 10 s. 51 och 52). Den närmare utformningen av pensionsbestämmelserna torde böra bli föremål för särskild utredning.

Då det på vissa håll rått ovisshet, huruvida skoldistriktet för närvarande

äga rätt att tillförsäkra överlärarna särskilda kommunala pensionsförmåner, vilja de sakkunniga framhålla, att en dylik rätt måste anses tillkomma skoldistriktet även efter det förbud införts mot kommunala pensions-tillägg till lärarna. Då skoldistriktet enligt de sakkunnigas förslag skola äga rätt att tillerkänna överlärarna högre arvoden än minimiarvodena, böra distriktet även framdeles äga rätt att tillerkänna dem högre pensionsförmåner än de statligt bestämda.

Om skoldistriktet bliva skyldiga att anställa distriktsöverlärare, bör det även åligga dem att vid inträffande ledighet å sådan befattning anställa *vikarie*, så snart behov därav föreligger. Icke minst för de statliga myndigheterna är det av vikt, att de med dessa befattningar förenade göromålen fullgöras utan någon längre tids avbrott. Som regel torde vikarie erfordras vid varje ledighet av ej allt för begränsad omfattning. Detta gäller även i fråga överlärares semester. Flera av deras arbetsuppgifter måste nämligen fullgöras mellan terminerna, särskilt under sommaren, exempelvis rekvisition av statsbidrag och inackordering av skolbarn. Endast i mindre distrikt — gränsen synes kunna dragas vid tjugu läraravdelningar — torde regelbundet behov av semestervikarie för distriktsöverlärare icke föreligga. För annan överlärare än distriktsöverlärare föreligger icke samma skäl att ålägga skoldistriktet att anställa vikarie. Det torde få ankomma på distriktet att avgöra, huruvida vikarie skall anställas för sådan överlärare eller icke.

De sakkunniga vilja därför förorda, att skoldistriktet åläggas anställa vikarie å distriktsöverlärarbefattning, dock icke vid ledighet av ringa omfattning eller, beträffande distrikt med mindre än tjugu läraravdelningar, vid överlärares semester, där ej skolöverstyrelsen annorlunda föreskriver.

Enligt de sakkunnigas förslag skall överlärare utses av skolöverstyrelsen. Beträffande vikarie för överlärare skulle ett sådant tillsättningsförfarande emellertid medföra stor tidsutdräkt och ett omfattande extra arbete. Med hänsyn härtill torde de, liksom för närvarande är fallet, böra utses av skolstyrelserna.

Även vikarie för distriktsöverlärare bör garanteras visst minimiarvode. Vid kortare vikariat torde ofta vikariens arbete och ansvar vara mindre omfattande än vid längre vikariat. Att fastställa olika stora vikariatsarvoden för olika fall skulle emellertid möta stora svårigheter. De sakkunniga anse sig därför böra föreslå, att minimiarvodelt göres enhetligt oavsett vikariatets omfattning, samt att det bestämmes till tre fjärdedelar av det för överläraren gällande minimiarvodelt. Vikarie bör ej äga rätt till arvode vid sjukdom m. m.

För närvarande kan *statsbidraget* utgöra högst 50 procent av överlärararvodelt. För folk- och småskollärares avlöning åter utgår statsbidrag med avlöningens hela belopp minskat med hyresavdraget. Å avlöningen inklusive rörligt tillägg och kristillägg till ordinarie folkskollärare i högsta eller 21 löneklassen å A-ort tillhörande hyresgrupp 1 utgår sålunda statsbidrag med omkring 92 procent. Motsvarande procenttal å I-ort och hyresgrupp 9 är

omkring 80. Innan läraren uppnått högsta löneklassen, är statens andel i kostnaden givetvis lägre. Vid de högre kommunala skolorna utgår statsbidrag med 78 procent av såväl lärarlön som rektorsarvode.

Vissa skäl kunna alltså anföras för, att statsbidrag bör utgå med större andel av överlärararvode än vad nu är fallet. Häremot talar emellertid, att distriktsöverlärarna ha att utföra ett flertal arbetsuppgifter, som eljest skulle fullgjorts av kommunala förtroendemän eller tjänstemän, vilka skoldistriktet måste ersätta utan något statsbidrag. För skoldistriktets ekonomi skulle också en sådan höjning sakna betydelse. Med hänsyn härtill ha de sakkunniga ansett, att statens nuvarande andel bör bibehållas. De sakkunniga förorda därför, att statsbidrag utgår med 50 procent av distriktsöverlärarnas minimiarvode. Är överlärare tjänstledig och har han att därvid å lärarlönen vidkännas A- eller B-avdrag, bör statsbidrag utgå med 50 procent av det belopp, som han under samma tid lägst äger uppbära av överlärararvode. Även för vikarie, som det åligger skoldistrikt att anställa, bör statsbidrag utgå med 50 procent av dennes minimiarvode.

Enligt gällande bestämmelser måste skoldistrikt för att erhålla statsbidrag till överlärararvode göra särskild framställning härom till Kungl. Maj:t, som prövar, huruvida överlärare erfordras, och fastställer bidragets storlek. Enligt de sakkunnigas förslag kommer det emellertid av folkskolestadgan att framgå, när det åligger distrikt att anställa distriktsöverlärare, varjämte minimiarvode framgår av bestämmelserna om statsbidrag. På grund härav skulle icke längre erfordras särskild ansökan till Kungl. Maj:t.

Överlärarnas åligganden.

För närvarande fastställer skolöverstyrelsen beträffande inspektörers och överlärares åligganden särskild instruktion för varje skoldistrikt. Som regel innefattar en instruktion föreskrifter för samtliga överlärare inom distriktet. Finnes såväl kommunal folkskolinspektör som överlärare i distriktet, fastställes vanligen särskild instruktion för inspektören.

Sveriges överlärarförbund har hemställt, att överlärarnas åligganden skulle närmare regleras genom bestämmelser i folkskolestadgan. De sakkunniga vilja framhålla, att de grundläggande bestämmelserna för överlärare redan äro införda i stadgan. Enligt de sakkunnigas mening tala starka skäl för, att överlärarnas åligganden närmare regleras antingen i folkskolestadgan eller i en särskild i allmän författning utfärdad instruktion för dem. Emellertid är gränsen mellan sådana social-pedagogiska angelägenheter, som böra åvila skolmyndigheterna, och andra liknande uppgifter, som böra handläggas av andra myndigheter, såsom de sakkunniga framhållit, ännu långt ifrån klar. Att nu draga en sådan gräns i allmän författning torde möta praktiska svårigheter. Enligt vad de sakkunniga inhämtat, är det avsett, att folkskolestadgan och vissa andra folkskolan berörande författningar skola omarbetas. I avvaktan härpå synes det lämpligast, att överlärarnas åligganden liksom hittills fastställas i särskilda instruktioner för varje distrikt. Vid

omarbetningen av nämnda författningar torde böra övervägas, om allmänna bestämmelser angående överlärares åligganden böra intagas i folkskolestadgan eller i en särskild normalinstruktion.

Sveriges överlärarförbund har vidare yrkat, att distriktsöverlärare liksom rektor vid högre kommunal skola skulle vara självskriven ledamot av skolstyrelsen. Enligt de sakkunnigas mening bör emellertid innehavare av kommunal chefstjänst i princip icke vara självskriven ledamot av den styrelse, under vilken han sorterar. Överlärare, som tillika är skolledare, skall enligt nu gällande bestämmelser närvara vid skolstyrelsens sammanträden, och han äger deltaga i överläggningarna och få sin uttalade mening antecknad i protokollet. Dessutom skall han föredraga ärenden angående tjänstgöringsbetyg och föreslå betyg samt vara sekreterare i betygsnämnden, där sådan inrättats. Genom nämnda bestämmelser torde tillräckliga garantier föreligga för att överlärare inför skolstyrelsen får framlägga sina synpunkter och argumentera för dem. Överlärarens inflytande torde mera bero på den sakliga innebörden av hans förslag och hans personliga auktoritet än på rätten att deltaga i skolstyrelsens beslut. Överläraren har dessutom en friare ställning, om han icke är ledamot av skolstyrelsen. De sakkunniga anse därför, att distriktsöverlärare icke bör vara självskriven ledamot av skolstyrelsen. De nuvarande bestämmelserna i förevarande hänseende torde kunna bibehållas.

Flertalet överlärare äro, ehuru någon allmän föreskrift därom icke finnes, tillika skolstyrelsens sekreterare. Denna anordning är vanligen lämplig, icke minst med hänsyn till, att överläraren i regel förbereder och föredrager flertalet ärenden inom skolstyrelsen och dessutom verkställer besluten. Överlärarförbundet har föreslagit, att sekreterarskapet i skolstyrelsen automatiskt skulle ingå i överlärarens åligganden. I så fall måste en del av överlärararvodet anses utgå på grund av sekreterarskapet, vilket i vissa fall borde föranleda höjning av minimiarvodet. I större skoldistrikt kan det emellertid vara lämpligare, att någon annan än överläraren är sekreterare, och prövningen härav måste tillkomma skolstyrelsen. Ur principiell synpunkt är det också mindre lämpligt, om statsbidrag skulle utgå för ett dylikt rent kommunalt uppdrag. Då frågan, vem som skall vara skolstyrelsens sekreterare, hittills i regel lösts utan att olägenheter uppstått, anse de sakkunniga sig icke ha anledning att föreslå reglerande bestämmelser i detta hänseende.

I flertalet mindre och medelstora skoldistrikt är överläraren jämväl utan särskild ersättning föreståndare för fortsättningsskolväsendet. I de större städerna finnas emellertid ofta särskilda överlärare för fortsättningsskolan. Överlärarförbundet har ansett, att ledningen av fortsättningsskolan borde ingå i överlärarnas åligganden. Fortsättningsskolans organisation är emellertid mycket varierande inom olika skoldistrikt och föreståndarens arbete blir också olika till art och omfattning. Skulle nämnda arbete ingå i överlärarnas åligganden, skulle det möta svårigheter att utan prövning i varje särskilt fall fastställa överlärarnas minimiarvoden. Vidare är fortsättningsskolans framtida ställning oviss. Frågan om dess organisation, som står i visst samband med antalet obligatoriska skolår i folkskolan, behandlas av

1940 års skolutredning. Med hänsyn härtill och då statsbidrag hittills icke utgått för ifrågavarande ändamål, anse de sakkunniga sig icke böra föreslå någon reglering av distriktsöverlärarnas ställning till fortsättningsskolan.

Överlärarnas undervisningsskyldighet angives för närvarande i den av skolöverstyrelsen särskilt för varje distrikt godkända överlärarinstruktionen. Som regel fastställes undervisningsskyldigheten icke till ett bestämt antal veckotimmar, utan skolstyrelsen medges rätt att bestämma densamma inom en viss intervall, exempelvis 20—25 eller 25—30 veckotimmar. Den reglering av överlärarinstitutionen, som trädde i kraft den 1 juli 1936, innebar i flera fall en höjning av överlärarnas undervisningsskyldighet. Från och med budgetåret 1940/41 har vidare undervisningsskyldigheten i ett flertal distrikt höjts i enlighet med av skolöverstyrelsen i juni 1940 efter uppdrag av Kungl. Maj:t beslutade allmänna riktlinjer på sätt framgår av tabellen å s. 16. Det har även förekommit, att skolstyrelse ålagt överlärare att undervisa flera veckotimmar än instruktionen föreskriver.

De sakkunniga vilja till en början erinra om gällande bestämmelser för rektorer vid allmänna läroverk och högre kommunala skolor åvilande undervisningsskyldighet.

Utöver rektorsgöromålen åligger rektor vid högre allmänt läroverk en undervisningsskyldighet av 12—16, rektor vid femårig realskola av 18—20 och rektor vid fyraårig realskola av 18—22 undervisningstimmar i veckan. För rektor vid provårsläroverk och läroverk med högt lärjungeantal må dock undervisningsskyldigheten kunna minskas, vid högre allmänt läroverk intill 8 undervisningstimmar samt vid realskola intill 14 undervisningstimmar i veckan. Lektor är skyldig undervisa 20—24 och adjunkt eller ämneslärarinna 24—30 undervisningstimmar i veckan. (Läroverksstadgan § 133 mom. 1, 2 och 8). Skolöverstyrelsen, som årligen fastställer rektorernas undervisningsskyldighet, följer härvid i huvudsak följande intervallsystem.

Antal lärjungar i skolan		Antal undervis- ningstimmar för rektor
<i>högre allmänna läroverk</i>		
högst 399		13—16
400—649		11—14
650—799		9—12
lägst 800		8—10
<i>realskolor</i>		
högst 124		20—22
125—199		19—21
200—299		18—20
300—499		16—18
500—650		14—16.

För rektorer vid högre kommunala skolor gälla i stort sett samma regler om undervisningsskyldighet som för rektorer vid realskolor. Skolöverstyrelsens beslut om undervisningsskyldigheten erfordras emellertid endast, då denna skall understiga 18 undervisningstimmar i veckan.

De sakkunniga ha i annat sammanhang påpekat (s. 38), att det med överläraruppdraget förenade arbetet i stort sett står i förhållande till skoldistriktens storlek, uttryckt i antalet läraravdelningar; dock att arbetet i landsbygdsdistrikt är mera betungande än i stadsdistrikt och att även eljest stora olikheter kunna förekomma även i lika stora skoldistrikt. Nämda olikheter skulle enligt de sakkunnigas förslag i första hand utjämnas genom reglering av överlärarnas undervisningsskyldighet.

Sveriges överlärarförbund har förslagit, att de olika överlärarnas undervisningsskyldighet skulle utgöra visst antal timmar alltefter antalet läraravdelningar och skolor i distriktet. I så fall skulle undervisningsskyldigheten automatiskt regleras och särskilda beslut för varje överlärare icke erfordras. På grund av föreliggande stora olikheter i överläraruppdragets art och omfattning anse de sakkunniga sig icke kunna förorda, att både minimiarvudet och undervisningsskyldigheten regleras utan prövning av överlärarnas arbetsförhållanden i det enskilda fallet. De sakkunniga, som förordat, att minimiarvodena skola fastställas i författning enbart med hänsyn till antalet läraravdelningar, anse sig därför icke kunna förorda att undervisningsskyldigheten skulle bestämmas på ett liknande sätt. På grund härav vilja de sakkunniga föreslå, att varje distriktsöverlärares undervisningsskyldighet fastställes av skolöverstyrelsen, liksom redan nu sker. Enligt de sakkunnigas mening möter det nämligen mindre svårighet för en central myndighet att rättvist avväga undervisningsskyldigheten mellan olika överlärare än att fastställa olika arvoden för dem.

Vid sin reglering av distriktsöverlärarnas undervisningsskyldighet bör dock skolöverstyrelsen vara bunden av ett intervallsystem, vilket liksom beträffande minimiarvodena bör vara anknutet till antalet läraravdelningar i skoldistriktet. Nämda intervaller böra angivas i den kungörelse, som reglerar minimiarvudet till distriktsöverlärare m. m. Skolöverstyrelsen bör icke äga frånga dessa intervaller. Då, som nämnts, stora olikheter kunna föreligga i det med överläraruppdraget förenade arbetet även i lika stora distrikt, böra intervallerna vara så stora, att dessa variationer kunna beaktas. Till följd härav måste timtalen i angränsande intervaller delvis sammanfalla.

Det bör åligga skolöverstyrelsen att fastställa undervisningsskyldigheten till ett visst antal veckotimmar för varje distriktsöverlärare, vilket timtal skoldistriktet icke skall äga höja eller sänka. De sakkunniga utgå från, att intervallsystemet regelmässigt tillämpas så, att, där ej ovan anförda omständigheter föranleda jämkning, vid ett lågt antal läraravdelningar inom en intervall undervisningsskyldigheten fastställes till ett högre timtal inom intervallen, medan vid ett högre antal avdelningar inom samma intervall undervisningsskyldigheten fastställes till ett lägre timtal i intervallen. Vi-

dare förutsätta de sakkunniga, att de lägsta timtalen i varje intervall endast komma till användning, då särskilda skäl för sänkning av undervisningsskyldigheten föreligga, samt att skillnanden i distriktsöverlärnarnas arbete i landsbygds- och stadsdistrikt vederbörligen beaktas.

Skolöverstyrelsens beslut om distriktsöverlärares undervisningsskyldighet skall gälla tillsvidare, och överstyrelsen bör äga rätt att även utan särskild framställning, när förhållandena så påkalla, höja eller sänka timtalet. Undervisningsskyldighetens omfattning bör framdeles ej angivas i överlärnarnas instruktioner.

Beträffande omfattningen av överlärnarnas undervisningsskyldighet vilja de sakkunniga framhålla, att deras arbetsuppgifter såsom överlärare under senare år ökat, bland annat genom att nya uppgifter tillkommit. Sålunda har skolbarnsbespisning samt anordningar med skolskjutsar och inackorering av skolbarn ökat i omfattning och införts i allt flera skoldistrikt. Vidare har 1944 års riksdag beviljat anslag till skolhälsovården (kungörelsen 1944: 589), varigenom denna torde få större omfattning. Då undervisningsskyldigheten samtidigt härmed från och med budgetåret 1940/41 höjts, har detta lett till, att överlärnarna i vissa fall icke kunna hinna på ett tillfredsställande sätt fullgöra sina åligganden. De sakkunniga vilja emellertid understryka, att härigenom syftet med överlärarinstitutionens inrättande förfelas. I den mån överlärnarnas övriga arbetsuppgifter öka, kunna de icke i tillräcklig utsträckning ägna sig åt den pedagogiska ledningen, vilket blir till men för undervisningens effektivitet. Dessutom beröras såväl statens som skoldistriktens ekonomiska intressen, om överlärnarna icke hinna sköta de ekonomiska förhållandena på ett tillfredsställande sätt. En jämförelse med de allmänna läroverkens och de högre kommunala skolornas rektorer visar, att dessa i förhållande till antalet elever ha en vida lägre undervisningsskyldighet än överlärnarna. I anledning av en motion har också 1942 års riksdag (skrivelse nr 413 s. 6) uttalat sig för, att frågan om en skälig reducering av överlärnarnas undervisningsskyldighet upptages till övervägande, så snart mera normala förhållanden inträtt.

Enligt de sakkunnigas mening bör därför distriktsöverlärnarnas nuvarande undervisningsskyldighet nedsättas. Härvid bör beaktas, att överlärnarna i flertalet distrikt böra ha åtminstone en dag i veckan ledig för inspektion och för andra uppdrag, som icke lämpligen kunna fullgöras efter undervisningstidens slut. Detta gäller dock ej beträffande en del mindre distrikt, där överlärarinstitutionen skulle bli obligatorisk. I huvudsak torde de grunder, som tillämpades vid fastställande av överlärnarnas undervisningsskyldighet före budgetåret 1940/41, böra ånyo tillämpas, dock med vissa jämkningar. Nämda grunder angåvos av skolöverstyrelsen i utlåtande till Kungl. Maj:t den 6 november 1936 angående statsbidrag till arvode åt överlärare i vissa skoldistrikt. De sakkunnigas förslag samt tidigare och nu gällande grunder för överlärnarnas undervisningsskyldighet framgå av följande uppställning:

Antal läraravdelningar	Antal veckotimmar undervisnings- skyldighet enligt		
	tidigare bestämmelser	gällande bestämmelser	de sak- kunniga
högst 9	25—30	30	26—28
10—19	20—25	25—30	18—26
20—29	15—20	20—25	12—20
30—39	10—15	15—20	8—16
40—49	} 5—10	{ 10—15	6—10
lägst 50			5

Undervisar överlärare i hjälpklass, må timtalet reduceras i samma förhållande som för övriga hjälpklasslärare (kungörelsen 1942: 629).

Beträffande andra överlärare än distriktsöverlärare har Sveriges överlärarförbund föreslagit, att då skoldistrikt har flera överlärare, skolöverstyrelsen endast skulle fastställa dessas sammanlagda undervisningsskyldighet. De sakkunniga vilja framhålla, att det för staten är av vikt, att varje överlärare i erforderlig utsträckning ägnar sig åt de med överlärarbefattningen förenade arbetsuppgifterna, samt att han erhåller en i förhållande till nämnda arbete rimligt avvägd undervisningsskyldighet. Då några skäl att för vissa distrikt överflytta denna avvägning från skolöverstyrelsen till distriktet enligt de sakkunnigas mening icke föreligga, kunna de sakkunniga icke förorda förslaget. Även beträffande envar av dessa överlärare bör alltså skolöverstyrelsen fastställa undervisningsskyldigheten. Denna bör liksom för distriktsöverlärarna fastställas att tills vidare avse ett visst antal veckotimmar, som skoldistriktet icke skola äga höja eller sänka. Härvid torde de för distriktsöverlärarna föreslagna intervallerna kunna tjäna till ledning, men skolöverstyrelsen skall här ej vara bunden av intervallerna. I den mån dessa överlärare ha mindre omfattande administrativa åligganden, kan detta motivera en viss ökning av deras undervisningsskyldighet jämfört med distriktsöverlärarnas.

Tillsättning av kommunal folkskolinspektör och överlärare.

Enligt gällande bestämmelser utses kommunala folkskolinspektörer och överlärare av skoldistriktet inom ramen av ett av skolöverstyrelsen upprättat förslag omfattande som regel tre av de sökande. Sveriges överlärarförbund har emellertid hemställt, att överlärarna måtte tillsättas av skolöverstyrelsen.

I det föregående har framhållits, att inspektörer och överlärare ha att fylla en mycket betydelsefull uppgift inom folkskoleväsendet. Detta gäller icke minst deras åliggande att leda och övervaka undervisningen inom distriktet. Det är därför av särskild vikt, att skickliga och lämpliga personer tillsättas såsom överlärare och inspektörer. Med hänsyn härtill skulle det enligt de sakkunnigas mening vara lämpligast, att de tillsattes av skolöver-

styrelsen, som torde äga den största kompetensen att bedöma sökandenas kvalifikationer för befattningarna i fråga. Härigenom torde även vinnas större garanti för att enhetliga principer tillämpades vid tillsättningarna samt att ovidkommande hänsyn så vitt möjligt eliminerades. Då överstyrelsen nu på förslag till överlärarbefattning uppför tre sökande, är överstyrelsen i viss mån bunden av sökandenas formella meriter. Det kan inträffa, att den för uppdraget mest lämpade, som kanske förordats av skoldistriktet, på grund av bristande formella meriter icke kan uppföras å förslaget och sålunda icke komma i fråga. Om överstyrelsen däremot förordnar överlärare, får överstyrelsen en friare ställning och kan mera taga hänsyn till sökandenas allmänna lämplighet såsom överlärare. Förordnas överlärarna av överstyrelsen, torde detta även komma att underlätta den nuvarande kontrollen från statsmakternas sida av skoldistriktens verksamhet i olika hänseenden.

Häremot kan invändas, att folkskoleväsendet är en kommunal angelägenhet och att inspektörer och överlärare enligt de sakkunnigas förslag alltså skola vara kommunalt anställda. De sakkunniga vilja emellertid framhålla, att staten i allt större utsträckning reglerat folkskoleväsendet och att staten svarar för den huvudsakliga delen av kostnaderna. Den omständigheten, att skoldistriktet ensamma helt avlöna vissa inspektörer, bör icke heller i och för sig föranleda, att dessa skola tillsättas av skoldistriktet. Vissa andra kommunalt anställda befattningshavare tillsättas sålunda av Kungl. Maj:t, oaktat de helt eller delvis avlönas av kommunala medel, exempelvis städernas borgmästare samt vissa präster. Även rektorerna vid de högre kommunala skolorna förordnas av skolöverstyrelsen, oaktat de äro kommunalt anställda.

Av anförda skäl vilja de sakkunniga föreslå, att samtliga inspektörer och överlärare skola utses av skolöverstyrelsen. Det kommunala initiativet bör emellertid icke bortfalla. Det bör sålunda ankomma på skolstyrelserna att ledigförklara befattningarna samt att i samband med insändande av ansökningshandlingarna avgiva motiverat förslag för den eller dem av de sökande, som skolstyrelsen anser böra i första hand komma i fråga till befattningen. Särskilt om någon eller några av de sökande tjänstgjort inom skoldistriktet, bör skolstyrelsens uttalande vara av stort värde. De sakkunniga förutsätta, att skolöverstyrelsen kommer att taga vederbörlig hänsyn till de lokala skolstyrelsernas uttalande. Det föreslagna tillsättningsförfarandet skul le fungera avsevärt snabbare än det nuvarande och torde sannolikt komma att underlätta handläggningen av dessa ärenden.

Innan skolöverstyrelsen fattar beslut i förevarande tillsättningsärenden, bör yttrande från statens folkskolinspektör inhämtas. Skolöverstyrelsens ifrågavarande beslut böra kunna överklagas hos Kungl. Maj:t.

Om skolöverstyrelsen utser innehavare av överlärarbefattning, uppstår frågan, huru därmed förenad folkskollärartjänst skall tillsättas. De sakkunniga vilja föreslå följande förfarande. Skoldistriktets rätt att bland de sökande välja lärare kan i detta fall givetvis icke bibehållas. Skoldistriktet böra åläggas att avvakta skolöverstyrelsens beslut om utseende av överlära-

re, innan de tillsätta folkskollärartjänsten. Har skolöverstyrelsens nämnda beslut överklagats, bör även Kungl. Maj:ts beslut avvaktas. Sedan slutligt beslut beträffande överlärarbefattningen föreligger, bör det åligga skolstyrelsen att förordna överläraren till folkskollärare inom distriktet. En liknande anordning gäller vid tvångsförflyttning av lärare. Enligt kungörelsen 1942: 783, § 3 skall, där Kungl. Maj:t beslutat, att läraren skall förflyttas till annan lärartjänst inom folkskoleväsendet, förordnande för läraren utfärdas av skolstyrelsen i det skoldistrikt, till vilket läraren skall förflyttas.

De kommunala inspektörerna och överlärarna böra liksom rektorerna vid de allmänna läroverken och vid de högre kommunala skolorna förordnas för viss tid, förslagsvis sex år. Kommunal inspektör bör dock allttjämt, om skolstyrelsen så beslutar och efter medgivande av skolöverstyrelsen, kunna beredas en fastare anställning. Motsvarande möjlighet för överlärare, som samtidigt innehar folkskollärartjänst, bör däremot upphöra. Härför kunna åberopas i stort sett samma skäl som gälla för motsvarande anordning beträffande rektorerna. De överlärare, som enligt gällande bestämmelser redan erhållit fastare anställning, torde dock med stöd av övergångsstadgande böra äga rätt att bibehållas vid densamma.

Vid tillsättande av överlärare uppstå vissa svårigheter, om i skoldistriktet ordinarie folkskollärartjänst icke är ledig samtidigt med överlärarbefattningen och inrättande av ny folkskollärartjänst icke erfordras. Detta torde bli fallet i flera av de distrikt, som enligt de sakkunnigas förslag skulle bli skyldiga att anställa överlärare. Med hänsyn härtill böra distrikt utan särskild ansökan få uppskjuta inrättandet av dylik befattning under högst tre år. Innan de anställt överlärare, böra de dock icke få tillsätta ledig ordinarie folkskollärartjänst annat än efter skolöverstyrelsens medgivande. Där så anses erforderligt bör skolöverstyrelsen, efter ansökan av skoldistriktet, äga medgiva ytterligare anstånd; dock icke längre än tills ordinarie folkskollärartjänst blir ledig eller skall nyinrättas inom distriktet och endast, därest icke någon av de ordinarie lärarna inom distriktet anses böra komma i fråga såsom överlärare.

Sedan överlärarinstitutionen väl införts i ett distrikt, torde dessa svårigheter endast sällan uppkomma. Normalt brukar nämligen överlärare erhålla förlängt förordnande. Det förekommer dock, att överlärare avgår före uppnådd pensionsålder såsom lärare eller att lärartjänst indras i samband med överlärarens avgång. I sådana fall bör skolöverstyrelsen efter ansökan av skoldistriktet äga bestämma, att någon av distriktets ordinarie lärare skall utses till överlärare.

Sveriges överlärarförbund har föreslagit, att ordinarie folkskollärare borde kunna förflyttas, om av honom innehaft överlärarförordnande icke förnyas och ledig lärartjänst ej står till förfogande i samband med tillsättande av ny överlärare. Enligt de sakkunnigas mening får det i dylika fall ofta anses föreligga sådana synnerliga skäl till förflyttning, som avses i 9 § folkskolans avlöningsreglemente, varför Kungl. Maj:t bör äga rätt att besluta om förflyttning. Som regel synes dock nämnda bestämmelse böra tillämpas, endast om vederbörande lärare frivilligt underkastar sig förflytt-

ning, såvida icke särskilda förhållanden motivera tvångsförflyttning mot lärarens önskan.

Huruvida kommunal inspektör eller överlärare skall erhålla förlängt förordnande, bör givetvis också prövas av skolöverstyrelsen. Skolstyrelsen bör i god tid före förordnandets utgång, förslagsvis sex månader, till överstyrelsen inkomma med yttrande, huruvida den önskar, att förordnandet skall förlängas eller kungöras ledigt. Överstyrelsen skall dock icke vara bunden av skolstyrelsens hemställan.

Skolsekreterare.

Enligt de sakkunnigas förslag (s. 33) skulle överlärare icke anställas i skoldistrikt med mindre än tio läraravdelningar. Dylika distrikt finnas till ett antal av omkring 1 780 med sammanlagt omkring 8 000 läraravdelningar, vilket utgör omkring 72 procent av hela antalet distrikt och 30 procent av hela antalet avdelningar. Här skulle de administrativa och social-pedagogiska uppgifterna lämpligen handhavas av någon lärare.

En del av dessa distrikt ha med stöd av § 8 mom. 9 folkskolestadgan anställt tillsyningslärare för utförande av administrativa och social-pedagogiska arbetsuppgifter. Åtskilliga distrikt ha dock icke tillsyningslärare, utan nämnda uppgifter handläggas av skolstyrelserna. Av från statens folkskolinspektörer infordrade yttranden framgår, att detta förhållande medför olägenheter särskilt för de statliga myndigheter, som ha att taga befattning med folkskoleväsendet. De sakkunniga ha också övervägt, huruvida icke samtliga distrikt utan överlärare borde vara skyldiga att anlita särskild lärare för ifrågavarande uppgifter eller att i varje fall skolöverstyrelsen eller statens vederbörande folkskolinspektör, om skäl därtill föreläge, skulle kunna meddela sådant föreläggande beträffande visst skoldistrikt. De sakkunniga vilja emellertid icke föreslå tvingande bestämmelser i ämnet. Åtgärder, som underlätta systemets frivilliga införande, böra däremot vidtagas.

Beträffande dessa befattningshavares ställning vilja de sakkunniga understryka, att deras uppdrag endast bör avse att biträda skolstyrelserna och deras ordförande i arbetet. Skolstyrelserna böra såsom hittills ansvara för arbetets riktiga utförande. Det arbete, som skulle ingå i lärarnas uppdrag, bör i första hand vara av administrativ art och främst avse ärenden, varmed statens myndigheter i något hänseende komma att taga befattning. De böra sålunda upprätta avlöningslistor och rekvisitioner av statsbidrag till lärarlöner, inackordering av skolbarn, skolskjutsar, skolbarnsbespisning m. m., sammanställa undervisningsstatistik, lämna av olika myndigheter begärda uppgifter samt förbereda och uppsätta skoldistriktens olika framställningar till statliga myndigheter. Skolstyrelserna skola givetvis äga anlita dessa lärares biträde även för andra administrativa eller social-pedagogiska uppgifter men icke för att fullgöra inspektion av undervisning.

Det arbete, som sålunda skulle ingå i dessa lärares uppdrag, kan knappast sägas motsvara, vad som ligger i begreppet tillsyningslärare. Snarare ha de att fullgöra arbete, som regelmässigt åvilar en styrelses sekreterare. De sak-

kunniga vilja därför föreslå, att de benämnas *skolsekreterare*. Detta innebär emellertid icke, att i uppdraget automatiskt skall ingå att föra styrelsens protokoll eller närvara vid styrelsens sammanträden. Önskar skolstyrelse, att skolsekreteraren jämväl skall utföra detta arbete, bör särskilt avtal här-om träffas med denne. Medan skolsekreterare biträda distriktens centrala ledning med administrativa och social-pedagogiska arbetsuppgifter, skola tillsyningslärarnas arbetsuppgifter framdeles begränsas till att avse handläggning av olika uppgifter beträffande en viss skola i distriktet. Den omständigheten, att ett skoldistrikt har skolsekreterare, utesluter sålunda icke, att distriktet dessutom kan ha tillsyningslärare eller att skolsekreterare, som är lärare i distriktet, utses till tillsyningslärare.

I ett mindre distrikt kan det inträffa, att icke någon av distriktets lärare har intresse eller fallenhet för det arbete, som skall åvila en skolsekreterare, eller att, även om sådan lärare finnes, denne är placerad vid en så avsides belägen skola, att han icke lämpligen kan anlitas. I ett närliggande skoldistrikt kan däremot finnas en lärare, som är väl lämpad för uppdraget. Då ifrågavarande uppgifter ligga helt vid sidan av lärartjänsten, synes intet sakligt skäl föreligga mot att anlita lärare utom det egna distriktet. Gällande författningar torde icke heller hindra en sådan anordning. Härigenom skulle flera mindre distrikt kunna anlita samma lärare såsom skolsekreterare. Härvid skall dock icke anses föreligga en för flera distrikt gemensam befattning, utan läraren anställles särskilt av varje skoldistrikt såsom skolsekreterare. Denne skulle i så fall kunna förvärva större erfarenhet å hit-hörande område, än om han endast arbetade för ett distrikt, och denna erfarenhet skulle komma samtliga distrikt till godo. I vissa fall kan det även vara lämpligt, att överläraren i ett distrikt mot särskild ersättning biträder närliggande mindre distrikt såsom skolsekreterare eller att en pensionerad lärare anlitas för ändamålet.

Skoldistriktet torde emellertid icke i större utsträckning anställa skolsekreterare, om icke staten bidrager till kostnaderna. De sakkunniga vilja därför föreslå, att till skoldistrikt utan överlärare statsbidrag skall utgå för arvode till en skolsekreterare. I samband härmed böra även skolsekreterarna tillförsäkras ett visst minimiarvode, förslagsvis 40 kronor för läraravdelning och år. I ett distrikt med nio avdelningar blir då årsarvode 360 konor, medan minimiarvode till överlärare i distrikt med tio avdelningar är 600 konor. Statsbidrag bör utgå med minimiarvodets halva belopp.

Bestämmelserna om skolsekreterares åligganden och de personer, som må utses till skolsekreterare, böra lämpligen angivas i folkskolestadgan, medan föreskrifter om minimiarvode och statsbidrag böra införas i samma kungörelse, som reglerar arvode och statsbidrag till överlärare.

Tillsyningslärare.

För fullgörande av uppgifter vid viss skola bör, liksom nu är fallet, skoldistrikt äga anställa tillsyningslärare. Gränsen mellan tillsyningslärares och skolsekreterares arbetsområden torde knappast föranleda någon tvekan.

Specialmotivering.

Folkskolestadgan.

Bestämmelserna om kommunala folkskolinspektörer, överlärare och tillsyningslärare äro för närvarande intagna i huvudsak i § 8 folkskolestadgan, som emellertid även inrymmer ett flertal andra föreskrifter. Enligt de sakkunnigas mening böra ifrågavarande bestämmelser erhålla en mera enhetlig och överskådlig uppställning. Nuvarande § 8 har därför uppdelats i flera paragrafer nämligen § 8 samt §§ 8 a—8 h.

I § 8 lämnas allmänna föreskrifter angående skolrådets uppgifter. Stadgandet är väsentligen likalydande med nuvarande § 8 mom. 1. Skolrådets skyldighet att utom gällande författningar angående folkundervisningen iakttaga distriktets reglemente har dock ansetts vara för snävt angiven. Distriktets reglemente har utbytt mot eljest gällande bestämmelser.

I §§ 8 a—8 e regleras distriktsöverlärares, kommunala folkskolinspektörers, andra överlärares, skolekreterares och tillsyningslärares anställningsförhållanden. I §§ 8 f—8 h återfinnas övriga stadganden i nuvarande § 8 (2 och 10—13 mom.). Enligt de sakkunnigas förslag blir antalet distriktsöverlärare 660—670 mot 10—15 inspektörer och ett 70-tal andra överlärare i de största distrikten. Med hänsyn härtill anse de sakkunniga, att de grundläggande bestämmelserna i folkskolestadgan böra avse distriktsöverlärarna, medan i fråga om inspektörer och andra överlärare hänvisning bör ske till föreskrifterna om distriktsöverlärarna, såvida ej särbestämmelser erfordras.

§ 8 a. Befattningshavare, som biträda skolrådet.

I § 8 a angivas vissa befattningar, vilkas innehavare skola biträda skolrådet (skolstyrelsen) och vilkas anställningsförhållanden och åligganden ansetts böra regleras i folkskolestadgan. Skoldistrikt kan med stöd av den kommunala beslutanderätten även anlita andra slags befattningshavare, t. ex. skolkassör.

Av de uppräknade befattningarna är det endast *distriktsöverlärarbefattningen*, som skoldistrikt skall vara skyldigt att inrätta. Skyldigheten gäller dock endast distrikt med minst tio läraravdelningar. I stället för distriktsöverlärare kan dock stora distrikt anställa kommunal folkskolinspektör. Har antalet läraravdelningar i skoldistrikt utan distriktsöverlärare stigit till minst tio, kan det i vissa fall finnas skäl att icke omedelbart förordna

distriktsöverlärare, exempelvis då lärartjänst icke är ledig och någon av distriktets ordinarie folkskollärare icke anses böra komma i fråga såsom distriktsöverlärare eller då ökning av antalet avdelningar i distriktet är tillfälligt. Det ankommer på skolöverstyrelsen att besluta, att distriktsöverlärare tills vidare icke skall anställas i distriktet. Vanligen torde sådant beslut tillkomma efter framställning av skoldistriktet, men överstyrelsen äger fatta ett sådant beslut, även om distriktet skulle vilja anställa överlärare.

I skoldistrikt med mindre än tio läraravdelningar må icke finnas distriktsöverlärare. Nedgår antalet avdelningar i skoldistrikt från minst tio till mindre än tio, äger förordnad distriktsöverlärare likväl kvarstå tills tiden för hans förordnande utgår. Skolöverstyrelsen kan dessutom meddela honom förnyade förordnanden i distriktet, till dess han avgår såsom folkskollärare, därest förordnandena äro fortlöpande. Enligt de sakkunnigas mening bör överläraren normalt erhålla förnyat förordnande, även om antalet avdelningar icke kan beräknas stiga till minst tio. Antalet avdelningar bör dock icke vara eller inom de närmaste åren beräknas bliva allt för lågt. En förutsättning för förnyat förordnande skall givetvis vara, att överläraren alltså fyller de personliga kvalifikationerna härför. Även i dessa fall skall skolstyrelsen till överstyrelsen inkomma med förslag, huruvida förordnandet bör förlängas eller ej, på sätt i § 8 b mom. 4 stadgas. Har förordnandet för överlärare i distrikt med mindre än tio avdelningar icke förnyats, äger distriktet icke anställa ny överlärare utan endast skolsekreterare, in till dess avdelningarnas antal stiger till minst tio.

För närvarande har skoldistrikt möjlighet att anställa en överlärare som skolledare och under denne en eller flera överlärare. Så har hittills endast skett i ett fall (Linköping). Enligt de sakkunnigas mening är denna anordning icke tillfredsställande. Är ett distrikt av sådan storlek, att det för skolväsendets ledning icke är tillfyllest med en distriktsöverlärare jämte eventuellt tillsyningslärare, bör distriktet i första hand i stället för distriktsöverlärare anställa kommunal inspektör, som icke har någon undervisningskyldighet. Förslår icke denna organisationsform, bör distriktet äga att under inspektören anställa en eller flera överlärare. Däremot bör skoldistrikt icke äga att jämte distriktsöverlärare anställa annan överlärare eller inspektör eller att anställa flera distriktsöverlärare. Anställandet av inspektör i stället för distriktsöverlärare innebär en viss merkostnad för skoldistriktet. Då denna anordning endast kan komma i fråga i mycket stora distrikt, blir emellertid merkostnaden obetydlig jämfört med distriktens totala kostnader för folkskoleväsendet.

Det anförda innebär emellertid icke något hinder för skoldistrikt att använda benämningen överlärare å den, som förestår fortsättningsskolan i distriktet eller har tillsyn över undervisningen i slöjd eller andra övningsämnen. Deras anställningsförhållanden regleras nämligen icke i folkskolestadgan liksom icke heller vissa andra befattningshavares, som skoldistriktet anställer inom folkskoleväsendet.

Beträffande distriktsöverlärare har vidare i förevarande stadgande inta-

gits bestämmelsen i nuvarande § 8 mom. 3 första stycket, att överlärare tillika skall vara ordinarie folkskollärare i skoldistriktet.

Enligt nuvarande § 8 mom. 5 tredje stycket må överlärartjänst, därest skolöverstyrelsen prövar skäl därtill föreligga, kunna förklaras ledig med angivande, att om tjänsten besättes med sökande, som icke är anställd såsom lärare vid distriktets skolor, denne skall jämte överlärartjänsten inneha anställning såsom extra ordinarie lärare inom distriktet. Stadgandet tillkom genom kungörelsen 1936:305 och trädde i kraft den 1 juli 1936. Framställningar att få anställa överlärare, som skola vara extra ordinarie lärare, ha under de senaste åren förekommit endast i ringa omfattning. Har lämplig ordinarie tjänst sedermera blivit ledig i distriktet, har överläraren som regel erhållit denna. Det har visat sig, att då överlärarbefattning skall förenas med icke-ordinarie lärartjänst, kvalificerade sökande i regel icke anmäla sig i samma omfattning som eljest. Innehavaren av sådan överlärarbefattning har icke heller den fasta ställning i förhållande till skolstyrelsen och övriga lärare, som bör tillkomma honom. Vanligen inneha sådana överlärare ordinarie lärartjänst i annat skoldistrikt, vilken tjänst alltså måste uppehållas av vikarie. Enligt gällande bestämmelser kan detta distrikt vägra den ordinarie läraren fortsatt tjänstledighet, utan att statsmakterna kunna ingripa här emot. Av anförda skäl skulle det för folkskoleväsendet vara lämpligast, om ett skoldistrikts överlärare städse vore ordinarie folkskollärare i samma distrikt.

En sådan anordning synes också vara möjlig att genomföra. I större distrikt torde som regel finnas lämplig ordinarie lärartjänst att förena med överlärarbefattningen. I mindre distrikt åter möter det stundom svårigheter att finna lämplig dylik lärartjänst, oavsett om denna är ordinarie eller icke-ordinarie. I sådana distrikt har överläraren en omfattande undervisnings-skyldighet. En icke-ordinarie tjänst att förena med överlärarbefattningen kan där icke inrättas, såvida det ej kan förutses, att behovet av läraravdelningen blir någorlunda varaktigt. I så fall föreligga emellertid i och för sig skäl att i stället inrätta tjänsten såsom ordinarie, vilka skäl ytterligare förstärkas av, att tjänsten skall förenas med överlärarbefattning. Skulle antalet läraravdelningar därefter nedgå, finnes möjlighet att indraga någon icke-ordinarie lärartjänst eller, om sådan ej finnes, att förflytta någon ordinarie lärare till annat distrikt. För statsverkets del skulle det knappast medföra någon kostnadsökning, om överlärare tillika vore ordinarie lärare inom distriktet. De överlärare, som äro extra ordinarie lärare i distriktet, äro nämligen, som nämnts, vanligen ordinarie lärare i annat distrikt. Enligt 17 § folkskolans avlöningsreglemente åtnjuta de då avlöning, såsom om den uppehållna tjänsten vore ordinarie och läraren ordinarie innehavare av densamma. De sakkunniga ha på grund härav icke medtagit föreskriften, att överlärare i vissa fall kan vara extra ordinarie lärare i samma skoldistrikt.

Skoldistrikt med ett folkskoleväsen av större omfattning böra, som nämnts, äga anställa *kommunal folkskolinspektör* och, om så erfordras, en

eller flera *överlärare* under denne. Distrikt äger anställa endast en inspektör. För Stockholm, som har tre inspektörer, gäller särskild folkskolestadga. Inspektörsbefattning må icke vara förenad med lärartjänst inom folkskoleväsendet. Särbestämmelserna för inspektör och annan överlärare än distriktsöverlärare återfinnas i § 8 c.

Då till *skolsekreterare* även kan utses lärare i närliggande distrikt eller pensionerad lärare, föreligger möjlighet att flera distrikt anställa samma person som skolsekreterare. Enligt de sakkunnigas mening är en sådan anordning önskvärd i fråga om smärre distrikt. Det har emellertid icke ansetts erforderligt med en uttrycklig föreskrift i detta hänseende.

Föreskrifter om *tillsyningslärare* finnas i nuvarande § 8 mom 9, där utom skola även nämnes skolhus. I förslaget omnämnes endast skola, vilket icke är avsett att innebära någon saklig ändring. Intet hindrar, att skolsekreterare tillika är tillsyningslärare vid den skola, där han tjänstgör.

Övergångsstadganden. De föreslagna omläggningarna föranleda vissa övergångsanordningar. Under a) upptages ett under nuvarande § 8 genom kungörelsen 1940: 250 infört övergångsstadgande.

Under b) ha upptagits de under avdelningen Tillsättning av kommunal folkskolinspektör och överlärare (s. 50) föreslagna bestämmelserna, att skoldistrikt först efter en övergångstid av i regel tre år skulle vara skyldiga inrätta distriktsöverlärarbefattning.

Under c) slutligen ha intagits vissa bestämmelser om överlärare, som anställts enligt gällande föreskrifter, men som icke skulle kunnat anställas enligt de föreslagna bestämmelserna. Dylika överlärare skulle äga rätt att kvarstå i tjänst, tills tiden för deras anställning eller förordnande utgår, samt att mottaga fortsatta förordnanden i distriktet, tills de avgå såsom folkskollärare. Utgår tiden för ett sådant förordnande utan att följas av nytt förordnande från dagen för det första förordnandets utgång, upphör vederbörandes rätt att mottaga ytterligare förordnande inom distriktet och skoldistriktet äger icke tillsätta ny innehavare å befattningen, såvida icke de av de sakkunniga föreslagna bestämmelserna kunna tillämpas.

Överlärare i skoldistrikt, som vid höstterminens början år 1945 ha mindre än tio avdelningar, skulle enligt förslaget äga rätt att tillsvidare kvarstå i tjänst och mottaga förnyade förordnanden inom distriktet. Man torde kunna utgå från, att dessa överlärare i allmänhet komma att erhålla förnyade förordnanden, tills de avgå såsom folkskollärare. Även om antalet avdelningar i något distrikt är lågt, bör förlängt förordnande kunna meddelas. På grund av övergångsbestämmelse i de sakkunnigas förslag till statsbidragskungörelse komma nämligen minimiarvodet och statsbidraget för dessa överlärare del att utgå efter samma grunder som för skolsekreterare eller med lägre belopp än 600 respektive 300 kronor, som eljest äro de lägsta för distriktsöverlärare tillämpliga beloppen.

§ 8 b. Distriktsöverlärare.

1 mom. I första stycket har intagits föreskrift, att distriktsöverlärare skall vara ledare av distriktets skolor. Liknande stadgande finnes i nuvarande § 8 mom. 3. De överlärare, som vid genomförandet av de sakkunnigas förslag, äro ledare av distriktets skolor, anses utan vidare vara distriktsöverlärare. Har skoldistrikt utan kommunal folkskolinspektör flera överlärare, av vilka ingen är ledare av distriktets skolor, skall skolöverstyrelsen enligt övergångsstadgande till detta moment förordna en av överlärarna till distriktsöverlärare.

I andra stycket har intagits föreskrift, att distriktsöverlärare förordnas av skolöverstyrelsen i stället för som nu är fallet av skolstyrelsen inom ramen av ett av överstyrelsen upprättat förslag. Förordnandet skall omfatta sex år, där ej särskilda förhållanden föranleda, att det meddelas för kortare tid. Motsvarande bestämmelser gälla för rektorer vid de allmänna läroverken (kungörelsen 1938: 40 § 173 mom. 1) och vid de högre kommunala skolorna (t. ex. kungörelsen 1939: 105 § 58 mom. 1). För deras del är det avsett, att samtliga förordnanden skola utgå samtidigt. Enligt de sakkunnigas mening föreligga icke tillräckliga skäl att införa en sådan anordning för folkskolans del. Den skulle dessutom bliva administrativt betungande. Den nuvarande möjligheten att bereda överlärare en fastare anställning har borttagits.

De överlärare, som redan erhållit fastare anställning, skola dock enligt övergångsbestämmelse till detta moment bibehålla denna anställning.

2 mom. Då överlärare enligt de sakkunnigas förslag skall förordnas av skolöverstyrelsen i stället för som nu är fallet av skolstyrelsen, ha bestämmelserna om tillsättningsförfarandet måst omarbetas. Dessa finnas för närvarande i § 8 mom. 5, § 19 mom. 5 sista stycket och mom. 7 samt § 21 mom. 2. Liksom nu skall ledigförklarandet ombesörjas av skolrådet (skolstyrelsen), som skall sända ansökningshandlingarna jämte eget yttrande till skolöverstyrelsen, därvid skolstyrelsen äger angiva, vilken eller vilka av de sökande, som enligt skolrådets mening i första hand böra komma i fråga till förordnandet. Befordringsgrunderna i tredje stycket äro desamma, som nu gälla för kommunal folkskolinspektör (§ 8 mom. 4 tredje stycket).

Skolöverstyrelsens beslut om förordnande av överlärare kunna givetvis överklagas i vanlig ordning hos Kungl. Maj:t. Särskild föreskrift härom har ej ansetts vara erforderlig. Nuvarande bestämmelser om klagorätt finnas i § 8 mom. 6 första stycket.

Sista stycket om rätt till förnyat kungörelseförfarande motsvarar § 8 mom. 4 sista stycket om sådan rätt beträffande inspektörsbefattning. Denna bestämmelse torde ha ansetts tillämplig även i fråga om överlärare.

3 mom. Som regel skall överlärarbefattning förklaras ledig gemensamt med ordinarie folkskollärartjänst inom distriktet, på sätt i första stycket föreskrives. Sedan överlärarinstitutionen väl införts i ett distrikt, torde vanligen ordinarie folkskollärartjänst bliva ledig samtidigt med överlärarbefattningen, då överlärare normalt torde erhålla förlängt förordnande, intill dess han avgår som folkskollärare. Skulle någon ordinarie lärartjänst icke vara ledig,

bör i första hand undersökas, om ej någon icke-ordinarie folkskollärartjänst kan förutses bliva så varaktig, att den kan ombildas till ordinarie. Är så ej fallet, bör undersökas om icke någon av distriktets ordinarie folkskollärare kan utses till överlärare, på sätt i tredje stycket stadgas. Om icke heller någon av lärarna inom distriktet anses böra komma i fråga, bör överlärare tills vidare icke anställas, förrän lämplig lärartjänst blir ledig. I distrikt, där lärartjänst icke torde bliva ledig inom ett avsevärt antal år, torde man emellertid knappast kunna uppskjuta inrättandet av överläraryrke. Ett sådant uppskov kan enligt de sakkunnigas förslag icke heller äga rum beträffande distrikt, som redan infört överlärarinstitutionen, men där överlärarförordnandet upphört utan att lärartjänst är ledig. I sådana undantagsfall torde det få ankomma på Kungl. Maj:t att pröva, huruvida synnerliga skäl föreligga för att förflytta någon av distriktets lärare till annat skoldistrikt.

I fråga om tillsättningsförfarandet enligt första och andra styckena vilja de sakkunniga framhålla följande.

Ansökning skall avse såväl överläraryrket som den gemensamt därmed ledigförklarade lärartjänsten. Ordinarie folkskollärare inom skoldistriktet bör dock i regel icke söka den gemensamt med överläraryrket ledigförklarade lärartjänsten. Förordnas han till överlärare, skall han kunna förflyttas till den ledigförklarade lärartjänsten efter prövning i den ordning 23 § folkskolestadgan föreskriver. Har hans lärartjänst redan en lämplig placering, bör dock förflyttning ej ske. Har ordinarie lärare i distriktet tjänst förenad med klockar- och organistbefattning, bör han dock söka och förordnas å den gemensamt med överläraryrket ledigförklarade lärartjänsten. Till överlärare bör nämligen icke förordnas lärare, som samtidigt har dylik förenad tjänst i distriktet, enär överläraren i så fall skulle bliva för arbetstyngd. Givetvis bör icke heller med kyrkliga befattningar förenad lärartjänst ledigförklaras gemensamt med överläraryrket.

Utses ordinarie folkskollärare i skoldistriktet till överlärare och förflyttas han till den gemensamt med överläraryrket ledigförklarade lärartjänsten, förfaller givetvis det för sistnämnda lärartjänst påbörjade tillsättningsförfarandet. Även om läraren bibehålles vid sin tidigare tjänst i distriktet, bör det påbörjade tillsättningsförfarandet av den gemensamt med överläraryrket ledigförklarade lärartjänsten få förfalla. Sökandena få nämligen antagas ha sökt tjänsten under förutsättning att även erhålla överläraryrket. Då lärartjänsten ej skall förenas med överläraryrket, kan det i vissa fall bliva tveksamt, om den bör bibehållas såsom ordinarie. Med hänsyn härtill har ansetts lämpligast, att med tjänsten förfäres såsom om den ånyo blivit ledig. Detta innebär bland annat, att skolstyrelsen skall verkställa den omprövning av tjänstens erforderlighet, som föreskrives i § 19 mom. 1 folkskolestadgan.

Enligt praxis kan lärartjänst förklaras ledig för endast manlig respektive kvinnlig sökande. Detta gäller även beträffande lärartjänst, som skall förenas med överläraryrket. Vanligen ha dock sådana tjänster ledigförklarats utan någon dylik begränsning. Enligt de sakkunnigas mening böra ifrå-

gavarande tjänster vanligen stå öppna för både manliga och kvinnliga sökande.

Då skolöverstyrelsen tillsatt överläraryrket, blir härigenom i sak även avgjort, vem som skall erhålla lärartjänsten. Någon klagorätt över skolstyrelsens beslut att förordna överläraren å lärartjänsten bör därför icke finnas.

Tredje stycket motsvarar i sak nuvarande § 8 mom. 5 andra stycket, men har erhållit en delvis annan avfattning. Därav framgår, att såväl manlig som kvinnlig ordinarie folkskollärare kan ifrågakomma till överläraryrket.

I de fall, då överlärare å landsbygden enligt tredje stycket utses bland distriktets ordinarie folkskollärare, torde den sålunda utsedde som regel ha sådan placering, att han kan bibehålla densamma och likväl fullgöra sina åligganden som överlärare, åtminstone tills vidare tills lärartjänst med lämpligare placering blir ledig. Skulle så någon gång icke vara fallet, bör i första hand prövas, om icke överläraren och annan lärare i distriktet kunna byta placering. Om icke någon lärare med för överläraryrket lämplig placering är villig godtaga en sådan anordning och det icke heller med hänsyn till tjänstens läge och skolform m. m. kan anses rimligt att ålägga honom en sådan förflyttning inom distriktet, bör Kungl. Maj:t äga möjlighet att förflytta någon av lärarna till annat skoldistrikt. De sakkunniga vilja emellertid understryka vikten av, att förflyttning av lärare i eller utom skoldistrikt för anställande av överlärare endast sker undantagsvis och efter en ingående prövning, som visar att någon annan godtagbar lösning av frågan icke är möjlig.

4 mom. När skolöverstyrelsen förordnar överlärare, bör överstyrelsen även avgöra, huruvida överläraren utan nytt ansökningsförfarande skall erhålla förlängt förordnande eller om befattningen skall kungöras ledig. Det bör dock åligga skolstyrelsen att inkomma med förslag i detta hänseende. De sakkunniga utgå från, att skolstyrelsen härvid motiverar sitt förslag. Tidsperioden sex månader har valts för att, om ledigförklarande skall ske, ny överlärare skall hinna tillsättas före förordnandets utgång.

5 mom. Under förevarande moment ha sammanförts vissa föreskrifter om distriktsöverlärares skyldigheter. I första stycket har intagits ett allmänt stadgande angående undervisningsskyldigheten. En dylik föreskrift finnes icke för närvarande i stadgan utan endast i folkskolans avlöningsreglemente.

I andra stycket ha intagits nuvarande bestämmelser om överlärares tillika skolledares skyldighet att närvara vid skolrådets sammanträden (§ 8 mom. 7) och befattning med tjänstgöringsbetyg för lärarna (§ 8 mom. 2 fjärde stycket).

Tredje stycket angående särskild instruktion motsvarar nuvarande § 8 mom. 3 andra stycket. De sakkunniga ha emellertid icke medtagit föreskriften om, att domkapitlet skall beredas tillfälle yttra sig, då dess yttrande knappast torde vara erforderligt och det dessutom fördröjer handläggningen. Vidare har borttagits föreskriften, att ändring i fastställd instruktion skall behandlas i enahanda ordning, då detta gäller även utan uttryckligt stadgande.

6 mom., enligt vilket disciplinära åtgärder mot överlärare skola handläggas i samma ordning som mot folkskollärare, d. v. s. av skolrådet, är likalydande med nuvarande § 8 mom. 8 utom att orden inspektör och överlärare utbyttts mot distriktsöverlärare. Frågan om handläggningen av disciplinära åtgärder mot folkskolans lärare torde i en nära framtid i annat sammanhang komma upp till behandling, varför de sakkunniga icke anse sig böra ingå på frågan, om för överlärarna borde gälla särskilda bestämmelser i detta hänseende. Erinras må, att disciplinära åtgärder mot rektorer vid högre kommunala skolor handläggas av skolstyrelserna.

Föreskriften i nuvarande § 8 mom. 6 fjärde stycket, att i fråga om inspektörs eller överlärares avgång från innehavande befattning i tillämpliga delar skall gälla vad i sådant avseende är stadgat om ordinarie folkskollärare, har ej medtagits, då stadgandet beträffande överlärare icke torde erfordras. De sakkunniga utgå från, att överlärare icke skall kunna kvarstå i tjänst, sedan han avgått som folkskollärare. Beträffande kommunala inspektörer ha särbestämmelser intagits under § 8 c.

7 mom. Då skoldistrikt med minst tio läraravdelningar skola vara skyldiga att ha distriktsöverlärare, har det även ålagts dem att anställa vikarie vid ledighet å sådan befattning. Endast då ledigheten är av begränsad omfattning, äger skoldistrikt underlåta att anställa vikarie. Dessutom ha distrikt med mindre än 20 avdelningar fritagits från skyldigheten att anställa semestervikarie, där ej skolöverstyrelsen lämnat föreskrift, om och i vad mån vikarie då skall anställas. Dyligt distrikt äger rätt att anställa semestervikarie även om skolöverstyrelsen icke lämnat föreskrift härom, men önskar distriktet statsbidrag för arvodet till vikarien, skall distriktet hos överstyrelsen hemställa om åläggande att anställa vikarie. Vikarien blir då berättigad till visst minimiarvode och distriktet erhåller statsbidrag med hälften av nämnda arvodes belopp.

Liksom för närvarande är fallet (§ 8 mom. 6 tredje stycket), skall det ankomma på skolstyrelsen att anställa vikarie. Det är även skolstyrelsen, som avgör behovet av vikarie vid ledigheter av begränsad omfattning.

§ 8 c. Kommunal folkskolinspektör och annan överlärare än distriktsöverlärare.

Samma bestämmelser kunna i huvudsak tillämpas å kommunal folkskolinspektör och distriktsöverlärare, då båda äro ledare av distriktets skolor. Då inspektörsbefattning icke skall vara förenad med lärartjänst vid folkskoleväsendet, har dock ansetts nödigt att bibehålla den nuvarande föreskriften i § 8 mom. 3 tredje stycket, att inspektör skall kunna beredas en fastare anställning. Av samma anledning ha skoldistriktet erhållit befogenhet att bestämma tidpunkten för inspektörs avgång. Närmare föreskrifter härom skola emellertid intagas i inspektörens instruktion, vilken för att bli gällande skall fastställas av skolöverstyrelsen. Endast en inspektör må finnas i ett skoldistrikt. För Stockholm, som har tre inspektörer, gäller särskild folkskolestadga.

Annan överlärare än distriktsöverlärare är icke ledare av distriktets skolor, och de för distriktsöverlärare i detta hänseende meddelade bestämmelserna bliva alltså icke tillämpliga å dylik överlärare. Det skall sålunda icke åligga sådan överlärare att närvara vid skolrådets sammanträden eller taga befattning med lärarnas tjänstgöringsbetyg, såvida icke bestämmelser här-om intagits i hans instruktion. Han bör däremot i motsats till distriktsöverlärare äga representera lärarna vid skolrådets sammanträden. Det skall slutligen icke åligga skoldistrikt att förordna vikarie för dylik överlärare. En sådan skyldighet föreligger däremot beträffande kommunal inspektör.

Bestämmelserna i § 8 b om tillsättning av distriktsöverlärare gälla i tillämpliga delar även för kommunal folkskolinspektör och annan överlärare.

§ 8 d. Skolsekreterare.

De administrativa uppgifter, som avse skoldistriktets kontakt med de statliga myndigheterna, skola regelmässigt åvila skolsekreteraren. Skoldistriktet bör ej ha möjlighet att utan hans eget medgivande ålägga honom ytterligare uppgifter. Det har därför stadgats, att skolsekreterare skall i övrigt fullgöra de administrativa och social-pedagogiska uppgifter, varom skolrådet med honom avtalat. Det bör observeras, att skolsekreterare icke kan ha pedagogisk inspektionsskyldighet.

§ 8 e. Tillsyningslärare.

Stadgandet motsvarar i huvudsak nuvarande § 8 mom. 9, men har erhållit en annan formell avfattning. Åt tillsyningslärare bör framdeles icke anförtros uppgifter, som ankomma på skolsekreteraren.

§ 8 f. Sammanträden med lärarna.

1 mom. Stadgandet överensstämmer med nuvarande § 8 mom. 10, blott att folkskolinspektör utbyts mot distriktsöverlärare. På grund av bestämmelserna i § 8 c blir föreskriften automatiskt tillämplig å inspektör och annan överlärare än distriktsöverlärare.

2 mom. Enligt nuvarande § 8 mom. 11 äger endast kommunal folkskolinspektör rätt att sammankalla lärarna till överläggningar, medan det beträffande överlärarna fordras uppdrag av skolrådet i detta hänseende. De sakkunnigas förslag innebär, att både inspektörer och överlärare erhålla denna befogenhet, utan att skolrådets uppdrag erfordras. För annan överlärare än distriktsöverlärare avser givetvis befogenheten icke samtliga lärare i distriktet utan endast de under honom lydande lärarna. Detta framgår av § 8 c, där det stadgas, att föreskrifterna i folkskolestadgan angående distriktsöverlärare »i tillämpliga delar» gälla annan överlärare.

§ 8 g. Lärares och skolläkares närvaro vid skolrådets sammanträden.

1 mom. Stadgandet motsvarar nuvarande § 8 mom. 12. I första stycket har dock tillagts distriktsöverläraren för att markera, att denne icke äger

företräda lärarna vid skolrådets sammanträden. Eftersom kommunal folkskolinspektör icke är lärare, äger han icke representera dem vid skolrådets sammanträden. Annan överlärare än distriktsöverlärare åter äger rätt att representera lärarna enligt särskilt stadgande i 8 § c. I övrigt har första stycket endast omarbetats i formellt hänseende.

Andra stycket är helt likalydande med återstående delar av nuvarande § 8 mom. 12.

2 mom. motsvarar nuvarande § 8 mom. 13. De sakkunniga ha utsträckt skolläkarens rätt att närvara vid skolrådets sammanträden att gälla även ärenden rörande sexualhygien och fysisk fostran.

§ 8 h. Tjänstgöringsbetyg.

Stadgandet är likalydande med nuvarande § 8 mom. 2 utom i följande hänseenden. Föreskrifterna ha uppdelats i 4 moment. I moment 3 har ej medtagits föreskriften om överlärares befattning med betygsärenden, vilken föreskrift i stället beträffande distriktsöverlärare införts under § 8 b mom. 5, jämte undantagsbestämmelse beträffande annan överlärare i § 8 c. Nuvarande sista stycket i § 8 mom. 2 har införts som andra stycke i mom. 3. I mom. 4 har uttrycket extra ordinarie och vikarierande lärare utbytt mot icke-ordinarie lärare, varjämte utom skolrådets ordförande även distriktsöverlärare tillagts befogenhet att utfärda i momentet avsedda intyg.

Övriga ändringar.

§ 14 mom. 2. Kommunal folkskolinspektörs befattning med skolornas arbetsordningar har utsträckts att gälla distriktsöverlärare.

§ 19 mom. 5 sista stycket angående särskilda befordringsgrunder för överlärare har kunnat upphävas, då befordringsgrunderna angivas i § 8 b mom. 2.

§ 19 mom. 7 i dess nuvarande lydelse föreslås upphävt, då bestämmelsen motsvaras av § 8 b mom. 2 tredje stycket i förslaget.

§ 19 mom. 11. Beträffande lärartjänst, som ledigförklaras gemensamt med överlärarbefattning, gälla bestämmelserna i § 8 b mom. 3 första och andra styckena. Bestämmelserna i § 19 mom. 1—3 om tjänstens erforderlighet, om ansökningstid och ansökningshandlingar m. m. skola gälla även ifrågasvarande tjänster.

Då skolrådet till lärare skall förordna den, som skolöverstyrelsen utsett till överlärare, bliva bestämmelserna i 4—6 och nuvarande 8—10 mom., enligt förslaget 7—9 mom., om återkallelse av ansökan, upprättande av förslag till lärartjänst och befordringsgrunder icke tillämpliga. Sökande av överlärarbefattning bör äga att återkalla sin ansökan när som helst, innan skolöverstyrelsen fattat beslut om förordnande å befattningen. Vidare bör hinder ej föreligga att samtidigt söka flera överlärarbefattningar och de därmed förenade ordinarie lärartjänsterna i olika distrikt. Däremot bör den, som söker en lärartjänst, varmed överlärarbefattning icke är förenad, icke samtidigt kunna söka en överlärarbefattning.

Skolrådets möjlighet att med stöd av nuvarande § 19 mom. 12 (jämför § 21 mom. 2) förelägga sökande av överläraryrke undervisningsprov bör icke vidare äga tillämpning, då överlärare enligt förslaget skola tillsättas av skolöverstyrelsen.

§ 19 mom. 11 i dess nuvarande lydelse angående överlärares skyldighet att närvara vid skolrådets behandling av fråga om upprättande av förslag till lärartjänst föreslås upphävt, då en sådan skyldighet föreligger redan enligt nuvarande § 8 mom. 7 och § 8 b mom. 5 enligt förslaget. I samband härmed har § 19 mom. 12 erhållit beteckningen § 19 mom. 10.

§ 21 mom. 2, som avhandlar tillsättande av folkskollärartjänst förenad med ledig överläraryrke, har, då till lärare skall förordnas den, som skolöverstyrelsen utsett till överlärare, kunnat ersättas med en hänvisning till § 8 b mom. 3.

I § 29 mom. 7 och § 40 mom. 3, ha orden kommunal folkskolinspektör och överlärare utbytt mot distriktsöverlärare. Bestämmelserna bliva emellertid enligt § 8 c även tillämpliga å inspektör och annan överlärare.

§ 39 mom. 1. Befogenheten att förvara förteckning över skolpliktiga barn har utsträckts att gälla distriktsöverlärare.

§ 44 mom. 6 föreslås upphävt, då stadgandet, som endast innehåller en hänvisning till instruktionerna för kommunala folkskolinspektörer och överlärare, icke erfordras och skulle behöva ändras att avse distriktsöverlärare, om det bibehölles. I samband härmed har § 44 mom. 7 erhållit beteckningen § 44 mom. 6.

Däremot ha de sakkunniga icke ansett, att någon ändring för närvarande erfordras beträffande § 63 angående anmälan från prästerskapet till bland annat kommunal folkskolinspektör eller § 66 i fråga om överlärares skyldighet att lämna undervisningsstatistik.

Kungörelse angående arvode m. m. åt distriktsöverlärare och skolsekreterare samt statsbidrag till sådant arvode.

Enligt gällande kungörelse av den 12 juni 1936 (nr 307) angående statsbidrag till arvoden åt överlärare vid folk- och småskolor utgår statsbidrag efter Kungl. Maj:ts prövning i varje särskilt fall. De sakkunnigas förslag till kungörelse åter är avsett att giva generella regler beträffande distriktsöverlärares och skolsekreterares rätt till minimiarvode och skoldistriktens rätt till statsbidrag härför. På grund härav har gällande kungörelses uppställning, vari bl. a. statsbidragets storlek behandlas redan i § 1, måst frångås. I stället har valts samma disposition, som tillämpats exempelvis i kungörelserna angående statsbidrag för undervisning i slöjd och hushållsgöromål (1920: 572 och 573 med ändringar).

I 1 § anges sålunda, vilka befattningshavare kungörelsen gäller, medan 2 § reglerar storleken av distriktsöverlärarnas minimiarvoden. Har antalet avdelningar i ett distrikt nedgått till mindre än tio, bibehåller överläraren

rätten till arvode av lägst 600 kronor så länge förordnandet varar och även då han erhåller förnyat förordnande. Med anledning härav bör skolöverstyrelsen ej meddela nytt förordnande, om antalet avdelningar sjunkit avsevärt under tio och någon större höjning ej är att förvänta inom de närmaste åren. Skulle antalet avdelningar i ett skoldistrikt hastigt undergå en mera betydande ökning, bör Kungl. Maj:t kunna föreskriva, att arvode och statsbidrag omedelbart skall utgå efter det ökade antalet avdelningar utan att tidpunkten för förordnandets utgång avvaktas.

Det bör vidare observeras, att 2 § 2 mom. andra stycket är avfattat så, att om skoldistrikt tillerkänt distriktsöverlärare högre arvode än minimiarvodet, distriktet icke äger göra avdrag därpå under överlärarens semester.

De sakkunniga förutsätta, att skoldistriktet, liksom hittills skett, av kommunala medel ersätta kostnaderna för överlärarnas resor i tjänsten inom eller eventuellt utom skoldistriktet.

I 3 § ha intagits allmänna föreskrifter angående distriktsöverlärarens undervisningsskyldighet, som Kungl. Maj:t utfärdar i enlighet med § 8 b mom. 5 folkskolestadgan. Ökas eller minskas antalet avdelningar i skoldistrikt med överlärare, bör statens folkskolinspektör anmäla detta till skolöverstyrelsen, så snart ändringen är av sådan betydelse, att den bör föranleda höjning eller sänkning av överlärarens undervisningsskyldighet. Skolöverstyrelsen bör utfärda direktiv för inspektörerna i detta hänseende.

De sakkunniga ha föreslagit ett tillägg till folkskolans avlöningsreglemente 19 § enligt vilket överlärare, därest Kungl. Maj:t därom lämnar föreskrift, i stället för ferier skall åtnjuta semester och oavkortad lön under tjänstledighet på grund av sjukdom eller tvångsvis anordnad läkarundersökning. I 4 och 5 §§ av förevarande kungörelse lämnas sådana föreskrifter beträffande distriktsöverlärare av samma innehåll som för rektorer vid högre kommunala skolor. Detta innebär, att bestämmelserna om avlöning under ferier i 18 § och 19 § första stycket i avlöningsreglementet icke bliva tillämpliga å distriktsöverlärare. Däremot gälla sistnämnda stadganden alltså för annan överlärare. Föreskrifterna äro i huvudsak avfattade i överensstämmelse med vad som gäller för rektorer vid allmänna läroverk och högre kommunala skolor.

Bestämmelserna om statsbidrag ha sammanförts under § 7. Såsom förutsettning för statsbidrag har stadgats, att villkoren i kungörelsen samt föreskrifterna i folkskolestadgan beträffande distriktsöverlärare och skolsekreterare uppfyllts. Iakttagas ej dessa, riskerar sålunda skoldistriktet att icke erhålla statsbidrag för överlärare- eller skolsekreterararvodet. Även statsbidraget till folkskolans lärarlöner kan emellertid indragas, därest överlärarens tjänstgöring ej motsvarar den för honom fastställda (kungörelsen 1937: 999 § 5 e). De sakkunniga utgå ifrån, att statsbidraget till distriktets lärarlöner kan indragas, om distriktet åsidosätter sin skyldighet att anställa distriktsöverlärare.

Vissa *övergångsbestämmelser* ha blivit nödvändiga för att reglera arvode

och statsbidrag till överlärare, som ha förordnande eller fastare anställning vid kungörelsens ikraftträdande. Statsbidrag bör i fortsättningen endast kunna utgå till en överlärare i varje distrikt. Vidare har bland övergångsbestämmelserna intagits en föreskrift, att kungörelsens bestämmelser om distriktsoverlärare även skola gälla för kommunal folkskolinspektör, vilkens befattning är förenad med folkskollärartjänst (se övergångsstadgande till § 8 a folkskolestadgan).

Utöver de nu föreslagna författningsändringarna erfordras ändringar i den för Stockholms stad gällande folkskolestadgan och i kungörelsen den 21 november 1930 (nr 421) rörande tillämpning i vissa kommuner av förnyade stadgan den 26 september 1921 (nr 604) angående folkundervisningen i riket med flera författningar.

Kostnadsberäkningar.

För närvarande ha 13 skoldistrikt helt kommunalt avlönade folkskolinpektörer. Enligt de sakkunnigas förslag skulle statsbidrag icke utgå för dessa inspektörers löner liksom icke heller för överlärararvoden i distrikt med sådana inspektörer.

Till övriga distrikt med minst tio läraravdelningar skulle statsbidrag utgå med hälften av det för distriktsöverläraren i distriktet gällande minimiarvudet. Kostnaderna härför beräknas till i runt tal till 360 000 kronor, på sätt framgår av följande uppställning.

Antal avdelningar	Antal distrikt	Statsbidrag kronor	Summa kronor
10—14.....	286	300	85 800
15—19.....	128	450	57 600
20—24.....	88	600	52 800
25—29.....	34	750	25 500
30—39.....	63	900	56 700
40—49.....	23	1 050	24 150
50—59.....	19	1 200	22 800
60—74.....	16	1 350	21 600
75—	8	1 500	12 000
Summa	665		358 950

Vid ledighet å nämnda 665 överlärarbefattningar skola enligt de sakkunnigas förslag vikarier förordnas, dock icke vid ledighet av högst några få dagar och som regel icke vid överlärares semester i distrikt med mindre än 20 avdelningar. Vikarierna skulle erhålla arvoden motsvarande minst tre fjärdedelar av överlärarnas minimiarvoden, och statsbidrag skulle utgå med hälften av vikariearvudet. Statens kostnader för dessa vikarier minskat med besparingarna å överlärararvodena vid vakanser och tjänstledigheter torde kunna uppskattas till 25 000 kronor.

För närvarande ha ett 70-tal distrikt med mindre än tio avdelningar överlärare, vilka övergångsvis skulle kvarstå. För dem utgå statsbidrag enligt av Kungl. Maj:t redan fastställda belopp med sammanlagt i runt tal 10 000 kronor. De skola icke ha lägre arvode än minimiarvudet till skolsekreterare i lika stora distrikt. En höjning av arvudet och statsbidraget måste ske i vissa fall, vilket dock icke torde avsevärt höja kostnaderna. Dessa torde kunna uppskattas till 10 000 kronor.

För skolsekreterare i skoldistrikt med mindre än tio läraravdelningar skulle statsbidrag utgå med 20 kronor för läraravdelning och år. Antalet dylika

distrikt uppgår till omkring 1 780 med sammanlagt i runt tal 8 000 avdelningar. Utgår man från att skolsekreterare med tiden anställas i distrikt omfattande ungefär 3 000 avdelningar, skulle kostnaden uppgå till $(3\,000 \times 20 =) 60\,000$ kronor.

Sedan reformen slutligen genomförts och överlärarinstitutionen i distrikt med mindre än tio avdelningar avvecklats, torde statsverkets sammanlagda kostnader för arvoden till överlärare och skolsekreterare alltså kunna uppskattas till omkring $(360\,000 + 25\,000 + 60\,000 =) 445\,000$ kronor.

Statsbidrag för överlärare hade vid slutet av budgetåret 1943/44 beviljats till ett sammanlagt belopp av i runt tal 180 000 kronor. Ökningen för varje budgetår har hittills utgjort 6 000 à 7 000 kronor. Då överlärarinstitutionen alltjämt är under utveckling, torde — oavsett om de sakkunnigas förslag bifalles — kostnaderna alltjämt komma att stegas. Ökningen torde lågt räknat kunna uppskattas till 35 000 kronor under de närmaste åren. De sakkunnigas förslag torde därför kunna antagas för närvarande medföra en kostnadsökning för statsverket av i runt tal $(445\,000 - 180\,000 - 35\,000 =) 230\,000$ kronor.

Därtill komma statsverkets kostnader för höjda pensioner till överlärare. Dessa kunna dock knappast uppskattas till något visst belopp för år, men torde bli relativt obetydliga.

Vidare bör observeras, att staten svarar för kostnaderna för lärare, som undervisa de veckolimmar, varmed överlärarens undervisningsskyldighet ned-satts. Detta gäller vare sig statsbidrag utgår för överlärararvodet eller icke. Kostnaderna för nämnda lärare äro svåra att beräkna. De nuvarande kostnaderna torde dock approximativt kunna uppskattas till 450 000 kronor. Genom de sakkunnigas förslag om inrättande av ytterligare överlärarbefattningar, företrädesvis i mindre distrikt, och viss minskning av överlärarnas undervisningsskyldighet inträder en kostnadsökning, som torde röra sig om omkring 340 000 kronor. Tillhoppa skulle sålunda dessa kostnader uppgå till omkring 790 000 kronor.

Under de närmaste åren efter reformens ikraftträdande, som föreslås ske den 1 juli 1945, kommer emellertid kostnadsökningen både för arvoden och i anledning av minskad undervisningsskyldighet för överlärarna att bli avsevärt lägre. Då rekvisitionerna av statsbidrag ske i efterskott, torde någon ökning icke ske för budgetåret 1945/46 utöver den, som kan inträffa enligt gällande statsbidragsbestämmelser. Enligt förslaget skulle överlärare successivt anställas i samtliga distrikt med minst tio avdelningar under tiden 1 juli 1945—30 juni 1948, där ej skolöverstyrelsen medger ytterligare anstånd. Från och med den 1 juli 1945 skulle emellertid arvodena och i samband därmed statsbidragen för redan inrättade överlärartjänster i distrikt med minst tio avdelningar höjas, därest de nu underskrida de sakkunnigas förslag till minimiarvoden. Skolsekreterare torde först efter några år anställas i något större antal distrikt.

Förslag

till

Kungl. Maj:ts kungörelse om ändring i vissa delar av förnyade stadgan den 26 september 1921 (nr 604) angående folkundervisningen i riket.

Kungl. Maj:t har funnit gott förordna, att förnyade stadgan den 26 september 1921 (nr 604) angående folkundervisningen i riket skall sålunda ändras, att *dels* åtta nya paragrafer införas betecknade 8 a, 8 b, 8 c, 8 d, 8 e, 8 f, 8 g och 8 h och av nedan angivna lydelse, *dels* § 8, § 14 mom. 2, § 19 mom. 11, § 21 mom. 2, § 29 mom. 7, § 39 mom. 1 och § 40 mom. 3 erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives, *dels* § 19 mom. 5 sista stycket och mom. 7 samt § 44 mom. 6 upphöra att gälla och *dels* § 19 mom. 8—10 och 12 betecknas § 19 mom. 7—10 och § 44 mom. 7 betecknas § 44 mom. 6.

§ 8.

Skolrådet skall hava sorgfällig vård om distriktets skolor, noggrant iakttaga gällande författningar angående folkundervisningen och eljest meddelade föreskrifter samt vaka däröver, att lärarna fullgöra vad deras viktiga kall av dem kräver och att barnen flitigt begagna det tillfälle till undervisning, som blivit dem berett.

Till skolväsendets främjande skall skolrådet befordra ett gott samarbete mellan skolråd, lärare och målsmän samt tillse, att de betingelser äro för handen, som krävas för ett framgångsrikt utövande av lärarkallet. Skolrådet skall låta sig särskilt angeläget vara, att trygghet beredes ensamt boende lärarinna.

§ 8 a.

Skolrådet biträdes av följande befattningshavare på sätt i denna stadga föreskrives.

1) *Distriktsöverlärare* skall, såvitt ej annat följer av vad under 2) här nedan stadgas, finnas i skoldistrikt med minst tio läraravdelningar. Har antalet läraravdelningar i skoldistrikt från lägre antal stigit till minst tio, äger dock skolöverstyrelsen besluta, att befattning som distriktsöverlärare tillsvidare icke skall inrättas.

I skoldistrikt med mindre än tio läraravdelningar må distriktsöverlärare icke finnas. Nedgår antalet läraravdelningar i skoldistrikt från minst tio till

mindre än tio, äger dock redan förordnad distriktsöverlärare rätt att kvarstå i tjänst, tills tiden för hans förordnande utgår, samt att mottaga fortsatta förordnanden i distriktet.

I varje skoldistrikt må finnas endast en distriktsöverlärare, och äger distrikt, där distriktsöverlärare är anställd, icke anställa andra överlärare, om vilka i denna stadga är fråga.

Distriktsöverlärare skall tillika vara ordinarie folkskollärare i skoldistriktet.

2) Är skoldistrikts folkskoleväsen av större omfattning, äger distriktet i stället för distriktsöverlärare anställa *kommunal folkskolinspektör*. Om så erfordras, äger distrikt med sådan inspektör jämväl anställa en eller flera *överlärare*.

Inspektörsbefattningen må icke vara förenad med lärartjänst vid folkskoleväsendet.

3) *Skolsekreterare* må finnas i skoldistrikt, som ej har distriktsöverlärare eller inspektör. I varje distrikt må finnas endast en skolsekreterare. Härtill må utses lärare inom distriktet, lärare eller överlärare i närliggande distrikt eller pensionerad lärare.

4) *Tillsyningslärare* må finnas vid skola, där två eller flera lärare tjänstgöra.

Övergångsstadganden.

a) Om kommunal folkskolinspektörsbefattning den 1 juli 1936 var förenad med folkskollärartjänst, må tjänsteföreningen äga bestånd, så länge den dåvarande befattningshavaren kvarstår i tjänsten.

b) Skoldistrikt med minst tio läraravdelningar, som den 1 juli 1945 icke har överlärare eller kommunal folkskolinspektör, äger rätt till anstånd med att anställa distriktsöverlärare eller inspektör intill den 1 juli 1948. Där så anses erforderligt, må skolöverstyrelsen medgiva dylikt distrikt ytterligare anstånd i detta hänseende. Innan distriktsöverlärare eller inspektör anställts, äger distriktet icke återbesätta ordinarie folkskollärartjänst annat än efter medgivande av skolöverstyrelsen.

c) Har skoldistrikt den 1 juli 1945 flera överlärare men icke kommunal folkskolinspektör, äga överlärarna rätt att kvarstå i tjänst, tills tiden för deras anställning eller förordnande utgår, samt att mottaga fortsatta förordnanden i distriktet.

Samma rätt att kvarstå i tjänst skall tillkomma *dels* överlärare i skoldistrikt, som vid höstterminens början år 1945 har mindre än tio läraravdelningar, *dels ock* överlärare, som den 1 juli 1945 tillika är extra ordinarie folkskollärare i det skoldistrikt, där han är överlärare.

§ 8 b.

1. Distriktsöverlärare skall närmast under skolorådet vara ledare av distriktets folkskoleväsen.

Distriktsöverlärare förordnas av skolöverstyrelsen på sex år, därest icke särskilda förhållanden föranleda, att förordnandet meddelas för kortare tid.

Övergångsstadganden. Har skoldistrikt utan kommunal folkskolinspektör den 1 juli 1945 flera överlärare, av vilka ingen är ledare av distriktets skolor, skall skolöverstyrelsen förordna en av överlärarna till distriktsöverlärare.

Ikraftträdandet av denna kungörelse skall icke föranleda, att redan meddelat förordnande eller beslut om fastare anställning för överlärare upphör att gälla.

2. Skall ny distriktsöverlärare förordnas, åligger det skolrådet att, där ej annat följer av mom. 3, så snart ske kan låta kungöra ledigheten minst en gång i den tidning, vari officiella meddelanden införas. Lönevillkor och andra bestämmelser för befattningen skola därvid angivas.

Ansökning skall ske inom tid och på sätt, som föreskrives för ordinarie lärartjänst.

Omedelbart efter ansökningstidens utgång skall skolrådet sända ansökningshandlingarna jämte eget yttrande till skolöverstyrelsen. I yttrandet äger skolrådet angiva, vilken eller vilka av de sökande som enligt skolrådets mening böra i första hand komma i fråga till förordnandet.

Bland de sökande skall förordnas den, som anses lämpligast för befattningen med hänsyn till insikter, erfarenhet och de övriga egenskaper, vilka företrädesvis erfordras för ett framgångsrikt utövande av ledningen och tillsynen av arbetet i folkskolan.

Om endast en eller två sökande anmält sig, må skolrådet kunna ånyo ledigförklara befattningen. Finner skolöverstyrelsen, att ingen av de sökande är lämplig för befattningen, skall denna ånyo kungöras ledig.

3. Är ordinarie folkskollärartjänst i skoldistriktet ledig samtidigt med distriktsöverlärarbefattningen, skall sistnämnda befattning ledigförklaras gemensamt med lärartjänsten. Sökande till överlärarbefattningen skall för att komma i fråga till densamma jämväl söka lärartjänsten, såvida han icke är ordinarie folkskollärare i distriktet. Sedan förordnandet av distriktsöverlärare vunnit laga kraft, åligger det skolrådet att, därest icke till överlärare utsetts ordinarie folkskollärare i distriktet, förordna överläraren till innehavare av den ledigförklarade lärartjänsten. Nämnda beslut må icke överklagas.

Har till överlärare utsetts ordinarie folkskollärare i skoldistriktet, bör skolrådet, där förhållandena så påkalla, i härför föreskriven ordning förflytta honom till den gemensamt med överlärarbefattningen ledigförklarade lärartjänsten. Därest läraren icke förflyttas till sistnämnda lärartjänst, skall det beträffande denna tjänst påbörjade tillsättningsförfarandet likväl förfalla och med tjänsten förfaras på sätt i § 19 mom. 1 stadgas.

Där ordinarie folkskollärartjänst i skoldistriktet icke är ledig samtidigt med distriktsöverlärarbefattningen, må skolöverstyrelsen, efter ansökning av distriktet, kunna bestämma, att någon av distriktets ordinarie folkskollärare

skall utses till distriktsöverlärare. Befattningen skall i så fall icke kungöras ledig, utan skall skolrådet lämna samtliga ordinarie folkskollärare i distriktet tillfälle att giva tillkänna, huruvida de önska ifrågakomma till förordnandet, samt att till skolrådet inlämna nödiga handlingar. Härefter förfäres på sätt i 2 mom. föreskrives.

4. Senast sex månader före utgången av distriktsöverlärarens förordnande skall skolrådet till skolöverstyrelsen inkomma med förslag, huruvida förordnandet bör förlängas eller kungöras ledigt, varefter överstyrelsen beslutar i detta hänseende.

5. Distriktsöverlärare skall å sin lärartjänst undervisa det antal veckotimmar, som skolöverstyrelsen, efter av Kungl. Maj:t givna föreskrifter, bestämmer.

Distriktsöverlärare skall vara tillstädes vid skolrådets sammanträden och därvid äga deltaga i överläggningarna men ej i besluten, med rätt för honom att få sin uttalade mening antecknad i protokollet. Han skall enligt skolrådets närmare bestämmande föredraga ärenden angående lärares tjänstgöringsbetyg och därvid föreslå betyg ävensom vara sekreterare i betygsnämnden, där sådan beslutats.

Skolrådet skall angiva distriktsöverlärarens skyldigheter i särskild instruktion, som för att bli gällande skall fastställas av skolöverstyrelsen.

6. Då distriktsöverlärare gör sig skyldig till fel eller försummelse i tjänsten eller då eljest åtgärder av disciplinär natur mot sådan befattningshavare finnas påkallade, förfäres på sätt om ordinarie folkskollärare i sådant avseende är stadgat.

7. Vikarie å distriktsöverlärarbefattning förordnas av skolrådet.

Då sådan befattning är vakant, eller då innehavaren icke uppehåller befattningen, skall vikarie förordnas, såvida icke skolrådet på grund av ledighetens begränsande omfattning finner behov härav ej föreligga. I skoldistrikt med mindre än tjugi läraravdelningar skall det dock åligga skolrådet att under överlärarens semester förordna vikarie, allenast om och i den mån skolöverstyrelsen därom lämnat föreskrift.

§ 8 c.

Vad i denna stadga föreskrives om distriktsöverlärare, skall i tillämpliga delar gälla kommunal folkskolinspektör och annan överlärare, där ej i det följande eller eljest annat stadgas.

Har inspektör innehaft förordnande i ett skoldistrikt under minst tre år i följd, må skolöverstyrelsen, efter framställning av skoldistriktet, meddela honom förordnande med fastare anställning i distriktet än i § 8 b mom. 1 stadgas. Skoldistrikt äger besluta om inspektörs avgång. Närmare föreskrifter härom skola intagas i den för inspektören gällande instruktionen.

Annan överlärare än distriktsöverlärare skall icke vara ledare av skoldistriktets skolor. Det skall icke åligga honom att deltaga i skolrådets sammanträden, att föredraga ärenden angående lärares tjänstgöringsbetyg eller att vara sekreterare i betygsnämnd, såvida icke bestämmelser därom intagits i överlärarens instruktion.

Skolrådet är icke skyldigt förordna vikarie för sådan överlärare.

Dylik överlärare äger vid skolrådets sammanträden representera lärarna på sätt i § 8 g mom. 1 stadgas.

§ 8 d.

Skolsekreterare förordnas av skolrådet tills vidare eller på viss tid.

Skolsekreterare skall biträda skolrådet med att upprätta avlöningslistor och rekvisitioner av statsbidrag för lärarlöner, skolskjutsar, skolbarnsbespisning m. m., att uppgöra undervisningsstatistik, att lämna av statliga myndigheter begärda uppgifter samt att förbereda och uppsätta framställningar till statliga myndigheter. I övrigt skall skolsekreterare fullgöra de administrativa och social-pedagogiska uppgifter, varom skolrådet med honom avtalat.

§ 8 e.

Tillsyningslärare utses av skolrådet bland lärarna i den skola, där tjänstgöringen skall äga rum.

Tillsyningslärare skall hava tillsyn över den dagliga ordningen i skolan samt fullgöra de uppgifter i fråga om skolarbetets yttre anordning, som skolrådet bestämmer. Han skall vara underställd distriktsöverläraren, där sådan finnes. Hans åligganden böra angivas i distriktets reglemente och ordningsstadga.

§ 8 f.

1. På kallelse av skolrådets ordförande skola en gång varje läsår skolrådet, distriktsöverläraren, där sådan finnes, och de vid distriktets folkskoleväsen anställda lärarna sammanträda för att överlägga om frågor angående folkskoleväsendet inom distriktet.

Där på grund av lärarnas stora antal eller distriktets utsträckning ett för hela distriktet gemensamt sammanträde icke lämpligen kan hållas, ankommer det på skolrådet antingen att anordna flera särskilda sammanträden med olika avdelningar av lärare eller ock att överlägga med av lärarna utsedda ombud. Såväl ombudens antal som sättet, varpå de skola utses, bestämmas i det för distriktet fastställda reglementet.

2. Därjämte äger distriktsöverläraren, där sådan finnes, eller eljest skolrådets ordförande att, då så anses erforderligt, sammankalla lärarna eller vissa av dem till överläggningar rörande undervisning, ordning och tukt.

§ 8 g.

1. Förutom distriktsöverläraren och den eller de lärare, som må vara valda till ledamöter i skolrådet, äger ytterligare en av distriktets lärare vara tillstädes vid skolrådets sammanträden. Han äger därvid deltaga i överläggningarna men ej i besluten, med rätt för honom att få sin uttalade mening antecknad i protokollet. Han må dock ej deltaga i behandling av frågor, som omförmälas i §§ 8 h, 32 och 33.

Finnas inom skoldistrikt två eller flera vid folkskoleväsendet anställda lärare, som ej äro valda till ledamöter i skolrådet, äga dessa att för ovannäm-

da ändamål bland sig för en tid av fyra kalenderår utse en representant jämte en suppleant för denne. Val av en sådan representant och suppleant sker med slutna sedlar vid sammanträde med lärarpersonalen inom skoldistriktet på kallelse av den i tjänsten äldste läraren och under ledning av den ordförande, som personalen själv utser för tillfället. Vid lika antal röster skilje lotten. Avgår representant under den för honom bestämda tiden, anställes ersättningsval, och bör den sålunda valde tjänstgöra under den tid, som återstår för den avgångne. Protokoll om valet tillställs skolrådets ordförande, vilken det åligger att till skolrådets sammanträden kalla lärare, som, enligt vad ovan är sagt, har rätt att vara tillstädes vid dessa sammanträden. Suppleant vare obetaget att närvara vid skolrådets sammanträden, ändock att ordinarie representant är tillstädes. Vid utgången av den tid, för vilken representant blivit vald, eller då av annan anledning sådant val bör äga rum, skall skolrådets ordförande lämna underrättelse härom åt den i tjänsten äldste läraren inom skoldistriktet.

2. Där särskild skolläkare är anställd, äger denne att vid handläggning av ärenden rörande hälsovård, sexualhygien och fysisk fostran närvara vid skolrådets sammanträden och därvid deltaga i överläggningarna men ej i besluten, med rätt för honom att få sin uttalade mening antecknad i protokollet.

§ 8 h.

1. Åt lärare skall, där ej annat framgår av mom. 4, inom femton dagar efter det skriftlig begäran därom hos skolrådet framställts, enligt av skolöverstyrelsen fastställt formulär utfärdas tjänstgöringsbetyg, avseende tiden från och med den dag läraren tillträtt tjänsten eller, därest betyg redan förut blivit för tjänstgöring inom skoldistriktet för honom utfärdat, den tid han därefter tjänstgjort.

2. Tjänstgöringsbetyget skall innehålla dels uppgift om anställningens art och tjänstgöringstiden samt om åtnjuten tjänstledighet och anledningen därtill, dels ock vitsord över lärarens ådagalagda undervisningsskicklighet, nit, sätt att behandla lärjungarna samt förmåga att bland dem upprätthålla ordning ävensom över hansandel. Betyg, som avser allenast tid, under vilken läraren icke uppehållit sin tjänst, må dock endast innehålla uppgift om anställningens art samt om åtnjuten tjänstledighet och anledningen därtill.

Följande betygsuttryck skola användas: i fråga om undervisningsskicklighet, nit, sätt att behandla lärjungarna samt förmåga att bland dem upprätthålla ordning: utmärkt, mycket berömvärd, berömvärd, nöjaktig, mindre nöjaktig samt i fråga omandel: hedrande, mindre hedrande.

3. Tjänstgöringsbetyg skall utfärdas av skolrådet eller, därest skolrådet därom beslutat, av en betygsnämnd, bestående av skolrådets ordförande och minst två av skolrådet inom sig utsedda ledamöter, ägande dock kyrkorådets ordförande, ändock att han icke är ledamot av betygsnämnden, att i nämnden yttra sig och framställa förslag men ej att deltaga i besluten.

Av betygsnämnd utfärdat tjänstgöringsbetyg skall anmälas för skolrådet vid dess nästa sammanträde och därvid intagas i protokollet.

4. Åt icke-ordinarie lärare, som under ett läsår tjänstgjort inom skoldistriktet sammanlagt högst sextio dagar, må i stället för tjänstgöringsbetyg av skolrådets ordförande eller distriktsöverlärare kunna utfärdas intyg angående arten och omfattningen av lärarens tjänstgöring.

§ 14.

2. I skoldistrikt, där arbetsordning icke lämpligen kan upprättas på sätt, som i näst föregående moment sägs, skall skolrådet med ledning av ovan nämnda undervisningsplan fastställa de grunder, som skola tillämpas vid arbetsordningens upprättande. Förslag till arbetsordning uppgöres uti sådant fall av distriktsöverläraren i samråd med de lärare, skolrådet därtill utsett, och i skoldistrikt utan distriktsöverlärare av den eller de lärare, som av skolrådet erhållit detta uppdrag. Sådant förslag till arbetsordning skall fastställas av skolrådet eller, där skolrådet sådant bestämmer, av dess ordförande.

§ 19.

11. Vad i 4—10 mom. stadgas, äger icke tillämpning å lärartjänst, som kungöres ledig gemensamt med överlärarbefattning.

§ 21.

2. Om förfarandet vid tillsättande av folkskollärartjänst, som kungjorts ledig gemensamt med överlärarbefattning, stadgas i § 8 b mom. 3.

§ 29.

7. För övrigt ställe han sig till noggrann efterrättelse vad honom enligt denna stadga och det för skolan gällande reglemente åligger, vad skolrådet honom med hänsyn till hans befattning lagligen föreskriver samt vad distriktsöverlärare, i enlighet med fastställd instruktion, bestämmer med avseende på undervisning, ordning och tukt inom skolan.

§ 39.

1. Uti den i § 36 omförmälda förteckning, som bör förvaras hos skolrådets ordförande eller distriktsöverläraren, skall för varje barn anmärkas, huru det blivit sörjt för dess undervisning antingen genom intagning i någon av distriktets skolor eller på annat sätt.

§ 40.

3. Skolpliktigt barn, som efter inflyttning tillhör skoldistriktet, skall så snart ske kan, anmälas till intagning i skolan; och skall det inställa sig till skolgång på tid, som skolrådets ordförande eller distriktsöverläraren, där sådan finnes, bestämmer.

Denna kungörelse träder i kraft den 1 juli 1945.

Förslag

till

Kungl. Maj:ts kungörelse angående arvode m. m. åt folkskolans distriktsöverlärare och skolsekreterare samt statsbidrag till sådant arvode.

1 §.

Denna kungörelse äger tillämpning å distriktsöverlärare och skolsekreterare.

2 §.

1 mom. Utöver avlöning såsom lärare skall distriktsöverlärare uppbära *överlärararvode* med lägst följande belopp.

Antal läraravdelningar i skoldistriktet	Årligt arvode kronor
högst 14	600
15—19	900
20—24	1 200
25—29	1 500
30—39	1 800
40—49	2 100
50—59	2 400
60—74	2 700
lägst 75	3 000

Arvodets lägsta belopp bestämmes med hänsyn till medeltalet läraravdelningar vid ingången av höstterminen under tre år närmast före överlärarförordnandets början. Härvid skall hänsyn ej tagas till brutna tal. Nämnda belopp skall, där ej Kungl. Maj:t annorlunda beslutar, gälla under hela den tid, för vilken förordnandet meddelats. Skoldistriktet är oförhindrat att när som helst under samma tid tillerkänna överläraren ett högre arvode.

2 mom. Har distriktsöverlärare att vidkännas A- eller B-avdrag å sin lön såsom lärare, skall han jämväl vidkännas avdrag å överlärararvodet med en fjärdedel respektive hälften av det belopp, varmed arvodet enligt 1 mom. lägst skall utgå. Vid C-avdrag å lärarlönen skall avdrag å överlärararvodet ske med hela nämnda belopp.

Har skoldistrikt tillerkänt distriktsöverlärare högre arvode än det, som enligt 1 mom. lägst skall utgå, äger distriktet bestämma, om och i vad mån vid tjänstledighet avdrag skall ske å det överskjutande beloppet.

3 mom. Där det åligger skoldistrikt att anställa vikarie å distriktsöverlärarbefattning, skall vikarie för den tid, som han uppehåller befattningen, uppbära arvode med minst tre fjärdedelar av det för befattningen gällande lägsta arvodet.

3 §.

Skolöverstyrelsen skall fastställa distriktsöverlärarens undervisningsskyldighet till ett bestämt antal veckotimmar inom de gränser, som framgå av följande uppställning.

Antal läraravdelningar i skoldistriktet	Antal veckotimmar under- visningsskyldighet
högst 9	26—28
10—19	18—26
20—29	12—20
30—39	8—16
40—49	6—10
lägst 50	5

Undervisar överläraren i hjälpklass, må överstyrelsen reducera timtalet i samma förhållande, som gäller för övriga hjälpklasslärare, dock till lägst 5 veckotimmar. Härvid må de i uppställningen angivna intervallerna underskridas.

Skoldistriktet äger icke föreskriva, att överläraren skall undervisa flera eller färre veckotimmar än sålunda fastställts.

4 §.

1 mom. Distriktsöverlärare äger i stället för ferier årligen åtnjuta semester under 45 dagar.

Semester beräknas för kalenderår och beviljas av skolstyrelsen å tid, som styrelsen prövar lämplig med hänsyn till göromålens behöriga gång. Semester må dock endast beviljas under tid, då överläraren icke har att fullgöra undervisning.

2 mom. Därest distriktsöverlärare tillträder eller skall frånträda sin befattning vid annan tidpunkt än vid utgången av kalenderår, beräknas hans semester i förhållande till den del av året, under vilken befattningen innehaves. Uppstår vid dylik beräkning brutet tal, avrundas semestern till närmast högre dagantal.

3 mom. Såvitt ej skolöverstyrelsen finner skäl annat medgiva, må distriktsöverlärare, vilken vid kalenderårs ingång sedan mer än sex månader åtnjuter tjänstledighet av anledning, som omförmäles i 16 § punkterna 6—10 folkskolans avlöningsreglemente, icke komma i åtnjutande av semester för det året, förrän han under sammanlagt minst 90 dagar bestritt sin egen eller annan tjänst i det statsunderstödda kommunala undervisningsväsendet eller bestritt statlig tjänst eller fullgjort uppdrag för statens räkning.

5 §.

1 mom. Vid tjänstledighet på grund av sjukdom eller tvångsvis anordnad läkarundersökning, varom förmäles i 16 § punkterna 6 och 7 folkskolans avlöningsreglemente, skall distriktsöverlärare äga uppbära oavkortad lön under högst tio dagar av ett och samma kalenderår. För tid därutöver skall han vidkännas A-avdrag; vid tjänstledighet på grund av tvångsvis anordnad läkarundersökning dock endast i den mån ej annat särskilt stadgas.

2 mom. Såvitt ej skolöverstyrelsen finner skäl annat medgiva, må distriktsöverlärare, som vid kalenderårs ingång sedan mera än sex månader åtnjuter tjänstledighet av anledning, som i 16 § punkterna 6—8 folkskolans avlöningsreglemente sägs, vid ledighet på grund av sjukdom under det året icke komma i åtnjutande av oavkortad lön, förrän han under sammanlagt minst 90 dagar bestritt sin egen eller annan tjänst i det statsunderstödda kommunala undervisningsväsendet eller bestritt statlig tjänst eller fullgjort uppdrag för statens räkning.

6 §.

Till skolsekreterare skall utgå arvode med lägst 40 kronor för läraravdelning och år.

7 §.

För arvode till distriktsöverlärare och vikarie å sådan befattning, som det åligger skoldistrikt att anställa, samt till skolsekreterare utgår statsbidrag under förutsättning, att de i denna kungörelse och i folkskolestadgan beträffande överlärare och skolsekreterare meddelade föreskrifterna iakttagits.

Statsbidraget skall utgöra hälften av det lägsta belopp, som skoldistriktet enligt kungörelsen har att utgiva i arvode.

Statsbidraget rekvideras enligt av skolöverstyrelsen meddelade anvisningar i samband med rekvisition av statsbidrag till avlöning åt lärare vid folk- och småskolor inom distriktet.

Denna kungörelse träder i kraft den 1 juli 1945, från och med vilken dag kungörelsen den 12 juni 1936 (nr 307) angående statsbidrag till arvoden åt överlärare vid folk- och småskolor upphör att gälla.

Övergångsbestämmelser.

1. Har skoldistrikt den 1 juli 1945 överlärare såsom ledare av distriktets skolor och uppgår antalet avdelningar i distriktet vid början av höstterminen 1945 till minst tio, skall överlärararvodets lägsta belopp bestämmas med hänsyn till medeltalet läraravdelningar vid ingången av höstterminen under åren 1942—1944. Härvid skall hänsyn ej tagas till brutna tal.

2. Har distriktsöverlärare fastare anställning på grund av övergångsstadgande till § 8 b mom. 1 folkskolestadgan, skall storleken av det belopp, varmed överlärararvodet lägst må utgå, omprövas vart sjätte år, räknat från den 1 juli 1945, såsom om överläraren då erhållit nytt förordnande.

3. Har skoldistrikt vid början av höstterminen 1945 mindre än tio läraravdelningar men likväl överlärare på grund av övergångsstadgande c till § 8 a folkskolestadgan, må arvudet till honom icke understiga 40 kronor för läraravdelning och år. Statsbidrag skall utgå med av Kungl. Maj:t tidigare fastställt belopp, dock lägst med 20 kronor för läraravdelning och år.

4. Vad i denna kungörelse stadgas om distriktsöverlärare skall även gälla för kommunal folkskolinspektör, vilkens befattning är förenad med folkskol-lärartjänst.

Förslag

till

Kungl. Maj:ts kungörelse om ändrad lydelse av 19 § folkskolans avlöningsreglemente den 30 juni 1942 (nr 619).

Kungl. Maj:t har, med stöd av riksdagens beslut, funnit gott förordna, att 19 § folkskolans avlöningsreglemente skall hava följande ändrade lydelse.

19 §.

Där ej annat följer av vad i 10 § 1 mom., 17 och 18 §§ eller eljest särskilt stadgas, skall lärare under ferier åtnjuta oavkortad avlöning.

I den utsträckning Kungl. Maj:t bestämmer, skall lärare, som tillika är överlärare, i stället för ferier åtnjuta semester ävensom oavkortad lön under tjänstledighet på grund av sjukdom eller tvångsvis anordnad läkarundersökning.

Denna kungörelse träder i kraft den 1 juli 1945.

De sakkunnigas hemställan.

Under åberopande av vad 1941 års lärarlönesakkunniga i det föregående i skilda hänseenden anfört och föreslagit få de sakkunniga hemställa, att Kungl. Maj:t måtte

A. föreslå 1945 års riksdag

I. att godkänna de av de sakkunniga föreslagna grunderna för folkskolans kommunala skolläroorganisation m. m. samt för statsbidrag till arvodet åt distriktsöverlärare och skolsekreterare;

II. att godkänna i betänkandet framlagt förslag till ändring av folkskolans avlöningsreglemente;

B. vid bifall till vad under A I och A II hemställts i enlighet med i betänkandet framlagda förslag utfärda

kungörelse om ändring i vissa delar av förnyade stadgan den 26 september 1921 (nr 604) angående folkundervisningen i riket samt

kungörelse angående arvode m. m. åt folkskolans distriktsöverlärare och skolsekreterare samt statsbidrag till sådant arvode;

C. föranstalta om utredning angående särskilda pensionsförmåner till distriktsöverlärare.

Yttrande av Sveriges överlärarförbund.

Representanter: överlärarna Emil Wiklund, Ludvika, Gustav Einar Albin Fransson, Varberg, Karl Anders Regfors, Stockholm, och Gunnar Alex Ahlberg, Nacka.

Undertecknade representanter för Sveriges överlärarförbund ha beretts tillfälle att avgiva yttrande över av 1941 års lärarlönesakkunniga uppgjort förslag till reglering av anställnings- och avlöningsförhållandena för folkskolans överlärare, och få härmed vördsamt anföra följande:

De sakkunnigas förslag till reglering av överlärarnas anställnings- och avlöningsförhållanden betyder ett stort framsteg mot ordning och reda på ett område, som hittills i stort sett varit oreglerat av statliga bestämmelser. Den betydande utvidgning av institutionen, som de sakkunniga föreslå, är otvivelaktigt nödvändig, för att den lokala skolledningen skall vinna önskvärd fasthet och stadga. Undertecknade ge sitt fulla erkännande åt förslaget på denna punkt. Den kostnadsökning för det allmänna, som härigenom uppkommer, bör dock inte få utgöra något hinder för en rättvis lönesättning för överlärarna.

Överlärarna inta en ställning, som i många hänseenden är likartad med rektorernas vid läroverk och högre kommunala skolor. Med rektorerna vid de högre kommunala skolorna äro överlärarna direkt jämförliga med hänsyn till att båda kategorierna äro kommunala befattningshavare. Det är därför ägnat att förvåna, att de sakkunniga dragit upp väsentligt andra riktlinjer för överlärarnas avlöning och tjänsteställning än de, som varit normgivande vid de sakkunnigas tidigare ståndpunktstagande beträffande rektorerna vid de högre kommunala skolorna. Överlärarförbundet har i sina i historiken refererade skrivelser föreslagit, att överlärarna skulle inordnas i det statliga lönesystemet, och att överlärarlönen i anslutning härtill borde ligga 3—7 löneklasser över folkskollärarlönen. Detta förslag är principiellt fullt överensstämmande med de lönebestämmelser, som sedan 1 juli 1943 äro gällande för de kommunala mellanskolornas rektorer.

När de sakkunniga nu inte anse sig kunna tillämpa detta system på överlärarna, angives ett av huvudskälen härtill vara, att skillnaden mellan två på varandra följande löneklasser skulle bli alltför stor. Undertecknade ha svårt att inse, att ett nytt system just av denna anledning skulle vara nödvändigt för skolledarna vid folkskolan. Kungl. Maj:ts proposition rörande lönereglering för de högre kommunala skolornas lärare ger exempel på hur gruppindelningen också för dessa skolors rektorer ger besvärliga gränsfall,

som dock inte ansetts utgöra skäl nog att frångå ett ur många andra synpunkter fördelaktigt system i anknytning till löneklasserna. Några av dessa gränsfall må här anföras.

Exem- pel	Antal avdelningar			Rektorslön			A n m.
	Antal lär- jungar	Av- slutn.- klasser	Övriga klasser	Poäng	Utan rörl.	Med rörl.	
					tillägg		
1	<i>Högre folkskolor.</i>						För ett mertal av 14 lärjungar men lika antal avd. fördubblas arvodet.
	{ 99	4	—	7	495	648	
2	{ 113	4	—	8	990	1 296	Ett mertal av 8 lärjungar höjer en löne- klass.
	{ 148	6	—	11	990	1 296	
3	{ 156	6	—	12	1 485	1 945	<i>Kommunala mellanskolor.</i>
	{ 61	1	3	6·5	1 485	1 945	
4	{ 132	1	4	10·5	1 485	1 945	Trots skillnaden i ant. elever lika rektorslön.
	{ 132	1	4	10·5	1 485	1 945	
5	{ 131	1	5	11·5	1 980	2 593	En läraravdelning mera höjer en löne- klass.
	{ 227	2	6	18	1 980	2 593	
6	{ 226	2	7	19	2 475	3 242	<i>Kommunala flickskolor.</i>
	{ 227	2	6	18	1 980	2 593	
7	{ 226	2	7	19	2 475	3 242	En läraravdelning mera höjer en löne- klass.
	{ 227	2	6	18	1 980	2 593	

Ett annat viktigt skäl har tydligen varit det statsfinansiella läget, som dock rimligtvis icke bör kunna få inverka mera på lönesättning för skolledare vid folkskolan än för motsvarande befattningshavare vid de högre kommunala skolorna. Vid förhandlingar med de sakkunniga ha emellertid förbundets representanter förklarat sig beredda, att i nuvarande läge tills vidare godtaga en något lägre löneskala, enligt vilken överläraren skulle erhålla lön 2—6 löneklasser utöver folkskollärlärlönen. En jämförelse mellan de sakkunnigas förslag och detta förhandlingsbud gestaltar sig på följande sätt.

De sakkunniga		Förbundets representanter	
Antal avd.	Minimiarvode	Antal avd.	Löneklassstillägg A-ort. kr.
10—14	600	10—15	834
15—19	900	16—35	1 314
20—24	1 200		
25—29	1 500	26—40	1 809
30—39	1 800		
40—49	2 100	41—60	2 304
50—59	2 400		
60—74	2 700	över 60	2 799
75—	3 000		

Såsom framgår av denna tablå skilja sig de båda förslagen inte så väsentligt beträffande grundbeloppen. Tar man hänsyn till att de sakkunniga räkna arbete som sekreterare hos skolstyrelsen samt arbete med fortsättnings-skolan såsom liggande utanför de arbetsuppgifter, som normalt betalas med det föreslagna minimiarvodet, så synes detta närmast komma att ligga högre än representanternas senaste förslag. Undertecknade anse emellertid, att arvodet för överlärarna bör sättas så, att detsamma även inkluderar ersättning för arbetet som sekreterare i folkskolestyrelsen och såsom överlärare för fortsättningsskolan inom distriktet. Med undantag för de större skoldistrikt, där kommunal folkskolinspektör är anställd, torde det vara ytterst sällsynt, att icke överläraren även tjänstgör som sekreterare i skolstyrelsen och såsom överlärare för fortsättningsskolan. De sakkunniga framhålla också såsom vanligen lämpligt, att överläraren tillika är skolstyrelsens sekreterare, detta med hänsyn till att överläraren i regel förbereder och föredrager flertalet ärenden inom skolstyrelsen. Att detta är den naturliga ordningen framgår kanske bäst av att ca 80 % av de nu anställda distriktsöverlärarna också äro sekreterare i vederbörande skolstyrelse. Härvid är att märka, att i skolöverstyrelsens förebilder till instruktion för överlärare sekreterarskapet i skolstyrelsen ej anges såsom hörande till överlärarens åliggande, varför på denna punkt alltid ett tillägg måst göras i instruktionen på vederbörande kommuns eget initiativ. De sakkunniga finna det ur principiell synpunkt mindre lämpligt, att statsbidrag skall utgå för ett dylikt rent kommunalt uppdrag. Härtill må invändas, att många av överlärarens övriga sysslor i lika mån kunna anses vara kommunala uppdrag. Att särskilja sekreterarskapet som mera kommunalt än övriga torde svårigen låta sig göra.

Icke minst från skoldistriktens synpunkt måste det därför anses önskvärt, att överlärarlönen nu sättes så, att den innefattar ersättning för hela det arbete, som så gott som undantagslöst bestrides av distriktsöverlärare, enär eljest i nästan samtliga skoldistrikt frågan om överlärarens arvode icke är helt löst utan måste bli föremål för kommunal behandling.

I sitt ovannämnda förslag utgingo förbundets representanter från att rörligt tillägg och kristillägg skulle utgå på överlärarens lönetillägg i likhet med vad som är stadgat beträffande de högre kommunala skolornas rektorer. När de sakkunniga nu inte anse sig böra föreslå detta, blir skillnaden mellan de båda löneförslagen mera betydande. Det viktigaste skälet för att de sakkunniga avstyrka förslaget om dyrtidstillägg är att överlärararvodet är avsett att vara minimiarvode. Tydligen avse de sakkunniga, att vederbörande skoldistriskt skola träda emellan med av dyrtiden motiverade tillägg. Undertecknade vilja härtill anföra, att det visat sig ytterligt svårt att förmå skoldistriktet att utbetala komensation för dyrtiden, så snart det gäller en lönesättning, som benämnes arvode. Det hjälper därvid föga, att man påvisar, att överlärararvodet är av alideles samma slag som de högre kommunala skolornas rektorsarvode och att på detta dyrtidstillägg utgår. Förbundets representanter äro också övertygade om att därest minimiarvoden faststäl-

las, komma dessa i de allra flesta distrikt att betraktas som maximiarvoden och något därutöver kommer inte att utgå.

Givetvis är det statsekonomiska skäl, som också varit avgörande på denna punkt, men förbundet måste hävda, att löneförslaget får en sådan utformning, att det åtminstone i någon mån ger rättvisa åt det ansvarsfyllda och krävande arbete, som åligger överläraren. För jämförelses skull må påpekas, att en rektor vid en enkel kommunal mellanskola med 4 läraravdelningar för närvarande med rörligt tillägg och kristillägg åtnjuter ett rektorsarvode på 1 945 kr. För att en överlärare enligt de sakkunnigas förslag skall komma upp i motsvarande arvodesgrupp skall han förestå ett skoldistrikt med ca 40 läraravdelningar. Hur arbetsuppgifterna i de båda fallen kunna anses jämförliga är svårt att förstå. Ytterligare jämförelser mellan skolledararvode och antalet läraravdelningar vid högre kommunala skolor och folkskolor kunna göras med hjälp av följande tabell (för de förstnämnda skolorna har räknats med medeltalet avdelningar i varje grupp):

Skolledararvode vid högre kommunala skolor		Erforderligt antal läraravdelningar för att ifrågavarande arvode skall utgå		
Grupp	Kronor	Högre folkskola	Kommunal mellanskola	Folkskola
VII	648	3	—	10
VI	1 296	5	—	20
V	1 945	7	4	40
IV	2 593	—	7	60
III	3 242	—	—	—
II	3 890	—	19	—
I	4 539	—	26	—

Även jämförda med nu utgående arvoden ligga de av de sakkunniga föreslagna minimiarvodena lågt. Skulle desamma genomföras i skoldistriktet, skulle de enligt en av oss verkställd utredning för icke mindre än 40 % av de nu anställda distriktsöverlärarna betyda en minskning av nu utgående löneförmåner med i medeltal 514 kr. pr år.

Under hänvisande i övrigt till de synpunkter, som förbundet i sin skrivelse till de sakkunniga av den 8 februari 1943 anfört, vilja förbundets representanter framhålla, att statsekonomiska synpunkter icke böra få förhindra rättvisare grunder för överlärarnas avlöning redan vid denna första reglering av överlärarinstitutionen. Om så likväl sker kan det förväntas, att överlärarförbundet ganska snart ser sig nödsakat begära, att denna fråga tages upp till förnyad omprövning.

Icke blott i avlöningshänseende ha de sakkunniga ansett lämpligt placera överlärarna i särställning i förhållande till läroverkens och de kommunala skolornas rektorer. Förbundets representanter hade framfört önskemålet, att överläraren i skolstyrelsen skulle erhålla ledamots ställning alldeles som nu är

fallet med rektorerna, men de sakkunniga ha ställt sig avvisande till detta förslag. Undertecknade kunna inte inse, varför en princip, som befunnits önskvärd och lämplig för andra skolor skulle vara olämplig just för folkskolan. Någon starkare motivering varför folkskolan i detta fall skall utgöra ett undantag, torde inte kunna framläggas.

De sakkunniga föreslå att först till överlärare med minst 20 läraravdelningar skall utgå statsbidrag till semestervikarie. Någon motsvarande inskränkning förefinnes så vitt bekant ej beträffande de högre kommunala skolornas rektorer. Det må beklagas, att ej denna förmån kunnat komma alla överlärare till del.

Beträffande överlärarnas undervisningsskyldighet må med tillfredsställelse noteras, att de sakkunniga i huvudsak föreslå återgång till före läsåret 1940—1941 gällande bestämmelser. De intervaller, som föreslås, äro vidare än tidigare, och detta kan anses motiverat. De sakkunniga förutsätta emellertid, att de lägsta timtalen i varje intervall endast skola komma till användning, då särskilda skäl föreligga. Med samma rätt torde kunna hävdas, att de högsta timtalen endast i undantagsfall böra användas.

I sammanhang härmed må framhållas, att de sakkunnigas förslag, att undervisningsskyldigheten i varje särskilt fall skall fastställas av skolöverstyrelsen måste medföra en myckenhet administrativt arbete för olika skolmyndigheter. Det synes förbundets representanter, att ett fast system, i vilket hänsyn kunde tagas såväl till distriktets ytstorlek (antalet skolor) som till antalet läraravdelningar, skulle i de flesta fall ge rättvisa utslag beträffande undervisningsskyldigheten. Endast för distrikt med från det normala mera avvikande förhållanden borde en prövning av skolöverstyrelsen efter särskild framställning från fall till fall vara behövlig.

Förbundets representanter ha under förhandlingarna framfört följande förslag till normer för undervisningsskyldigheten:

Antal läraravdelningar i distriktet	Överlärarens tjänst- göring veckotimmar
10—12	24
13—15	22
16—18	20
19—21	18
22—24	16
25—27	14
28—30	12
31—33	10
34—36	9
37—40	8
41—44	7
45—48	6
49	5

Skoldistriktets omfattning och antalet skolor böra inverka på överlärarnas undervisningsskyldighet på så sätt, att ovanstående timal minskas

om antalet skolor utgör	6—10	med	1
»	»	»	11—15 » 2
»	»	»	16—20 » 3
»	»	»	överstiger 20 » 4

Undervisningsskyldigheten bör dock i intet fall understiga 5 timmar pr vecka.

Förbundets representanter konstatera med tillfredsställelse, att de sakkunniga uttala sig för att överlärararvodet skall vara pensionsgrundande samt i sin hemställan föreslå särskild utredning i denna fråga. Dock kan det väl anses otänkbart, att samtliga överlärare, enligt de sakkunnigas förslag uppdelade i nio arvodesgrupper, skulle för pensioneringen kunna sammanföras till endast två pensionsgrupper, vilket de sakkunniga nämna såsom möjligt.

Det må slutligen beklagas, att denna reglering av överlärarinstitutionen fått en sådan utformning, att s. k. »annan överlärare» i stort sett ställts utanför densamma. Så präglad av den nuvarande kristiden som förslaget är, har detta kanske för närvarande mindre betydelse för ifrågavarande överlärare, men för framtiden skulle det helt visst varit av stort värde, att även denna överlärarkategori redan nu »fastare inordnats i skoladministrationen».

I förestående yttrande har förbundets representanter i huvudsak uppehållit sig vid de punkter i betänkandet, som ur överlärarnas synpunkter icke kunna anses tillfredsställande. Beträffande övriga i betänkandet ingående förslag ha representanterna i stort sett intet att invända, varför det ej kan anses nödvändigt att i detalj ingå på desamma.

Stockholm den 30 november 1944.

E. WIKLUND

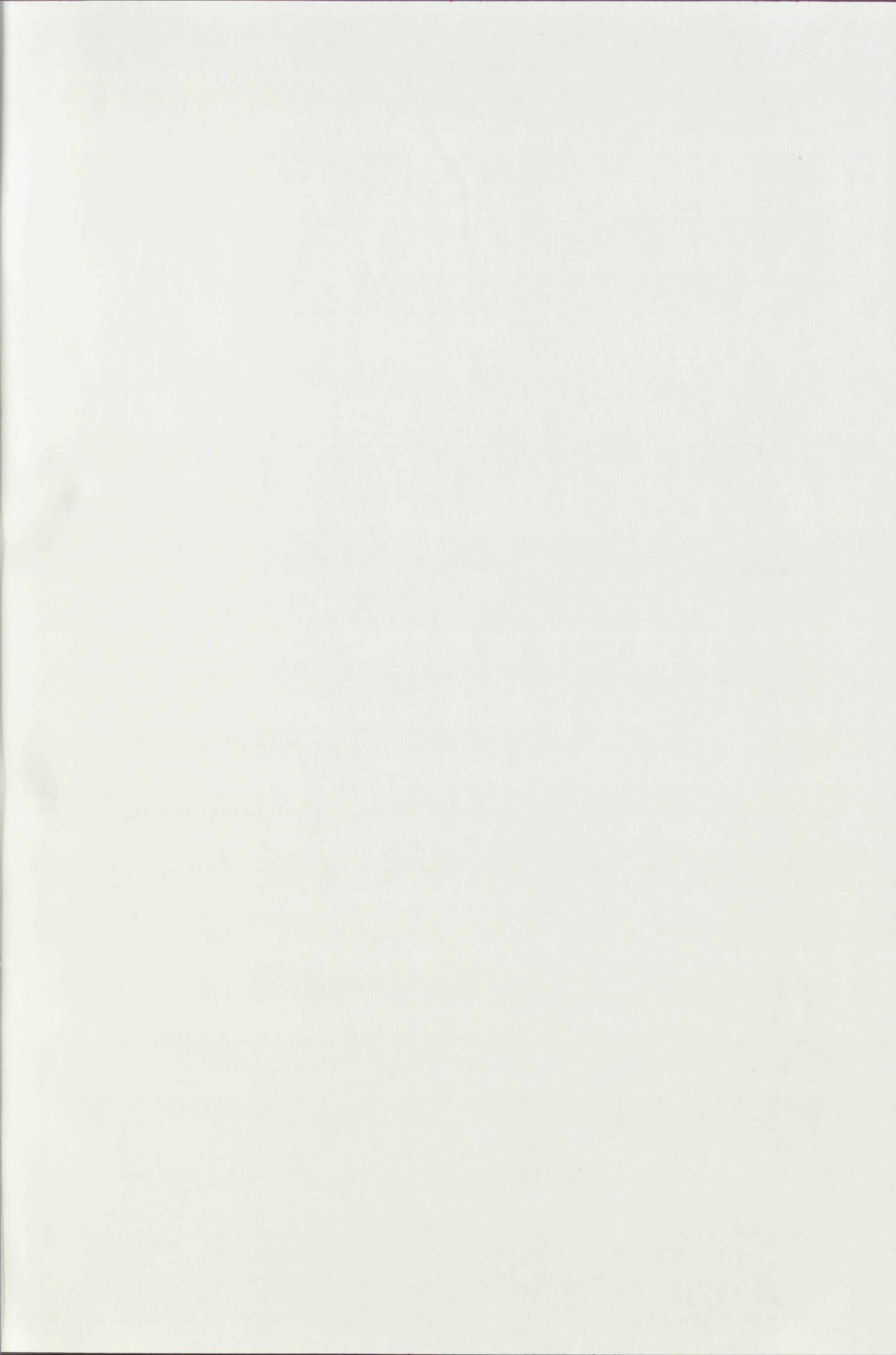
GUNNAR AHLBERG

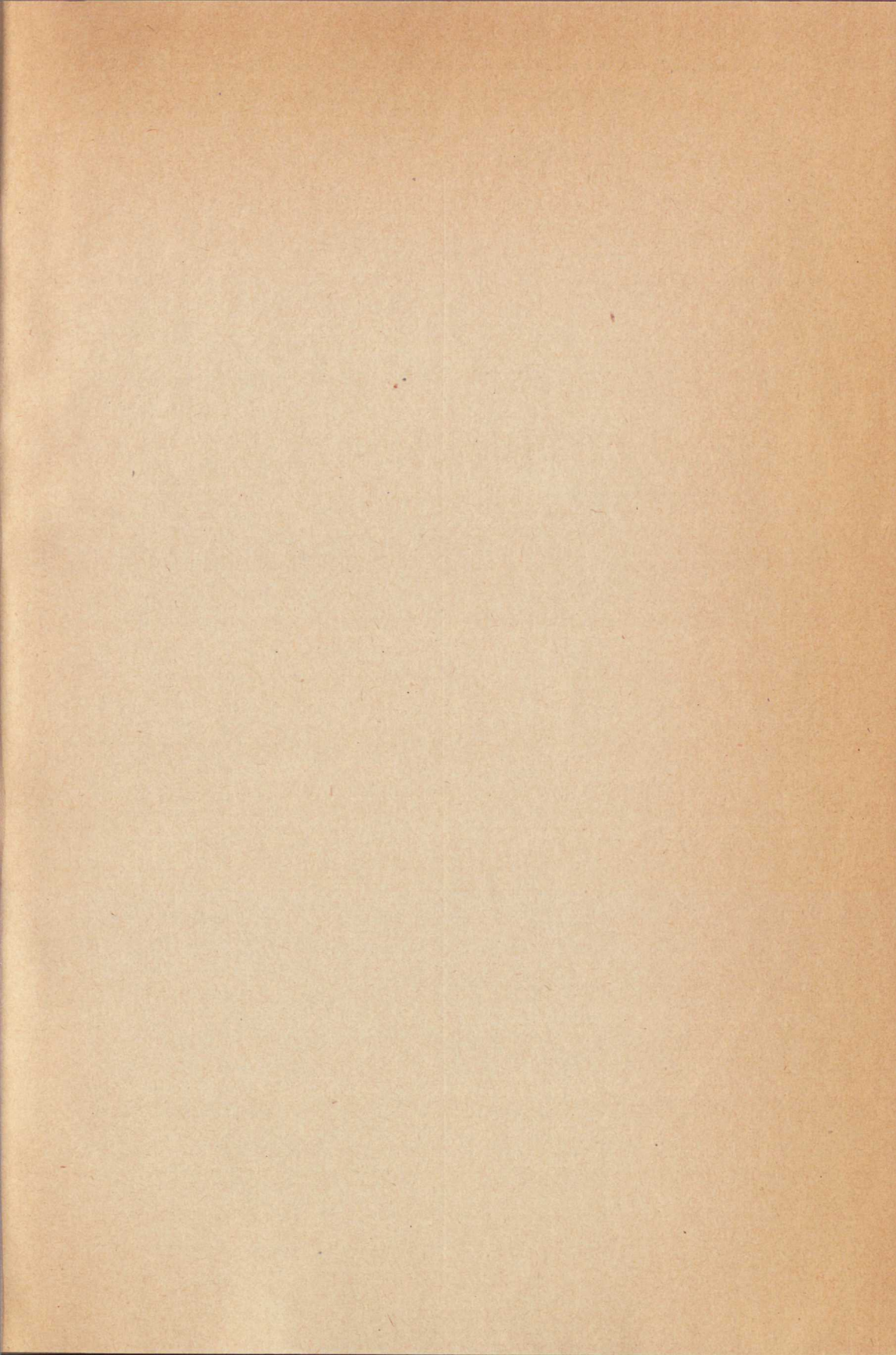
GUSTAV FRANSSON

KARL REGFORS

Innehållsförteckning.

	Sid.
Skrivelse till statsrådet och chefen för finansdepartementet	3
Historik	5
Gällande bestämmelser	9
Nuvarande kommunala skolledarorganisation	16
Överlärarnas framställningar	19
Yttranden från statens folkskolinspektörer	27
Utvidgning av den kommunala skolledarorganisationen	30
Överlärarnas avlöningsförmåner och statsbidrag härtill	34
Överlärarnas åligganden	43
Tillsättning av kommunal folkskoleinspektör och överlärare	48
Skolsekreterare	51
Tillsyningslärare	52
Specialmotivering	53
<i>Folkskolestadgan</i>	
§ 8 Skolrådets allmänna åligganden	53
§ 8 a Befattningshavare, som biträda skolrådet	53
Övergångsstadgan	56
§ 8 b Distriktsöverlärare	57
§ 8 c Kommunal folkskolinspektör och annan överlärare än distrikts- överlärare	60
§ 8 d Skolsekreterare	61
§ 8 e Tillsyningslärare	61
§ 8 f Sammanträden med lärarna	61
§ 8 g Lärares och skolläkares närvaro vid skolrådets sammanträden ...	61
§ 8 h Tjänstgöringsbetyg	62
Övriga ändringar	62
<i>Kungörelse angående arvode m. m. åt distriktsöverlärare och skolsekreterare samt statsbidrag till sådant arvode</i>	
	63
Kostnadsberäkningar	66
Förslag till Kungl. Maj:ts kungörelse om ändring i vissa delar av folk- skolestadgan	68
Förslag till Kungl. Maj:ts kungörelse angående arvode m. m. åt folk- skolans distriktsöverlärare och skolsekreterare samt statsbidrag till sådant arvode	75
Förslag till Kungl. Maj:ts kungörelse om ändrad lydelse av 19 § folk- skolans avlöningsreglemente den 30 juni 1942 (nr 619)	78
De sakkunnigas hemställan	79
Yttrande av Sveriges överlärarförbund	80

Statens offentliga utredningar 1944

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen).

Allmän lagstiftning. Rättsskipning. Fångvård.
Processlagberedningens förslag till lag om införande av nya rättegångsbalken m. m. 1. Lagtext. [9] 2. Motiv m. m. [10]

Betänkande med förslag rörande revision av lagstiftningen om kvinnans behörighet att innehåva statstjänst och annat allmänt uppdrag. [24]

Betänkande med förslag till lag om skyldighet för innehavare av järnväg eller spårväg att hålla stängsel. [35]
Strafflagberedningens betänkande ang. verkställigheten av frihetsstraff m. m. [50]

Fångvårdsstyrelsens utredning ang. fångvårdspersonalens utbildning och rekrytering m. m. [60]

Statsförfattning. Allmän statsförvaltning.

Betänkande med förslag ang. revision av riksdagens arbetsformer. [8]

Folkbokföringskommitténs betänkande med förslag till omorganisation av folkbokföringen. [52]

1941 års lärarlönesakkunniga. Betänkande med förslag till reglering av anställnings- och avlöningsförhållandena för folkskolans överlärare m. m. [64]

Kommunalförvaltning.

Promemoria med förslag till lag med bestämmelser om allmänna behörighetsvillkor för vissa kommunala uppdrag m. m. [4]

Kommunindelingskommittén. 1. Den lantkommunala författningsregleringens historia. [37]

Statens och kommunernas finansväsen.

1944 års allmänna skattekommitté. 1. Betänkande med förslag till förfarande vid avveckling av krigskonjunkturbeskattningen. [62]

Politi.

Betänkande ang. nykterhetstillståndet under krigsåren. [3]

Betänkande med förslag till allmän ordningsstadg m. m. [48]

Betänkande med förslag till förstatligande av polisväsendet i riket och åklagarväsendet i rikets städer. Del 1. Allmänna grunder. [53] Del 2. Organisationens utformning, avlöning m. m. [54]

Nationalekonomi och socialpolitik.

Utredningar ang. ekonomisk efterkrigsplanering. 1. [7] 2. [12] 3. [13] 4. [14] 5. [25] 6. [36] 7. [57]

Statsmakterna och folkhushållningen under den till följd av stormaktskriget 1939 inträdda krisen. Del 4. Tiden juli 1942—juni 1943. [11]

Socialvårdskommitténs betänkande. 7. Utredning och förslag ang. lag om allmän sjukförsäkring. [16] 8. Kostnadsberäkningar ang. lag om allmän sjukförsäkring. [16] 9. Utredning och förslag ang. revision av lagstiftningen om barnavårdsanstalter och fosterbarnsvård. [34]

Befolkningsspolitik i utlandet. [26]

Socialvårdens omfattning och kostnader efter 1930. [33]

Promemoria ang. socialvården under krig. [40]

Betänkande i abortfrågan. [51]

Betänkande med förslag till ändrad semesterlagstiftning. [59]

Hälsö- och sjukvård.

1941 års reumatikervårdsakkunnigas betänkande. Del 2. Utredning och förslag rörande behovet av och formen för statligt understöd till utbyggande inom landets sjukvårdsväsen av efterbehandling och konvalescentvård. [28]

Ungdomsvårdskommitténs betänkande 1 med utredning och förslag ang. psykisk barn- och ungdomsvård. [30]

Statens sjukhusutredning av år 1943. Betänkande 1. Utredning och förslag rörande den förvaltningsekonomiska statistiken vid kroppssjukhusen. [47]

Betänkande ang. organisationen av garnisonssjukvården i Stockholm. [49]

Betänkande med utredning och förslag ang. tandvården vid försvarsväsendet. [61]

Allmänt näringsväsen.

Betänkande med utredning och förslag ang. rätten till vissa uppfinningar m. m. [27]

Fast egendom. Jordbruk med binärningar.

Jordbruksbefolkningens levnadskostnader. [1]

Betänkande med förslag till byordningar och instruktioner för ordningsmännen i lappbyarna. [6]

Betänkande med förslag till inrättande av ett forskningsråd på jordbrukets område. [43]

Betänkande med förslag till åtgärder för den jordbrukstekniska forskningens och upplysningsverksamhetens ordnande. [45]

Betänkande med förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 18 juni 1926 om delning av jord å landet samt lag om sammanläggning av fastigheter å landet. m. m. [46]

Betänkande med förslag ang. den statsunderstödda torrlägningsverksamheten. [56]

Vattenväsen. Skogsbruk. Bergsbruk.

Industri.

Handel och sjöfart.

Kommunikationsväsen.

Betänkande med förslag till vägtrafikstadga m. m. [18]
Slututlåtande avgivet av besparingsberedningens järnvägssakkunniga. [32]

Betänkande med förslag i anledning av utredning rörande tillstånd för juridiska personer att utöva yrkesmässig biltrafik. [39]

Utredning och förslag ang. förhållandet mellan arbetsuppgifter och löneställning för personal vid statens järnvägars smalspåriga bandelar. [58]

Bank-, kredit- och penningväsen.

Försäkringsväsen.

Kyrkoväsen. Undervisningsväsen. Andlig odling i övrigt.

Betänkande med förslag till åtgärder för främjandet av litteraturtjänsten inom de tekniska fackområdena. [17]
Om inrättande av ett samhällsvetenskapligt forskningsråd. [19]

1940 års skolutrednings betänkanden och utredningar. 1. Skolan i samhällets tjänst. [20] 2. Sambandet mellan folkskola och högre skola. [21] 3. Utredning och förslag ang. vidgade möjligheter till högre undervisning för landsbygdens ungdom. [22] Bilaga 3. Förhandlingarna vid sammanträde den 15—den 17 juni 1943 med 1940 års skolutrednings rådgivande nämnd. [23]

Socialutbildningssakkunniga. 1. Utredning och förslag rörande den högre socialpolitiska och kommunala utbildningen. [29]

Ungdomsvårdskommitténs betänkande 2 med utredning och förslag ang. stöd åt ungdomens föreningsliv. [31]

Förslag till handledning i sexualundervisning för lärare i folkskolor. [41]

1943 års riksteaterutredningens betänkande och förslag angående riksteaterns omorganisation m. m. [42]
Betänkande rörande organisatoriska åtgärder för den medicinska forskningens främjande. [55]

Försvarsväsen.

Betänkande med förslag ang. långtjänstunderbefäl m. m. [2]

Betänkande med förslag till civilförsvarslag m. m. [5]

Betänkande ang. ordnandet av civilanställning för avgående fast anställt manskap vid försvaret. [38]

Betänkande med förslag rörande utnyttjandet av ingenjörtekniskt utbildad personal inom försvarsväsendet och därmed sammanhängande frågor. [44]

Betänkande med förslag ang. det militära uppskovsväsendets ordnande. [63]

Utrikes ärenden. Internationell rätt.